

Creații

Colecția de lucrări ale Sfântului Ipolit al Romei oferită atenției cititorului este o reproducere a publicației pregătite de Academia Teologică din Kazan (Operele Sfântului Ipolit, Episcopul Romei, în traducere rusă. Numerele I-II. Kazan, 1898). Anexa la colecție prezintă fragmente individuale din „Philosophumena” („Despre speculațiile filosofice sau respingerea tuturor ereziilor” - Refutatio omnium haeresium), tradusă de protopopul P. Preobrajenski și publicată în „Orthodox Review” în 1871–1876.

- [Respingerea tuturor ereziilor. Cartea I](#)
- [Tradiția Apostolică](#)
- [Muștrare împotriva evreilor.](#)
- [Cuvânt pentru Epifanie](#)
- [Un fragment care a supraviețuit din „Predica împotriva elenilor” sau „Despre cauza generală. Împotriva lui Platon”](#)
- [Despre Hristos și Anticrist](#)

Respingerea tuturor ereziilor. Cartea I

1. Observații preliminare

Prima carte a „Refutării tuturor ereziilor” de Hipolit (împreună cu secțiunile individuale ale următoarelor) este o scurtă istorie a filosofiei antice. Încă de la publicarea sa de către Hermann Diels în *Doxografii graeci* [1], s-a presupus că Hipolit a copiat pur și simplu din surse mai vechi și mai detaliate, producând o istorie scurtă și oarecum fragmentară cu care trebuie să ne mulțumim acum, în lipsă de ceva mai bun. [2] Cu toate acestea, o analiză textuală comparativă arată că această abordare este prea simplistă. În realitate, Hipolit folosește aparent nu una sau două (așa cum credea Diels), ci mai multe surse necunoscute nouă și într-un mod care i se potrivește, în conformitate cu obiectivele explicite și implicite pe care le urmărește. Pentru a vedea acest lucru și mai clar, este necesar să examinăm mai detaliat legătura dintre prima carte a „Refutării” cu alte părți ale sumei ereziologice a lui Hipolit și cu relatările doxografice ale diverșilor autori antici. Urmând metodologia propusă de K. Osborne și apoi de J. Mansfeld [3], în textul lui Hippolytus pot fi identificate mai multe surse independente și comparate cu alte date.

Trebuie avut în vedere diviziunea tradițională dintre relatările biografice și doxografice din această sursă, deoarece Diels nu poate fi realizată în mod

consecvent. Cu toate acestea, Diels însuși a recunoscut că aceste două genuri sunt amestecate în Hippolytus, deși credea că acestea au fost observate în sursele pe care le-a folosit. După cum se știe, el considera că prima carte a fost compilată (în întregime sau în mare parte) pe baza a două surse. Prima sursă (capitolele 1-4 și 17-25) a fost un compendiu biografic-doxografic timpuriu, iar a doua (capitolele 6-16) ar putea fi în cele din urmă atribuită Physikon Doxai lui Teofrast. Capitolul 26, dedicat lui Hesiod, este separat. Această diviziune a fost adoptată de P. Wendland în ediția sa a Refutării, publicată după moartea editorului în 1915. În noua ediție, M. Markovich nu face această diviziune, preferând să se refere în aparatul critic la pasaje paralele din alți autori antici, inclusiv unele destul de târzii. Această ultimă circumstanță arată că sursa lui Hipolit ar fi putut fi târzie, întrucât este în multe privințe paralelă cu Viața lui Pitagora de Porfirie și cu Didascalicul de Alcinous. [4] În plus, unele dintre datele despre filosofi antici, în special cele citate în cărțile ulterioare, pot proveni direct din textele gnostice pe care Hipolit le repovestește și le critică, ceea ce complică și mai mult situația.

Katherine Osborne a dedicat un studiu special acestei probleme. În opinia ei (și este greu să nu fii de acord cu acest lucru), Hippolytus și-a planificat expunerea în avans, cu scopul de a compara ulterior școlile filosofice individuale cu învățăturile gnostice, a căror critică a fost scopul principal al scrierii Refutării. Prin urmare, a trebuit să abordeze materialul său selectiv. A avut acces la materiale bune despre Heraclit (Ref. IX 9.1 - 10.8) și Empedocle (VII 29-31 etc.) și, prin urmare, ar fi putut vorbi mai bine despre acești filosofi în capitolele 3-4 ale primei cărți, dacă scopul scrierii acestei cărți ar fi fost într-adevăr o expunere a istoriei filosofiei. Schița doctrinei pitagoreice din capitolul al doilea este suficient de completă; prin urmare, concluzionează Osborne, prima dintre sursele cărții, evidențiată de Diels, ar fi trebuit, contrar opiniei acestuia din urmă, să fie suficient de detaliată. Conform cercetătorului englez, următoarele capitole 6-9 (Anaximandru, Anaximene, Anaxagoras, Arhelau) diferă prin structură de ceea ce le-a precedat și de cele care le-au urmat și, prin urmare, ar putea duce înapoi la Teofrast. Apoi, după ce a terminat cu „fizicienii” și a trecut la „eticieni” (capitolul 10), Hipolit revine din nou la presocratici, dându-și seama (pe baza unei alte surse?) că povestea nu se termină aici. Dar de ce scrie despre Parmenide, Leucip, Democrit etc., dacă nu intenționează să-i folosească în viitor? Astfel, capitolele 6-9 se întorc la o sursă, iar capitolele 1-4 și 11-16 la o alta (prima, evidențiată de Diels). [5] Fără a intra în detalii suplimentare, se poate concluziona că schema propusă de Osborne pentru scrierea primei cărți a Refutării este alarmantă prin faptul că, conform acesteia, se pare că Hippolytus copiază în mod destul de arbitrar secțiuni individuale din diverse surse, fără a-i păsa în mod deosebit de succesiunea și stilul de prezentare.

Această schemă este criticată de Mansfeld, care consideră că Hippolytus folosește trei sau patru (capitolul 18 și următoarele) surse sau, mai bine, tradiții. Adică, primele șaisprezece capitole nu sunt acum derivate din două surse (capitolele 1–4 // 6–16), ca în Diels, și nu din trei surse cu corecturile autorului (1–4 // 6–9 // 11–16), ca în Osborne, ci din patru „tradiții”, firește cu corecturile și adăugirile autorului din surse suplimentare necunoscute (1 // 2–4 // 6–9 // 11–15 // 16). [6] Mansfeld obiectează, de asemenea, la prezentarea simplificată a lui Diels, care credea că toate informațiile care datează de la Teofrast (adică a doua sursă) sunt bune, iar tot restul (prima sursă) este mai recent și mai rău. Diferitele capitole ale primei cărți diferă unele de altele prin stil și conținut, dar nu și prin calitate. În același timp, prezența mai multor „tradiții” în suma lui Hippolytus nu exclude posibilitatea ca el însuși să fi copiat un text care se formase până în secolul al II-lea pe baza unei lungi tradiții doxografice. În plus, capitolele de la doi la patru sunt evaluate de Mansfeld ca fiind scrise sub influența filosofiei platonice medii și neopitagoreice și, ca atare, au o semnificație independentă pentru istoria platonismului în secolele I și II d.Hr. Aceste capitole „platonice-pitagoreice” apar ca o inserție într-o prezentare consistentă a ceea ce constituie succesiunea ionică (Thales, Anaximander, Anaximenes). Într-adevăr, în al cincilea capitol de tranziție se spune că „după ce am luat în considerare filosofia școlii lui Pitagora (την από Πυθαγόρου), trebuie, în conformitate cu succesiunea, să ne întoarcem (ἀναδραμεῖν ἐπὶ) la opiniile celor care au venit după Thales (τοῖς μετὰ Θαλήν)”. [7] În același capitol se spune că Hippolytus consideră întreaga secțiune despre „fizicieni” ca fiind formată dintr-o combinație (sau împletire) a două succesiuni, prima dintre ele mergând înapoi la Thales, iar a doua la Pitagora, ceea ce justifică mai mult sau mai puțin inserarea. În mod similar, capitolul 17 spune că „după ce am luat în considerare opiniile tuturor fizicienilor” ar trebui să ne „revenim” la Socrate și Platon, deoarece, în ceea ce privește succesiunea, capitolul despre Socrate ar trebui să vină după Arhelau, întrucât primul a studiat sub conducerea celui de-al doilea. Prin urmare, se concluzionează,

Mansfeld, Hippolytus a înțeles ce făcea: încerca să combine ceea ce s-ar putea numi tradiții filosofice sau „succesiuni”, cu o diviziune sistematică a filosofiei în fizică, etică și logică, folosind diverse surse în acest scop.

2. Structura și conținutul primei cărți a „Refutării” în contextul datelor suplimentare

A. Succesiunea Ionică

Hippolytus este interesat de învățătura lui Thales ca model pentru unele cosmologii gnostice. Apa este un principiu universal și este mișcată de o forță externă („perates”) sau internă („setians”) (V 12-22). Conform „naassenilor” (9, 13), șarpele-naas are o natură umedă, deoarece „așa cum învăța Thales din

Milet, nimic din existență, muritor sau nemuritor, însuflețit sau neînsuflețit”, nu poate apărea fără ajutorul ei. El este baza a tot, fiecare bine este conținut în el și totul tinde spre el, precum fierul spre un magnet.

Dovezile doxografice din prima carte spun aceeași poveste și sunt cele mai apropiate ca structură de mesajul lui Aetius (I 3, 1). Aceasta spune următoarele (Refutatio I, 1, 1–4, tradusă de A.V. Lebedev; vezi textul integral în suplimentul acestui articol): „Se spune că Thales din Milet, unul dintre cei șapte înțelepți, a fost primul care a preluat filosofia naturii. El a spus că începutul și sfârșitul tuturor lucrurilor este apa <...> Și totul crește și curge în acord armonios cu natura strămoșului-progenitor (του πρώτου ἀρχηγού της γενέσεως), de la care a venit totul.” Se continuă spunând că el a fost primul dintre eleni care a început să studieze stelele și să caute cauza principală a tuturor lucrurilor. Apoi vine povestea lui Thales care a căzut într-o fântână în timp ce privea stelele și a unui servitor trac care râde de el, spunând că el, privind cerul, nu vede ce se află sub picioarele sale. Această ultimă poveste este cunoscută din Theaitetus de Platon (174 a 4) și este reluată de Diogenes Laërtius (I:34). În cele din urmă, se spune că a trăit pe vremea lui Cresus, lucru confirmat, printre alții, de Herodot (I, 75). Evident, această dovadă doxografică poate fi interpretată în contextul învățăturilor gnostice. Cine este acest strămoș-progenitor, în armonie armonioasă cu a cărei natură (aparent, natura „apoasă”) se întâmplă totul? Aparent, șarpele sau Haosul „revărsat spre exterior” din Imnul Naassenilor.

Spre deosebire de Pseudo-Plutarh, Hippolytus nu numește filosofia al cărei fondator este considerat Thales, ionică. Voi cita această mărturie pentru comparație (tradusă de A.V. Lebedev):

Opiniile filosofilor, I, 3 (Despre principii), 1: „Thales din Milet a afirmat că începutul lucrurilor existente este apa. (Acest om este considerat fondatorul filosofiei, iar școala ionică a fost numită după el: la urma urmei, au existat multe succesiuni filosofice. După ce a studiat filosofia în Egipt, s-a întors la Milet ca un om mai în vârstă. - Aceste cuvinte lipsesc din Stobaeus; inserție de Pseudo-Plutarh.) Totul este din apă, spune el, și totul se descompune în apă. El concluzionează [acest lucru], în primul rând, din faptul că începutul tuturor animalelor este sperma, iar aceasta este umedă; deci toate [lucrurile] probabil [își iau] începutul din umiditate. În al doilea rând, din faptul că toate plantele sunt hrănite de umiditate și [din umiditate] dau roade, iar cele lipsite [de ea] se usucă. În al treilea rând, din faptul că însuși focul Soarelui și al stelelor este hrănit de vaporii de apă, la fel cum este și cosmosul însuși. Din același motiv, Homer exprimă următoarea judecată despre apă: „Oceanul, care este strămoșul tuturor.”

Urmează apoi trei capitole dedicate „filosofiei pitagoreice”, care, dimpotrivă, este numită în mod explicit italic. Despre aceasta, vezi mai jos. Capitolul al cincilea

trage o concluzie preliminară, spunând că filosofia fizică, care datează de la Thales și Pitagora, a fost continuată apoi de filosofia etică și logică, cu Socrate ca fondator al filosofiei etice și Aristotel ca fondator al filosofiei dialectice. După aceasta, continuă succesiunea ioniană (I 6, 1–7): „Anaximander devine ascultătorul lui Thales. Anaximander, fiul lui Praxiades, un milesian. Acesta a spus că începutul ființei [lucrurilor] este o anumită natură a infinitului, din care se nasc firmamentele și cosmosul din ele <...> S-a născut în al treilea an al celei de-a patruzeci și doua Olimpiade [610 î.Hr.].” Structura acestui mesaj se repetă în capitolele următoare, până la Arhelau, indicând o sursă comună: numele și originea sunt menționate mai întâi, iar timpul vieții este dat la sfârșit. Prima frază apare ca o glosă, cu trimitere la primul capitol.

Capitolul al șaptelea este dedicat lui Anaximene (I 7, 1 și următoarele): „Anaximene, tot un milesian, fiul lui Eurystratus, credea că începutul este aerul infinit, din care se naște ceea ce este, ceea ce a fost și ceea ce va fi, precum și zeii și ființele divine, iar [toate] celelalte [lucruri] sunt de la urmașii săi <...> Acestea sunt opiniile lui Anaximene. El era în floarea vârstei în primul an al celei de-a cincizeci și opta Olimpiade [548/547 î.Hr.].”

Apoi vine Anaxagoras (I, 8, 1 și următoarele): „După el a venit Anaxagoras, fiul lui Hegesibulus, un clazomean. El considera mintea și materia începutul a tot: mintea ca cauză creatoare, materia ca cauză care se transformă. Toate lucrurile erau amestecate, iar mintea a venit și le-a pus în ordine. Principiile materiale, spunea el, sunt infinite [ca număr], iar micimea lor este, de asemenea, infinită <...> Era în floarea vârstei * * * <și a murit> în primul an al celei de-a optzeci și opta olimpiade [428/7 î.Hr.]; în același an, după cum se spune, s-a născut Platon. Se mai spune despre el că a fost un văzător.”

Succesiunea se încheie cu Arhelaus: I, 9, 1 și următoarele: „Arhelaus, atenian prin naștere, fiul lui Apollodor. El a propovăduit despre amestecul materiei ca și Anaxagoras și a susținut aceleași opinii în doctrina primelor principii. Dar, conform învățăturii sale, în minte (vous) există inițial o anumită cantitate de amestec <...>”. Cu acesta din urmă se încheie succesiunea ionică. Anume, în prima propoziție a capitolului al zecelea se spune: „Filosofia fizică..., începând cu Thales, a continuat până la Arhelaus, al cărui elev a fost Socrate”. Un loc similar - intermediar între filosofia „fizică” și cea „etică” - este acordat și lui Arhelaus de Sextus Empiricus (Împotriva oamenilor de știință, VII, 14). Prima frază a capitolului al XVIII-lea despre Socrate revine, de asemenea, la cea precedentă: „Socrate a fost elevul lui Arhelaus fizicianul”.

Această schemă este tradițională, așa cum este confirmată de succesiunea secțiunilor din Pseudo-Plutarh (Aetius), Opiniile filosofilor I 3: secțiunile 1-7 sunt dedicate filosofiei ionice de la Thales la Arhelau, iar din a 8-a începe filosofia

pitagoreică (Pitagora, Hippas și Heraclit etc.). După cum s-a menționat deja, spre deosebire de Pseudo-Plutarh (I 3, 7) și Stobaeus (I 10, 12), Hippolytus nu numește această succesiune ionică, dar în capitolul dedicat lui Pitagora vorbește despre filosofia „italică”. [8] În Ref. I 2 se relatează că odată cu Pitagora începe „o altă” tradiție a filosofiei, care își găsește o corespondență în Pseudo-Plutarh (I 3, 8), unde imediat după sfârșitul expunerii filosofiei ionice se spune că odată cu Pitagora, care a numit filosofia cu acest nume, aceasta a primit un „nou început”. Paralelele și corespondențele textuale semnificative indică faptul că cele două surse provin din aceeași „tradiție” doxografică. [9]

B. „Tradiția pitagoreică”

Materialul pe care Hippolyt îl oferă despre „tradiția pitagoreică” așa cum era înțeleasă în antichitatea târzie este important și destul de distinctiv. Revenind la filosofia ionică în capitolul 5, Hippolyt spune că „după Pitagora, Empedocle și Heraclit” au existat mulți alți fizicieni, dar opiniile lor nu merită o atenție specială, deoarece nu diferă foarte mult de cele ale predecesorilor lor: spre deosebire de fizicienii ionieni, armonia și acordul domneau printre pitagoreieni. Poate că Hippolyt îi avea în minte pe filosofi pitagoreici, cum ar fi cei menționați de Iamblichus în catalogul său. În mod similar, Pseudo-Plutarh, pe lângă Pitagora, îl menționează doar pe Hippasus printre pitagoreienii antici și în aceeași secțiune cu Heraclit, deoarece ambii considerau focul începutul a tot (I, 3, 7). De asemenea, este demn de remarcat faptul că Ipolit îi dedică un capitol separat lui Ecphantos (un pitagoreic: cf. Jambl., De vita pyth. 143, 20 sq.), plasându-l în afara succesiunii italiene, iar acest fapt necesită explicații suplimentare (vezi mai jos). În capitolul al zecelea, după ce a relatat că filosofia fizicii a început cu Thales și a continuat până la Arhelaus, al cărui elev a devenit Socrate, Ipolit spune din nou că există încă multe opinii contrare ale diferiților fizicieni despre divin și natură în ansamblu, dar că ar fi nevoie de prea mult spațiu pentru a le analiza pe toate. Prin urmare, în capitolele următoare (11-16) se va limita la cele mai importante figuri (κορυφαίων), deoarece în ele se poate vedea baza tuturor construcțiilor ulterioare.

Relatarea despre Empedocle, care urmează imediat după capitolul despre Pitagora, este destul de remarcabilă. Însăși plasarea lui Empedocle în tradiția pitagoreică este destul de tradițională pentru literatura doxografică ulterioară. Conform Suda (sv), de exemplu, Empedocle „a studiat sub îndrumarea lui Parmenide... alții spun că Empedocle a fost elev al lui Telaugus, fiul lui Pitagora”. Diogenes Laërtius (VIII 51, 54) relatează: „Telaugus, fiul lui Pitagora, spune într-o scrisoare către Filolau (Thesleff 1965: 189) că Empedocle era fiul lui Archinoma... Faptul că l-a ascultat pe Pitagora este relatat de Timeu, care spune că a fost apoi condamnat pentru plagiat și, la fel ca Platon, i s-a interzis să participe la prelegeri” etc.

Capitolul pare banal, având în vedere materialul abundent despre Empedocle pe care Hipolit îl oferă în cărțile ulterioare: mai ales în lunga secțiune VII 29, [10] și, de asemenea, în VI 11 = fr. 522 (B 109). Sarcina doxografului este, evident, să-l încadreze în contextul pitagoreic.

Următorul capitol despre Heraclit nu spune aproape nimic despre el. De fapt, este comparat doar cu Empedocle, aparent pentru a justifica includerea sa în aceeași tradiție. Desigur, dacă ar fi fost necesar, Hipolit ar fi putut scrie mult despre Heraclit, ceea ce face și în cărțile ulterioare (în special în a noua), fiind, în cele din urmă, una dintre cele mai importante surse ale noastre despre filosofia sa.

S. „Tradiția sceptică”

Cheia pentru dezlegarea misterului următoarei secțiuni a cărții se dovedește a fi capitolul 14, dedicat lui Xenofan. În primul rând, este remarcabilă amplasarea sa între capitolele 11-13, dedicate lui Parmenide, Leucip și Democrit, pe de o parte, și capitolele 15-16 despre Ecphantos și Hippo, pe de altă parte. Urmează Socrate și Platon. Se pare că Xenofan „a fost primul care a afirmat incomprehensibilitatea tuturor lucrurilor”. Acesta este urmat de o relatare doxografică cu structura obișnuită. Diels a sugerat, de asemenea, că în sursa originală acest capitol ar fi trebuit să apară înaintea raportului despre Parmenide, lucru dovedit de lipsa unei legături logice între ultima propoziție a capitolului 10 și prima frază a capitolului 11. Poate că, pe lângă liniile ionice și italice, sursa lui Hippolytus a relatat o a treia succesiune, cea eleatică, așa cum se observă, de exemplu, la Clement din Alexandria (Stromata, I 62, 1; cf. Euseb. PE X 14, 9-16; ps. Gal. Philos. hist. = DG 598, 21 sq.; opus: Diog. Laert., I 13 sq.). Restul expunerii este mototolit. Datele biografice despre Leucip lipsesc, dar se spune că a studiat sub îndrumarea lui Zenon (care nu mai este menționat deloc).

Relatarea despre Democrit este mai detaliată, la fel ca, paradoxal, capitolul despre Xenofan care urmează. Evident, avem în fața noastră o succesiune deliberat distorsionată Xenofan - Parmenide - Zenon - Leucip - Democrit. Ne putem întreba, în ce scop? Xenofan, la fel ca și Pyrrho mai târziu (capitolul 23), sunt numiți fondatorii filosofiei „sceptice”. Această remarcă îi aparține, cel mai probabil, lui Hippolyt însuși. Sugestia despre Metrodor din Chios, un student al

Democrit. Totuși, așa cum notează Mansfeld (1992: 33), această împrejurare încetează să mai pară misterioasă dacă ne amintim că Metrodor este cunoscut și ca un filosof sceptic, lucru confirmat de mărturia lui Cicero (Acad. Pr. I 73): „Cel mai mare admirator al lui Democrit, Metrodor din Chios, spune la începutul tratatului său Despre natură: «Neg că știm dacă știm ceva sau dacă nu știm nimic etc.»” Clement din Alexandria (Strom., I 64, 2-4) îl plasează, de asemenea, în cadrul unei singure tradiții «sceptice»: Xenofan - Parmenide - Zenon - Leucip -

Democrit - Protagoras și Metrodor - Diogene din Smirna - Anaxarh - Pyrrho - Nausifan - Epicur.

Hipolit avertizează cititorul că este selectiv în ceea ce privește majoritatea filosofilor, dar selecția sa ulterioară a lui Ecphantus și Hippo este, de asemenea, demnă de remarcat. Ecphantus, cunoscut și sub numele de pitagoreianul (De vita Pyth., 143, 20 sq.), conform sursei lui Hipolit, „a afirmat că este imposibil să se obțină adevărata cunoaștere a ființei și că [fiecare] o definește conform propriei sale înțelegeri”, ceea ce justifică poziția sa în cadrul schemei autorului nostru. Hippo, considerat de obicei un adept târziu al lui Thales și un pitagoreian (De vita Pyth., 267; Arist., De anima A 2, 405bl, etc.), este probabil cumva asociat în ochii lui Hipolit cu Ecphantus.

Așadar, indiferent dacă acceptăm că capitolele 15-17 provin dintr-o sursă care se întinde în cele din urmă până la Teofrast, așa cum credea Diels, sau dintr-o altă sursă (așa cum susține Mansfeld 1992: 38), este clar că Hipolit construiește în mod conștient o tradiție „protosceptică”, anterioară și în multe privințe opusă scepticismului academic, ale cărui începuturi datează aproximativ în aceeași perioadă ca și celelalte două, „fizica” lui Thales și filosofia „italică” a lui Pitagora.

D. Filosofia după Platon

Hipolit vorbește despre Platon de mai multe ori, iar Platon din prima carte diferă semnificativ de „pitagoreianul” care este descris în cele ulterioare. Acest eseu despre filosofia platonică, în ciuda unei anumite fragmentări, conține mai multe formulări interesante, altfel necunoscute din acest text, și se întoarce la ceea ce poate fi (ipotetic) numit manualul de bază al platonismului, care a fost „folosit”, după Arius Didymus, de autori precum Apuleius, Alcinous sau Clement. Din acesta, doxograful pe care l-a folosit Hipolit a extras și informații despre platonism.

Urmează apoi capitolul despre Aristotel. Împreună cu o expunere destul de precisă a teoriei categoriilor și eticii a lui Aristotel, acest mesaj unic îi atribuie lui Aristotel doctrina stoică a existenței sufletului după moartea trupului. Această doctrină este numită în mod explicit stoică de Cicero (Tusc. I 77), Seneca (Scrisori 57, 7), Lactantius (Institutii divine VII 20) și majoritatea doxografilor: Arius Didymus (Ar. Euseb., Prepar. Euang. XV 20, 6=fr. 39.5–6 Diels) relatează că sufletele „nu pier imediat după separarea de trup, ci se păstrează o vreme în propria lor formă”, iar „sufletele celor vrednici se păstrează până când totul se dizolvă în foc, dar sufletele celor neînțelepți - pentru scurt timp” (trad. A. Stolyarov). Mesajul lui Pseudo-Plutarh corespunde exact cu cel precedent (Opiniile fizicienilor, IV 7, 3). El este susținut de Teodoret (V 23), Tertulian (Despre suflet, 54–55), Pseudo-Galen (Istoria filosofiei, 24, 613.17 Diels) și o

serie de alți autori. În niciuna dintre aceste relatări nu este menționat numele lui Aristotel. Hippolytus nu numai că atribuie această învățătură lui Aristotel, dar identifică și eterul și pneuma. Este demn de remarcat faptul că în secțiunea următoare despre stoici, cuvântul „pneuma” nu este folosit nici măcar acolo unde este necesar prin semnificație.

Relatările scurte, dar echilibrate, ale stoicilor și Epicur par să derive dintr-o doxografie „bună”, ceea ce nu este cazul micului capitol despre „academici”. Ilustrația lui Hippolyt a celebrului ducunt volentem fata, nolentem trahunt (Sen., Ep. 107, 11) nu are paralelă.

Relatările doxografice ale lui Hipolit și citatul lung din Hesiod din capitolul 26 sunt prezentate în traduceri publicate în limba rusă, acolo unde sunt disponibile. Părțile principale ale capitolelor 1, 3, 4, 6–9, 14–16, 26 (un fragment poetic) sunt reproduse în traducerea lui A. V. Lebedev, capitolele 12–13 — în traducerea lui A. O. Makovelsky, cu corecții minore. Secțiunile rămase au fost traduse de autorul acestei publicații, care își exprimă recunoștința față de A. I. Șchetnikov pentru verificarea fragmentelor matematice din capitolul al doilea.

E.V. Afonasin www.nsu.ru/classics/

Referințe

Burkert W., Gemelli Marciano L., Matelli E. & Ore Hi L., eds.,

Fragmentsammlungen philosophischer Texte der Antike - Le raccolte dei frammenti di filosofi antichi, Aporemata 3, Gottingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1998.

Dillon J. Platoniștii de mijloc. Cornell: University Press, 1996 (în rusă, traducere: Sankt Petersburg, 2002).

EijkPh. J. van der, ed. Istoriei antice ale medicinei: Eseuri de doxografie medicală și istoriografie în antichitatea clasică. Studii în medicina antică 20, Leiden etc.: EJ Brill, 1999.

MansfeldJ. Hereziografia în context: Elenchos-ul lui Hippolyt ca sursă pentru filosofia greacă, Philosophia antiqua 56, Leiden: E. J. Brill, 1992.

MansfeldJ. „Surse”, în The Cambridge Companion to Early Greek

Filosofie, Long, A. A. (ed.). Cambridge: CUP, 1999, **22–44**. 367–371 (bibliografie).

Mejer J. Diogenes Laertius și contextul său elenistic. Wiesbaden, 1978.

Osborne C. Regândirea filosofiei grecești timpurii: Hipolit al Romei și presocraticii. Londra, 1987.

Thesleff H. Textele pitagoreice din perioada elenistică. Abo, 1965.

1. Thales

(1) Se spune că Thales din Milet, unul dintre cei șapte înțelepți, a fost primul care a adoptat filosofia naturii. El a spus că începutul și sfârșitul tuturor lucrurilor este apa. (2) Căci totul se formează din apă prin solidificarea [~ înghețarea] sau evaporarea ei. Totul plutește pe apă, din care se produc cutremure, vânteuri și mișcarea stelelor. (4) Și totul crește și curge în armonie cu natura strămoșului-progenitor (του πρώτου αρχηγού της γενέσεως), din care totul a luat ființă. El îl considera pe Dumnezeu ca fiind aceasta: „Ceea ce nu are nici început, nici sfârșit”. (4) El a fost cel care, prin raționamentul și studiul stelelor, a devenit primul învățător al elenilor în [știința] cauzelor. În timp ce contempla cerul și era interesat doar de ceea ce era deasupra, a căzut într-o fântână; Din această cauză a fost ridiculizat de un anumit servitor trac, care i-a spus: „Când încerci să vezi ce este pe cer, nu te uiți la picioarele tale.” [11] El a trăit în vremea lui Cesus. [12]

2. Pitagora

Cam în aceeași perioadă a apărut o altă filosofie, al cărei fondator a fost Pitagora, care, după cum spun unii, provenea din Samos. A fost numită italiană, deoarece Pitagora a fugit de Policrate, tiranul samien, și s-a stabilit pentru restul zilelor sale într-unul dintre orașele italiene. Adepții acestei școli (αἰρεσις) nu s-au abătut prea mult de la propriile sale judecăți. (2) În investigarea fenomenelor naturale, el a combinat astronomia, geometria, muzica [și aritmetica]. El a numit zeitatea monadă și, după ce a examinat cu atenție natura numărului, a ajuns la concluzia că cosmosul este melodiou și aranjat armonios; el a fost primul care a distribuit mișcările celor șapte stele în funcție de ritm și melodie. (3) Minunându-se de structura întregului [cosmos], le-a ordonat discipolilor săi să tacă la început, ca și cum ar intra în această lume ca inițiați în [misterele] universului. Apoi, după ce s-a convins că stăpâniseră bine învățăturile sale și că puteau raționa cu încredere despre stele și natură într-un mod filosofic și că atinseseră puritatea necesară, le-a permis să vorbească. (4) Și-a împărțit discipolii, numindu-i pe unii ezotericiști, iar pe alții exotericiști. Primilor le-a revelat învățăturile mai perfecte, iar celorlalți pe cele mai moderate. (5) Se spune că era expert în magie și a inventat fiziognomica. [13]

După ce a stabilit anumite numere și măsuri ca fundament, el a învățat că acestea cuprind principiile filosofiei numerice, compuse în felul următor. **(6)** Numărarea este primul principiu, unu, indefinit, incomprehensibil, care conține toate numerele, extinzându-se la infinit prin [principiul] pluralității. Principiul numerelor ca ipostază este în primul rând prima monadă, care este monada masculină, generând toate celelalte numere la fel ca tatăl. În al doilea rând, diada apare ca un număr feminin, care în sens aritmetic se numește par. **(7)** În al treilea rând, triada este un număr masculin. Aritmetic, acest număr se numește impar. Acestea sunt completate de tetractys, un număr feminin, numit și par, deoarece este feminin. **(8)** Astfel încât din genul [ἀπὸ γένους] provin doar patru numere, - dar numărul este un gen indefinit - din acesta, așa cum susțin ei, se compune numărul perfect, decada. Căci unu, doi, trei și patru adună zece, dacă fiecare număr își păstrează numele propriu. **(9)** Pitagora a numit-o tetractys sacră, „conținând sursa și rădăcina naturii eterne” [\[14\]](#) în sine; din acest număr își iau originea toate celelalte numere. Căci [numerele] unsprezece, doisprezece și altele își primesc începutul ființei lor din zece. Din zece, acest număr perfect, [derivează] așa-numitele patru părți: numărul, monada, dunamis [=pătrat] și cubul. [\[15\]](#) **(10)** Unirea și amestecarea acestora duce la începutul (γένεσις) creșterii, completând numărul generativ conform naturii. Căci un pătrat înmulțit cu sine însuși [κυβισθη] produce un pătrat-pătrat, iar un pătrat înmulțit cu un cub <face un pătrat-cub, iar un cub înmulțit cu un cub> produce un cubo-cub. Așadar, există șapte numere în total, din care provine totul: numărul, unitatea, pătratul, cubul, pătratul-pătrat, pătratul-cub și cubo-cub.

(11) El a susținut, de asemenea, că sufletul este nemuritor și migrează de la un corp la altul. Prin urmare, susține că înainte de epoca troiană a fost Etalides [originar din Aegalia], în timpul războiului troian - Euphorbus, apoi - Hermotimus din Samos, apoi - Pyrrhus din Delos și, în al cincilea rând.

Pitagora. [\[16\]](#) **(12)** Diodor din Eretria și Aristoxen muzicologul [\[17\]](#) spun că Pitagora l-a vizitat pe Zaratha [=Zoroastru] caldeean și i-a expus doctrina conform căreia există două cauze originale ale lucrurilor: tatăl și mama, tatăl este lumina, mama este întunericul, părțile luminii sunt calde, uscate, luminoase, rapide; părțile întunericului sunt reci, umede, grele, lente; din acestea, din principiile feminin și masculin, constă întregul cosmos. **(13)** Cosmosul este prin natura sa o armonie muzicală. Astfel, soarele își face revoluția armonioasă. Despre ceea ce a ieșit din pământ și despre cosmos, se spune că Zaratha a învățat astfel. Există doi demoni, unul ceresc și celălalt subteran (χθόνιον). Cel pământesc realizează creația din pământ, adică din apă; cel ceresc <din cosmos, care este> foc, participând [la natura] aerului, caldului și recelului. Prin urmare, potrivit lui, nimic din toate acestea nu distruge sau nu poluează sufletul, întrucât aceasta este esența tuturor lucrurilor.

(14) Se spune că le-a poruncit discipolilor săi să nu mănânce fasole, [18] deoarece Zaratha învăța că la început și în perioada de întemeiere a tuturor lucrurilor, când pământul se afla încă într-o etapă de întărire și putrefacție, oamenii și fasolea au apărut simultan. Ca dovadă în acest sens, el a citat următoarea observație: dacă mestecați o fasole fără coajă și o puneți la soare o vreme, veți vedea imediat rezultatul - va începe să miroasă a spermă umană. (15) El dă și un alt exemplu. Dacă, în perioada de înflorire a fasolei, luați o fasole și floarea ei și le puneți într-un vas de lut, le amestecați și le îngropați în pământ, atunci, după ce ați dezgropat-o după câteva zile, vom vedea că la început va arăta ca organele genitale feminine (αἰσχύνη), iar apoi, după o examinare detaliată, puteți vedea acolo capul unui copil în curs de dezvoltare.

(16) El însuși a murit și a fost înmormântat alături de discipolii săi în orașul italian Crotona. Obișnuia să facă asta. Când cineva venea la el cu intenția de a-i deveni discipol, i se porunceă să-și vândă proprietatea și să-i dea argintul pecetluit lui Pitagora. După aceasta, trebuia să tacă, uneori timp de trei, alteori timp de cinci ani, și să studieze. Când a fost eliberat [din izolare], a primit permisiunea de a rămâne cu ceilalți ca discipol și de a împărtăși masa comună cu ei. În caz contrar, primea înapoi jurământul și era expulzat. Acești oameni au devenit pitagoreici ezoterici, restul - pitagoriști. (17) Dintre susținătorii săi, Lysis și Archippus [19] au scăpat de distrugerea incendiului, precum și slujitorul său Zamolxis, despre care se crede că i-a învățat pe druizii celtici filosofia lui Pitagora. (18) Se spune, de asemenea, că Pitagora a învățat numărul și măsura de la egipteni. Fiind impresionat de înțelepciunea glorioasă, uimitoare și greu accesibilă a preoților, el însuși, imitându-i, s-a lăsat pradă tăcerii și le-a poruncit ucenicilor săi să ducă o viață solitară în adăposturi subterane.

3. Empedocle

(1) Empedocle, care a trăit după ei, a vorbit mult despre natura demonilor, în sensul că, fiind numeroși, sunt ocupați cu gestionarea treburilor pământești. El a susținut că principiile tuturor lucrurilor sunt Vrayada și lubirea, că divinitatea este focul intelectual al monadei (το πνῶδες νοερόν πῦρ τοῦ θεόν) și că totul este compus din foc și se distruge în foc. Cu această opinie stoicii, care se așteaptă la combustie (εκπύρωσις), sunt aproape de acord. (2) Dar mai ales el este de acord cu doctrina transmigrării sufletului din trup în trup (μετεμωμῶσις), spunând astfel [20] :

A fost odată ca niciodată un băiat și o fată,
un tufiș, o pasăre și un pește mut ieșind din mare.

(3) Acest [filosof] susținea că sufletele migrează în tot felul de animale. Dar Pitagora, învățătorul tuturor, a susținut și el că el însuși era Euforb, cel care a

luptat la Troia, întrucât se spune că i-a recunoscut scutul. Acestea sunt opiniile lui Empedocle.

4. Heraclit

(1) Filosoful fizician Heraclit din Efes deplângea totul, condamnând ignoranța întregii vieți și a tuturor oamenilor, dar simțind milă pentru viața muritorilor. El susținea că el însuși știa totul, iar ceilalți oameni nimic.

(2) Afirmările sale sunt aproape în întregime în acord cu cele ale lui Empedocle: el susținea, de asemenea, că începutul tuturor lucrurilor este dușmănia și iubirea, că Dumnezeu este un foc inteligent, că totul se mișcă în direcții opuse și nimic nu stă nemișcat. (3) Empedocle credea că spațiul din jurul nostru este plin de rău și că răul se extinde de la spațiul apropiat de Pământ până la Lună și nu merge mai departe, deoarece tot spațiul de deasupra Lunii este mai pur. Și Heraclit credea la fel.

5. [Despre planul cărții]

După ei au existat alți fizicieni ale căror opinii nu este nevoie să fie luate în considerare, deoarece nu diferă de cele enunțate mai sus. Totuși, întrucât, în general, din ei nu a apărut nicio școală mică și au apărut mulți fizicieni, fiecare dintre aceștia apărându-și propria concepție despre natura tuturor lucrurilor, pare rezonabil, după examinarea filozofiei școlii lui Pitagora (την από Πυθαγόρου), în conformitate cu succesiunea (κατά διάδοχην ἢ ἀναδραμεῖν ἐπ') opiniilor celor care au venit după Thales (τοῖς μετὰ Θαλήν), după care putem trece la filosofia etică și logică: căci Socrate este fondatorul eticii, iar Aristotel al dialecticii.

6. Anaximandru

(1) [Așadar] Anaximandru devine ascultător al lui Thales. Anaximandru, fiul lui Praxiades, un milesian. Acesta spunea că începutul ființelor [al lucrurilor] este o anumită natură a infinitului, din care se nasc firmamentele și cosmosul din ele. El numește [natura infinitului] „eternă și fără vârstă” și [spune] că aceasta „cuprinde tot cosmosul”. Timpul, potrivit lui,*** în sensul că nașterea, ființa și moartea [lumilor-firmamente] sunt predeterminate. (2) El a afirmat că începutul și elementul ființelor este infinitul, fiind primul care a introdus acest nume de început și că, în plus, există o mișcare eternă în care are loc nașterea firmamentelor.

(3) Pământul este un corp plutitor, nimic nu îl ține, dar rămâne pe loc datorită distanței sale egale față de toate [punctele de la periferia spațiului]. Forma sa este rotundă, {rotunjită}, precum tamburul unei coloane de piatră: din [două]

suprafețe plane pășim pe una, iar cealaltă este opusă ei. **(4)** Luminatorii apar sub forma unui cerc de foc, separat de focul [împrăștiat] în spațiu și învăluit în aero [= ceață], iar orificiile de ventilație [din cochilie] sunt anumite pasaje tubulare prin care luminatorii sunt vizibili, prin urmare, când orificiile de ventilație sunt închise, se produc eclipse. **(5)** Luna este văzută uneori plină, alteori în descreștere din cauza închiderii sau deschiderii pasajelor. Cercul Soarelui este de douăzeci și șapte de ori mai mare <decât diametrul Pământului, iar cercul> Lunii <~optsprezece^>; Soarele este deasupra tuturor, iar cercurile stelelor fixe sunt sub toate. **(6)** Animalele apar*** pe măsură ce soarele evaporă [umezeala] de pe ele. Omul a apărut inițial ca un alt animal, adică ca un pește. **(7)** Vânturile apar deoarece cei mai fini vapori sunt eliberați din aer și, după ce s-au adunat, sunt puși în mișcare; ploile - din evaporarea emisă din locuri de sub soare, fulgerele - când vântul, căzând peste nori, îi desparte. El s-a născut în al treilea an al celei de-a patruzeci și doua Olimpiade [610 î.Hr.].

7. Anaximene

(1) Anaximenes, tot un milesian, fiul lui Eurystratus, susținea că începutul este aerul infinit, din care se nasc ceea ce este, ceea ce a fost și ceea ce va fi, precum și zeii și ființele divine și [toate] celelalte [lucruri] din descendenții săi. **(2)** Proprietatea (εἶδος) aerului este aceasta: atunci când este extrem de egal [echilibrat, omogen-mediu, ὁμαλώτατος], nu este vizibil ochiului liber, dar se dezvăluie [când devine] rece, cald, umed și în mișcare. Și este mereu în mișcare, căci dacă nu s-ar mișca, atunci tot ce se schimbă nu s-ar schimba. **(3)** Prin condensare și rarefiere, [aerul] dobândește diferențe vizibile. Astfel, după ce s-a răspândit [~ dispersat] într-o stare mai rarefiată, devine foc; în starea neutră [literal, „mijlocie, intermediară”] revine la [natura] aerului; Pe măsură ce se condensează, un nor se formează din aer prin „rotogolire” și, condensându-se și mai mult, [devine] apă, și mai mult - pământ, iar atingând densitatea supremă - pietre. Astfel, cele mai importante [principii] de origine sunt opuse: cald și rece. **(4)** Pământul este plat și se întinde peste aer; la fel, soarele, luna și celelalte stele - toate alcătuite din foc - plutesc în aer [„călătorie” propriu-zisă] datorită formei lor plate. **(5)** Luminarii își au originea în pământ datorită faptului că transpirația se ridică din el; când transpirația se rarefiază, se naște focul, iar din focul care se ridică în sus, luminarii se adună. În spațiul luminarilor există și formațiuni pământești care se rotesc odată cu ei. **(6)** Stelele, spune el, nu se mișcă sub Pământ, așa cum credeau alții, ci în jurul Pământului, ca și cum o șapcă de fetru s-ar învârti în jurul capetelor noastre. Soarele nu se ascunde pentru că merge sub Pământ, ci pentru că este ascuns în spatele laturilor mai înalte ale Pământului, <și iarna apare> pentru că se îndepărtează de noi la o distanță mai mare. Stelele nu se încălzesc pentru că sunt departe. **(7)** Vânturile se nasc atunci când aerul excesiv de comprimat, ca urmare a rarefierii, începe să se miște rapid. Când este comprimat și se îngroașă și mai mult, atunci se nasc

norii, [care] apoi se transformă în apă. Grindina apare atunci când apa care cade din nori îngheață, zăpada - când norii înșiși îngheață, fiind saturați din abundență cu umiditate. **(8)** Fulgerul - când norii sunt despicați de forța curenților de aer, căci atunci când sunt despicați, apare o strălucire puternică, aprinsă. Curcubeul este produs de razele soarelui care cad pe aerul îngroșat, iar un cutremur de schimbările pământului cauzate de încălzirea și răcirea excesivă. **(9)** Acestea sunt opiniile lui Anaximene. El a înflorit în primul an al celei de-a cincizeci și opta Olimpiade [548/547 î.Hr.].

8. Anaxagora

(1) După el a venit Anaxagoras, fiul lui Hegesibulus, un clazomean. El considera mintea și materia începutul a tot: mintea ca cauză creatoare, materia ca cauză care se transformă. Toate lucrurile au fost amestecate, iar mintea a venit și le-a pus în ordine. Principiile materiale, spunea el, erau infinite [ca număr], iar micimea lor era, de asemenea, infinită. **(2)** Toate lucrurile au fost puse în mișcare de minte, iar similarul s-a unit cu similarul. Unele dintre ele, prin acțiunea mișcării circulare, au primit un loc permanent pe cer: densul, umedul, întunecatul, recel și tot ce era greu s-au unit la mijloc (când s-au întărit, Pământul s-a ridicat din ele), iar ceea ce era opus acestui lucru: caldul, luminosul, uscatul și ușorul, s-a repezit în depărtarea eterului. **(3)** Pământul este plat și plutește fără a cădea, datorită dimensiunii sale, dar și pentru că nu există vid și pentru că aerul, a cărui putere este incomensurabilă, susține pământul în sus. **(4)** Cât despre umezeala de pe sol, marea a apărut din apele [primordiale] ale pământului (după evaporarea cărora s-a format ceea ce avem acum) și din scurgerea râurilor. **(5)** Râurile sunt alimentate atât de ploaie, cât și de apele subterane: pământul este gol, iar în cavități există apă. Nilul revarsă vara, deoarece apa din zăpezile de munte [care se topesc] curge în el. **(6)** Soarele, luna și toate stelele sunt pietre incandescente, prinse în circulația eterului. Sub stele există anumite corpuri care se rotesc împreună cu soarele și luna, invizibile pentru noi. **(7)** Nu simțim căldura stelelor, deoarece acestea se află la o mare distanță de pământ și, în plus, nu sunt la fel de fierbinți ca soarele, deoarece ocupă o regiune mai rece. Luna este mai joasă decât Soarele și mai aproape de noi. **(8)** Soarele este mai mare decât Peloponezul. Lumina este

Luna nu este proprie, ci provine de la Soare. Rotația stelelor are loc sub Pământ. **(9)** Eclipsele de Lună se produc deoarece aceasta este ascunsă de Pământ și uneori de corpuri [care se rotesc] sub Lună; eclipsele de Soare se produc atunci când aceasta este ascunsă de Lună, la luni noi. Rotațiile Soarelui și ale Lunii se produc deoarece sunt respinse de aer. Luna se rotește des, deoarece nu poate învinge principiul rece [=aerul]. **(10)** El a fost primul care a determinat cu exactitate condițiile eclipselor și fazele lunare. El a spus că Luna este asemănătoare Pământului și că are câmpii și râpe. Calea Lactee este o

reflexie a luminii stelelor neiluminate de Soare. Stelele căzătoare sunt ca niște scânteii care sunt smulse [din cer] de mișcarea firmamentului. **(11)** Vânturile apar deoarece Soarele lichefiază aerul, iar [cursurile] topite merg în înălțimile cerești și de acolo sunt duse înapoi printr-o ricoșeu. Tunetele și fulgerele se produc atunci când [materia] fierbinte pătrunde în nori. **(12)** Cutremurele se produc atunci când aerul superior se sparge în aerul subteran: acesta din urmă este zguduit, pământul susținut de el tremură. Animalele s-au născut inițial în umiditate și apoi [au început să se nască] unele din altele, iar masculii se nasc atunci când sămânța, după ce a fost eliberată din partea dreaptă, se lipește de partea dreaptă a pântecului, iar femelele când se întâmplă opusul. **(13)** El era în floarea vârstei * * * <și a murit> în primul an al celei de-a optzeci și opta Olimpiade [428 î.Hr.]; în același an, după cum se spune, s-a născut Platon. Se mai spune despre el că a fost un văzător.

9. Arhelau

(1) Arhelaus, atenian prin naștere, fiul lui Apollodor. El a propovăduit despre amestecul materiei la fel ca Anaxagora, iar în doctrina sa despre primele principii a susținut aceleași opinii. Dar, conform doctrinei sale, în minte (vouç) există inițial o anumită cantitate de amestec. **(2)** Începutul mișcării este separarea fierbintelui de rece, fierbinta mișcându-se și recele în repaus. Apa, topindu-se, curge în mijlocul [cosmosului], unde, fiind supusă coacerii, se transformă în aer și pământ, dintre care primul se ridică în sus, iar cel de-al doilea se scufundă în jos. **(3)** Pământul, așadar, este nemișcat și a luat ființă în virtutea cauzelor indicate și se odihnește în centru, fiind, s-ar putea spune, o parte nesemnificativă [literal, „nimic”] a universului. Aerul, după ce s-a evaporat prin acțiunea coacerii, predomină asupra tuturor lucrurilor; Din ea, pe măsură ce a fost arsă mai mult, s-a format la început natura stelelor, dintre care cea mai mare este soarele, a doua ca mărime este luna, iar celelalte sunt de dimensiuni diferite. **(4)** Cerul, spune el, era înclinat, iar soarele a luminat astfel pământul, făcând aerul transparent și pământul uscat. La început, de exemplu, era un lac, deoarece este ridicat în jur [=la margini] și concav la mijloc. Ca dovadă a concavității sale, el face referire la faptul că soarele nu răsare și nu apune în același timp pentru toată lumea, ceea ce s-ar întâmpla dacă ar fi plat. **(5)** Despre animale, el spune că atunci când pământul s-a încălzit la începutul [formării lumii], în partea sa inferioară, unde caldul și frigul se amestecau, au apărut numeroase animale și oameni. Toți duceau același mod de viață și se hrăneau cu noroi și aveau viață scurtă, iar mai târziu au dezvoltat generații unii din alții. **(6)** Și oamenii s-au separat de restul [animalelor] și au stabilit conducători, legi, meșteșuguri, orașe și așa mai departe. Rațiunea, potrivit lui, este înăscută la toate animalele în mod egal. Căci toate animalele folosesc rațiunea, unele mai lent, altele mai repede.

10. [Subtotal]

(1) Filosofia naturii a continuat, aşadar, de la Thales la Arhelaus. Socrate a devenit ascultătorul acestuia din urmă. Există, de asemenea, mulţi alţii care au exprimat opinii diferite despre zeităţi şi natura tuturor lucrurilor. Dar dacă ar fi să expunem toate opiniile lor aici, ar trebui să adăugăm mult mai multe cărţi la aceasta. Aşadar, după ce am vorbit despre cele mai necesare şi i-am numit pe cei care merită să fie menţionaţi, fiind, ca să spunem aşa, fondatorii [luminiştii] întregii filosofii ulterioare, să ne grăbim să trecem în notiţele noastre la ceea ce rămâne de luat în considerare.

11. Parmenide

(1) Parmenide consideră cosmosul („totul”) ca fiind unul, necreat şi sferic. Nu a scăpat de opinia multora, numind şi focul începutul a tot, considerând pământul materie, iar focul cauză şi principiu activ [πρovoύv]. El afirmă că lumea este unică, dar nu spune cum. (2) El consideră cosmosul etern, necreat, sferic şi omogen, fără părţi [τόπος], nemişcat şi limitat.

12. Leucip

Dimpotrivă, Leucip, tovarăşul lui Zenon, avea o opinie diferită, afirmând că există un număr infinit de corpuri în mişcare veşnică şi că generarea şi schimbarea au loc continuu. El considera plinul şi golul ca fiind primele elemente. (2) Conform învăţăturii sale, lumile iau fiinţă în acest fel. Când o multitudine de corpuri din mediul înconjurător se adună într-un mare vid, atunci corpuri având figuri şi forme similare, ciocnindu-se unele cu altele, aderă, iar din aderarea lor se formează corpurile de lumină; acestea din urmă cresc şi pier în funcţie de necesitate. Ce este această necesitate, el nu a definit.

13. Democrit

Însoţitorul lui Leucip a fost Democrit. Fiul lui Damasipp, originar din Abdera, Democrit a făcut cunoştinţă cu mulţi gimnosofi indieni, preoţi egipteni şi magicieni babilonieni. (2) Asemenea lui Leucip, el propovăduieşte despre elementele primare, despre plin şi gol, numind plinul fiinţă şi golul nefiinţă. El credea că [atomii] existenţi se mişcă etern în vid. În opinia sa, lumile sunt nenumărate şi variază în dimensiuni. În unele nu există nici soare, nici lună, în unele sunt mai mari decât a noastră, iar în altele sunt mai multe. (3) Distanţele dintre lumi nu sunt egale, între unele sunt mai mari, între unele - mai mici; unele lumi sunt încă în creştere, altele sunt deja în floarea vârstei lor, iar altele se ciocnesc. Ele pier unele de altele, ciocnindu-se [una cu cealaltă]. Unele lumi nu sunt locuite de animale şi plante şi sunt lipsite de umiditate. (4) Pământul lumii noastre a apărut înaintea luminilor. Luna este la bază, apoi soarele şi stelele fixe. Cât despre planete, acestea nu sunt la aceeaşi înălţime. Lumea înfloreşte atâta timp cât este

capabilă să primească ceva din exterior. Râdea tot timpul, considerând toate treburile omenești demne de ridicol.

14. Xenofan

(1) Xenofan din Colofon, fiul lui Ortomenes. A trăit până la domnia lui Cirus. El a fost primul care a afirmat caracterul incomprehensibil al tuturor lucrurilor în următoarele cuvinte: [\[21\]](#)

Chiar dacă cineva reușește să spună pe deplin ceea ce s-a adevărit, El însuși tot nu știe; totul este doar o presupunere.

(2) El crede că nimic nu ia ființă, nu este distrus sau nu se mișcă și că „totul” este unul [și] dincolo de schimbare. De asemenea, afirmă că Dumnezeu este etern, unul, similar în fiecare punct [al ființei sale], finit, sferic și are simțire în toate părțile [sale]. (3) Soarele se naște zilnic dintr-un grup de lumini mici, iar pământul este infinit și nu este înconjurat de aer sau cer. Există un număr infinit de sori și luni și totul este de pe pământ.

(4) Marea, a spus el, este sărată deoarece multe [substanțe] se îmbină în ea, formând amestecuri. Metrodorus, însă, a spus [70 A 19 DK] că marea devine sărată deoarece este filtrată prin pământ.

(5) Xenofan crede că pământul se amestecă cu marea și, în timp, se dizolvă în apă, susținând că are următoarele dovezi: scoicile se găsesc în interiorul continentului și în munți. În Siracusa, spune el, s-a găsit amprenta peștilor și a focilor în cariere, în Paros amprenta de laur în grosimea pietrei, iar în Malta amprente plate ale tuturor creaturilor marine.

(6) Aceste [amprente], spune el, s-au format în timpuri străvechi, când totul s-a transformat în noroi lichid, iar amprenta de pe noroi s-a uscat. Toți oamenii sunt distruși de fiecare dată când pământul, scufundându-se în mare, devine noroi, iar apoi încep să se nască din nou. Și o astfel de fundație are loc în toate lumile. [\[22\]](#)

15. Ecfantul

(1) Un anume Ecphantus din Siracusa susținea că este imposibil să se ajungă la adevărata cunoaștere a existenței și că [fiecare] o definește conform propriei sale înțelegeri. Corpurile primare sunt indivizibile și au trei diferențe: dimensiunea, forma, puterea, iar din acestea apar lucrurile percepute de simțuri. (2) Numărul lor este definit și în același timp infinit. Corpurile nu se mișcă sub acțiunea gravitației sau a impactului, ci sub acțiunea puterii divine, pe care el o numește

„minte” (vous) și „suflet”. Cosmosul este o imagine (ιδέα) a minții, prin urmare a apărut sferic sub acțiunea puterii divine. Pământul se află în centrul cosmosului și se mișcă în jurul propriului centru [de la vest] spre est.

16. Hippone

(1) Hippo din Rhegium credea că principiile erau frigul sau apa și caldul sau focul. Născut din apă, focul a învins puterea părintelui său și a creat cosmosul. (2) El identifică sufletul uneori cu creierul, alteori cu apa, deoarece sperma, pe care o putem observa, este formată și ea din umiditate și totuși din ea, așa cum afirmă el, se naște sufletul.

17. [Concluzie]

Se pare că am adăugat [la cele anterioare] suficiente alte [opinii]. Acum, după ce am analizat opiniile fizicienilor, trebuie să ne îndreptăm către Socrate și Platon, care au dat preferință eticii.

18. Socrate

Socrate a fost elev al fizicianului Arhelau. El, respectând zicala „Cunoaște-te pe tine însuși”, a adunat în jurul său o mare școală (σχολή), care l-a inclus și pe Platon, care i-a întrecut pe toți elevii săi. El însuși nu a lăsat nicio scriere. (2) Platon, după ce și-a scris toată înțelepciunea, a fondat o școală (δωδασκαλεῖον), combinând fizica, etica și dialectica. Platon a definit următoarele.

19. Platon

[Conform lui Platon] există trei principii: Dumnezeu, materia și paradigma. Dumnezeu este creatorul și plasmuitorul a tot și acționează totodată ca providență. El numește materia, care este subiectul a tot, ființa, doica și recipientul. [23] Din ea iau naștere cele patru elemente care alcătuiesc cosmosul: focul, aerul, apa și pământul, din care sunt compuse tot ceea ce se numește corpuri solide (συνκρίματα) [24], precum și animalele și plantele. (2) Paradigma este gândul (διδάγματα) lui Dumnezeu, numit și idee, deoarece este imaginea din sufletul lui Dumnezeu asupra căreia s-a concentrat în timpul procesului de creare a lumii. [25]

(3) Potrivit lui, Dumnezeu este incorporeal și fără formă este cunoscut doar de cei înțelepți; materia este un corp doar potențial și în realitate nimic. Căci în sine este fără formă și lipsită de calitate; numai luând formă și calitate devine un corp. [26] (4) Astfel, materia este un principiu coetern cu Dumnezeu și, prin urmare, lumea nu este creată. Căci se spune că cosmosul este compus din ea,

iar indestructibilitatea este o consecință a necreației. [27] Cât despre corp, fiind compus din multe calități și idei, acesta ia ființă și piere.

(5) Unii platonicieni confundă aceste concepte (adică creaturalitatea și eternitatea), folosind următorul exemplu. Așa cum se poate spune că o cocă (a unei nave) a supraviețuit distrugerii, chiar dacă fiecare dintre scândurile sale este înlocuită succesiv cu una nouă, dar coca în sine rămâne aceeași, tot așa cosmosul este distrus succesiv în unele dintre părțile sale, dar în ansamblu rămâne totuși etern, deoarece toate aceste părți sunt îndepărtate și înlocuite cu părți noi egale. [28]

(6) Unii susțin că, potrivit lui Platon, Dumnezeu este unul, nenăscut și indestructibil, așa cum se spune în Legi: „Dumnezeu, conform zicalei antice, deține începutul, sfârșitul și mijlocul tuturor lucrurilor”, ceea ce arată că este unul, deoarece conține totul în sine. **(7)** Alții, însă, susțin că există o infinitate de zei, așa cum reiese din următoarele cuvinte [ale lui Platon]: „Zei zeilor! Eu sunt demiurgul și tatăl vostru.” [29] **(8)** Și mai sunt și alții care susțin că el vorbește despre un număr finit de zei în această expresie: „Marele Zeus pe un car înaripat merge primul”, apoi enumerând descendenții lui Uranus și Gaia. [30] Dar există și cei care susțin că zeii sunt născuți; și, fiind născuți, sunt în mod necesar supuși distrugerii și sunt nemuritori doar prin voința divină, deoarece în cuvintele tocmai citate: „Zei zeilor! Eu sunt demiurgul și tatăl vostru”, adaugă el, „Ceea ce a venit în ființă din mine va rămâne indestructibil, căci aceasta este voința mea.” [31] Așa că, dacă ar fi vrut să-l distrugă, l-ar fi distrus cu ușurință. **(9)** El admite existența unor astfel de entități precum demonii, susținând că unii dintre ei sunt buni și alții sunt rele. **(10)** Unii susțin că, în opinia sa, sufletul este nenăscut și nemuritor, deoarece după cuvintele „Fiecare suflet este nemuritor. Căci ceea ce este mereu în mișcare este nemuritor”, el arată că sufletul se mișcă pe sine și este începutul mișcării. [32] Alții susțin că sufletul a luat ființă, dar este indestructibil, datorită voinței lui Dumnezeu. Alții [susțin că, potrivit lui Platon, sufletul] este o entitate compozită, supusă generării și distrugerii. Căci el vorbește despre un receptacol (crater) pentru el și că are un corp luminos; dar ceea ce se naște piere în mod necesar. **(11)** Cu toate acestea, poziția celor care insistă asupra nemuririi sufletului este mult întărită de acele pasaje (la Platon) care vorbesc despre judecata de după moarte și despre scaunul de judecată din Hades, precum și despre faptul că sufletul bun primește o răsplată bună, iar cel rău o pedeapsă potrivită. [33] **(12)** În ciuda acestui fapt, unii susțin că el a recunoscut reîncarnarea (μετεμώρτωσις), [34] astfel încât diferite suflete destinate acestui lucru coboară în corpuri diferite, în funcție de meritele lor individuale, și că, după o anumită perioadă de timp, ele merg din nou în această lume pentru a-și reafirma alegerea. **(13)** Potrivit altora, fiecare [suflet] își găsește locul potrivit, după cum o demonstrează cuvintele sale că unii oameni buni îl urmează pe Zeus, alții se mișcă prin ceruri cu alți zei, iar alții primesc pedeapsa

veșnică proporțională cu răul și nedreptatea pe care le-au comis în timpul vieții lor pământești. [35] (14) Ei spun că, potrivit lui Platon, unele lucruri nu au mijloc (ἄμεσα), altele au un astfel de mijloc (εμμεσα), iar altele sunt ele însele un mijloc (μέσα). [36] De exemplu, veghea și somnul și perechi similare sunt stări care nu au mijloc; alte lucruri au un mijloc, cum ar fi binele și răul; și unele lucruri sunt ele însele un mijloc, cum ar fi griul sau alte culori care sunt un mijloc între alb și negru. (15) Potrivit lor, el consideră că tot ceea ce are legătură cu sufletul este un bine necondiționat, în timp ce bunurile trupești și cele exterioare nu sunt necondiționat astfel: le numește adesea mijloc, deoarece pot fi atât utile, cât și dăunătoare.

(16) Virtuțile, în ceea ce privește valoarea lor, sunt extreme (ἀκρότητα), căci nimic nu este mai valoros decât virtutea, dar în ceea ce privește esența lor, ele sunt mijlocul (μεσότητα). [37] La extremele lor se află viciile excesului și lipsei. Există, spune el, patru virtuți: înțelegerea, prudența, dreptatea și curajul. Fiecăreia dintre ele îi corespund două vicii, ca exces și lipsă. Astfel, înțelegerii îi corespunde nebunia ca lipsă și viclenia ca exces; prudenței îi corespunde prostia ca lipsă și desfrânarea ca exces; dreptății îi corespunde cea mai rea condiție ca lipsă și depășirea cerinței ca exces; curajului îi corespunde lașitatea ca lipsă și insolența ca exces.

(17) Toate aceste virtuți, dacă sunt prezente într-un om, îl desăvârșesc și îl duc la fericire. Iar fericirea o consideră a fi asimilarea cu Dumnezeu pe cât posibil. Iar asimilarea cu Dumnezeu se realizează dacă sfințenia și dreptatea sunt combinate cu înțelegerea. Aceasta este limita (τέλος) înțelepciunii și virtuții perfecte. El susține că virtuțile sunt de acord între ele, sunt uniforme și nu se contrazic niciodată, în timp ce viciile sunt variate și uneori se succed, iar alteori se contrazic.

(19) El spune că soarta conduce lumea, dar nu totul se întâmplă conform ei, existând totuși loc pentru liberul arbitru, așa cum se spune: „Cel care ia decizia este responsabil, Dumnezeu nu este vinovat” și „aceasta este rânduiala Adrasteii”. [38] Deci un lucru se întâmplă prin necesitate, iar celălalt este condiționat de alegerea noastră.

(20) Totuși, el consideră păcatele ca fiind involuntare. Căci nimeni nu va permite răului, adică viciului, să pătrundă în partea noastră cea mai bună, sufletul. Numai prin ignoranță sau eroare, crezând că fac ceva demn, cad în rău. (21) Această doctrină este deosebit de bine exprimată în Republica, [39] unde spune: „Și acum îndrăznești din nou să spui că nedreptatea este rușinoasă și urâtă de zei. Atunci de ce alegi de bunăvoie un astfel de rău pentru tine? Pentru că, răspunzi tu, toți oamenii tind spre plăcere. Dar acesta este un impuls involuntar, iar victoria asupra lui este în puterea noastră, nu-i așa? Astfel, raționamentul nostru

arată că nedreptatea este involuntară în toate privințele.” **(22)** Unii îi obiectează, întrebând cum poate fi justificată pedeapsa dacă răul este comis involuntar? La care el răspunde că el însuși este gata să sufere pedeapsa, mai degrabă decât să fie eliberat de rău și. [\[40\]](#) Deci pedeapsa nu este un rău, ci un bine, dacă se dovedește a fi o purificare de rele. Mai mult, alți oameni, auzind despre aceasta, nu vor păcătui, ceea ce îi va proteja de o astfel de eroare. **(23)** Răul nu poate veni în mod natural de la Dumnezeu și, prin urmare, nu are nicio bază în sine (οὔτε καθ' αὐτήν ὑπόστασιν «έχειν»), ci apare ca opusul și produs secundar (παρακολούθησαν) binelui, prin exces sau deficit (despre care am discutat deja în legătură cu virtuțile). [\[41\]](#) Fără îndoială, Platon, adunând laolaltă, așa cum s-a spus, toate cele trei părți ale filosofiei, a creat un singur sistem (εφίλοσόφησεν).

20. Aristotel

(1) Aristotel, care i-a devenit discipol, a redus filosofia la o meșteșugărie (τέχνη) și a devenit deosebit de faimos în logică, [\[42\]](#) punând substanțele (ουσία) și accidentele (συμβεβηκός) drept principii ale tuturor lucrurilor. [\[43\]](#) La baza tuturor lucrurilor există o substanță și nouă accidente: cantitatea, calitatea, relația, locul, timpul, posesia, poziția, acțiunea și suferința. **(2)** Substanțele sunt, de exemplu, Dumnezeu, omul și alte entități similare care se încadrează în aceste descrieri. Dintre accidente, calitatea poate fi văzută, de exemplu, în alb sau negru; cantitatea - în doi coți sau trei coți; relația este, de exemplu, tată și fiu; locul - „în Atena”, „în Megara”; timpul - a zecea Olimpiada; posesia este, de exemplu, ceva dobândit; poziția este, de exemplu, culcatul; acțiunea este, de exemplu, scrisul sau, în general, activitatea; suferința este, de exemplu, primirea unei lovituri.

(3) De asemenea, el susține că unele lucruri au un mijloc și altele nu, așa cum am spus în legătură cu Platon. În majoritatea cazurilor, el este de acord cu Platon, cu excepția doctrinei sufletului. **(4)** Platon susține că sufletul este nemuritor, dar Aristotel susține că acesta se păstrează o vreme (ἐπιδιαμένειν) <*> și apoi se dezintegrează într-un al cincilea element, pe care îl introduce împreună cu celelalte patru elemente (focul, pământul, apa și aerul), considerându-l mai subtil [decât celelalte] și similar pneumei. [\[44\]](#)

(5) Platon spune că binele este doar ceea ce este necesar sufletului și că acesta este suficient pentru atingerea fericirii; Aristotel, însă, introduce o diviziune tripartită a bunurilor, afirmând că înțeleptul nu poate deveni perfect fără bunuri trupești și exterioare. Primele sunt, de exemplu, frumusețea, puterea, ascuțimea percepției și norocul (ἀρτιότης); iar cele de-a doua sunt, de exemplu, bogăția, noblețea, gloria, puterea, pacea și prietenia. [\[45\]](#) El consideră, la fel ca Platon, că calitățile interne ale sufletului sunt înțelegerea, prudența, dreptatea și curajul. **(6)** De asemenea, el crede că lucrurile rele apar ca opuse lucrurilor bune și rămân doar în locul sublunar, neatingând lumea supralunară; [\[46\]](#) și că sufletul

lumii este nemuritor, iar lumea este eternă, [47] deși sufletele individuale, așa cum am spus deja, pier. (7) A studiat filosofia la Liceu, în timp ce Zenon a studiat în porticul numit „Porticul Pictat”. Astfel, adepții lui Zenon au primit porecla „stoici” de la locul întâlnirilor lor, adică „oprire”; în timp ce studenții lui Aristotel și-au primit porecla de la modul în care își desfășurau studiile: căci obișnuiau să se plimbe prin Liceu, desfășurându-și studiile. De aceea sunt numiți „peripatetici”. [48] Acestea sunt opiniile lui Aristotel.

21. Stoicii

(1) Stoicii au contribuit la dezvoltarea filosofiei prin dezvoltarea artei silogismului și acoperirea lui aproape completă cu definiții, iar Chrysipp și Zenon au fost de acord asupra acestui punct. De asemenea, ei susțineau că Dumnezeu, ca origine a tuturor lucrurilor, este cel mai pur corp și că providența sa se extinde la toate lucrurile. [49] (2) Ei susțineau că soarta acționează asupra tuturor lucrurilor, citând următorul exemplu. Un câine legat de o căruță, dacă dorește să alerge după ea, este în același timp condus și aleargă de bunăvoie, făcând acest lucru de bunăvoie și sub constrângere [adică condus de necesitate]. Dacă nu dorește să alerge după ea, va fi totuși forțat să o facă. Același lucru se poate spune și despre oameni: chiar dacă nu doresc să urmeze, vor intra, împotriva voinței lor, pe calea care le-a fost prescrisă. [50]

(3) Mai mult, ei spun că sufletul este nemuritor, deși este trupesc și se naște ca urmare a răcirii (εκ της περιψύξεως) [pneuma] de către aerul care îl înconjoară și, prin urmare, este numit „suflet” (ψυχή). De asemenea, ei recunosc reîncarnarea (μετεσώμωσις), deoarece numărul sufletelor este limitat. [51]

(4) Ei susțin că arderea (εκπύρωσις) este purificarea acestei lumi, după unii - completă, după alții - parțială. [Potrivit celor din urmă] lumea va suferi o purificare parțială. Așa că ei numesc purificare distrugerea aproape completă a acestei lumi și renașterea uneia noi din ea. [52]

(5) Ei considerau că totul este corporal și că trupul, în opinia lor, trece prin corp, astfel încât se produce mișcare, totul este umplut și nu apare golul. [53] Acestea sunt opiniile tuturor stoicilor.

22. Epicur

Epicur a dezvoltat opinii aproape complet opuse. [54] El a considerat atomii și vidul drept principii ale tuturor lucrurilor. Vidul este locul care poate găzdui tot ce poate lua ființă, iar atomii sunt materia din care este alcătuit totul. (2) Din combinațiile de atomi iau naștere atât Dumnezeu, cât și [toate] elementele împreună cu [cosmosul] și tot ce se află în el, inclusiv ființele vii și orice altceva.

Așadar, nu există nimic născut sau creat care să nu fie alcătuit din atomi. El susține că atomii sunt cele mai mici particule în care nu se poate desluși niciun centru (κέντρον) sau formă (σημεῖον) și care sunt indivizibile; de aceea sunt numiți atomi.

(3) Deși recunoaște eternitatea și indestructibilitatea divinității, el neagă providența [divină], spunând că nu există providență sau destin, ci că totul apare de la sine (κατά αὐτοματισμόν). Divinitatea este situată în spațiul dintre lumi, așa cum îl numește el, căci dincolo de lume (cosmos) există un anumit lăcaș al divinității, numit interlume (τα μετακόσμια). [55] Divinitatea [de acolo] se bucură de pace, aflându-se într-o stare de cea mai înaltă fericire (ευφροσύνη), nefăcând nimic și fără să-i îndemne pe alții (οὐδὲ αὐτόν πράγματα εἶναι οὐδὲ ἄλλω παρέχειν). [56] (4) Prin urmare, în învățătura sa despre omul înțelept, el afirmă că scopul vieții este plăcerea. Totuși, diferiți oameni înțeleg „plăcerea” în mod diferit: unii ca plăceri pământești (τάς θνητάς), alții ca satisfacție prin virtute.

(5) El crede că sufletele omenești sunt distruse, așa cum sunt create, odată cu trupurile lor. Căci ele sunt sânge și, prin urmare, curgând sau schimbându-se, duc la distrugerea întregului om. [57] Din aceasta concluzionează că nu există instanțe în Hades sau [alte] tribunale. Așadar, dacă cineva a reușit să evite pedeapsa pentru faptele sale rele în timpul vieții, atunci nu mai este responsabil pentru nimic. Acestea sunt opiniile lui Epicur.

23. Academicieni

(1) O altă școală de filozofi (ἀίρεσις) se numește academicieni, după cei care au studiat în Academie. Fondatorul acestei școli a fost Pyrrho și, prin urmare, sunt numiți și pironiști (Πυρρώνειοι). [58] El a fost cel care a vorbit pentru prima dată despre incomprehensibilitatea (ἀκαταληψία) tuturor lucrurilor, gata să se abțină (ἐπιχειρεῖν) de la un argument sau altul, atâta timp cât nu afirma nimic cu certitudine. [59] (2) Nimic adevărat nu se poate afirma despre lucrurile inteligibile și sensibile, deși oamenilor li se pare că acest lucru este posibil; fiecare esență este fluidă și schimbătoare și nimic nu rămâne în aceeași stare. [60]

(3) Unii academicieni spun că nu trebuie să se exprime opinii definitive despre principiile vreunui lucru, ci pur și simplu să se abțină de la a emite o judecată definitivă despre ele. Alții, însă, folosesc expresia „nu mai mult” (οὐ μάλλον), spunând că focul nu este „mai mult” foc decât orice altceva. [61] Ei nu spun „ce este” (<τό> τί ἐστὶ ν), ci doar „ce fel de lucru” (το τοιόνδε).

24. Brahmini

Indienii au o sectă care îi include pe brahmanii care se ocupă de filozofie. Duc o viață solitară, se abțin de la hrana animală și de orice mâncare gătită la foc, potolindu-și foamea doar cu fructe, nu culese din copaci, ci căzute pe pământ. Astfel trăiesc, potolindu-și foamea din râul Tagabena. [62] (2) Merg goi, spunând că trupul a fost creat de zeități ca o haină pentru suflet.

Ei susțin că Dumnezeu este lumină, dar nu ceea ce vine din soare sau foc; Dumnezeu, conform concepției lor, este un cuvânt, dar nu exprimat prin sunet, ci revelat înțelegerii (ὁ τῆς γνῶσεως), prin care înțelepții contemplează secretele ascunse ale naturii. Această lumină, numită logos și Dumnezeu, este cea pe care o cunosc doar brahmanii, prin intermediul ei se distanțează de tot felul de opinii goale, care sunt doar ultimele veșminte ale sufletului. (3) Ei disprețuiesc moartea, în limba lor o numesc <lumină> Dumnezeu, așa cum s-a spus deja, cântând laudele sale în imnuri. Nu își iau soții și rămân fără copii.

(4) Alții care au ales un mod de viață similar traversează țara, trec pe celălalt mal al râului și se stabilesc acolo, fără să se mai întoarcă niciodată. Și ei sunt numiți Brahmana, dar duc un mod de viață diferit. Printre ei se numără femeile din care se nasc locuitorii acestor locuri, care la rândul lor nasc copii.

(5) Acel cuvânt pe care îl numesc Dumnezeu <*> este trupesc și îmbrăcat într-un corp exterior, ca și cum ar fi îmbrăcat într-o piele de oaie; numai prin scoaterea lui apare clar ochiului. Brahmanii spun că în corpul în care sunt îmbrăcați există un război și consideră că trupul lor este sfâșiat de multe conflicte, în care, ca într-o luptă cu mulți dușmani, sunt implicați (așa cum s-a mai spus).

(6) Ei cred că toți oamenii sunt ostatici, fiecare în propria sa luptă: unul este înrobitor de lăcomie sau poftă, altul de poftă, mânie, bucurie, senzualitate etc. Numai cel care obține victoria asupra lor se înalță la Dumnezeu.

(7) De aceea îl zeifică pe Dandamid, pentru că a fost victorios în lupta cu trupul. Alexandru cel Mare l-a vizitat. Din același motiv, îl disprețuiesc pe Kalanas, ca pe un om care a renunțat în mod impiu la filosofia lor. [63] După ce s-au eliberat de legăturile trupului, brahmanii, precum peștii care sar din apă în aerul pur, contemplează lumina soarelui. [64]

25. Druizi

Druzii celtici stăpâniseră la perfecție filosofia pitagoreică, iar această disciplină li s-a predat de Zamolxis, un discipol al lui Pitagora, trac prin naștere. [65] După moartea lui Pitagora, acesta s-a dus acolo și a devenit cauza răspândirii acestei filozofii. Celtii îi venerau ca profeți și clarvăzători, întrucât ei, pe baza artei

pitagoreice a calculului [66] și a numărării, le preziceau anumite [evenimente]; nu vom păstra tăcerea cu privire la metodele acestei arte, deoarece pe baza lor unii au decis să stabilească interpretări speciale. Druzii practicați și rituri magice.

26. Hesiod

(1) Poetul Hesiod susține că a învățat despre natură de la Muze. Muzele sunt fiicele lui Zeus. Zeus, din cauza excesului de dorință, a rămas cu Mnemosyna timp de nouă zile și nouă nopți încontinuu și a conceput într-un singur pânțec aceste nouă Muze, astfel încât Mnemosyna a rămas însărcinată cu una dintre ele în fiecare noapte.

(2) Apoi, chemându-i din Pieria [67], adică din Olimp, i-a rugat să asculte instrucțiunile despre aceasta

...cum s-au născut zeii și pământul la început, Și râurile și marea nemărginită, furioasă de valuri, Și stelele sclipitoare și cerul larg deasupra noastră, Și cum a fost distribuită bogăția și cum au fost împărțite onorurile și cum pentru prima dată a fost ocupat Olimpul abundent și gol. [68]

Spuneți-mi despre asta. Muze,

... Încă de la început și spune-mi care dintre ele a apărut primul.

— Mai întâi, a apărut Haosul (Abisul), și apoi Gaia (Pământul) cu pieptul lat, un scaun ferm pentru totdeauna

Al tuturor nemuritorilor care trăiesc pe vârful Olimpului înzăpezit, Și Tartarul încețoșat în adâncurile Pământului cu drumuri largi, Și Eros (Iubirea) — cel mai frumos dintre zeii nemuritori. Relaxând membrele, supunând mintea și înțelegerea în pieptul tuturor zeilor și al tuturor oamenilor. Din Haos s-au născut Erebus (Întunericul) și Noaptea neagră, Și din Noapte au venit Eterul și Dennața, pe care ea le-a născut, concepând din Erebus într-o copulație iubitoare.

Pământul (Gaia) a născut mai întâi

Cerul ei Înstelat egal (Uranus), astfel încât acesta să o acopere peste tot

Și să fie un scaun ferm pentru totdeauna pentru zeii binecuvântați.

De asemenea, ea a născut Munții înalți, frumoasele locuințe ale Zeițelor-Nimfe, care locuiesc în munții despicați.

Ea a născut și abisul furtunos și inepuizabil

, Marea (Pontul), [toate acestea] fără dragostea dorită. Și apoi. După ce și-a împărțit patul cu Cerul, a născut Oceanul cu ape adânci,

Kea cu Crius și Hyperion cu Iapetus, Theia cu Rhea și Themis cu Mnemosyne, Phoebe cu coroană de aur și fermecătoarea Tethys. După toți aceștia, s-a născut cel mai teribil dintre toți copiii, vicleanul Cronos. Acesta își ura puternicul tată.

Pământul i-a născut și pe Ciclopi cu sufletele lor trufașe. [69] Apoi enumeră toți

giganții născuți din Cronos; și mai departe spune undeva că Zeus s-a născut din Rhea.

[Observație de încheiere]

(3) Toți au raționat despre natura și originea tuturor lucrurilor, așa cum s-a descris mai sus. Întorcându-se în jos, în căutarea divinului, s-au dedicat studiului esenței lucrurilor create, admirând măreția creației și considerând-o o zeitate, fiecare alegând pentru sine o parte sau alta a creației și nerecunoscându-L pe Dumnezeu, <creatorul> și demiurgul a tot ceea ce există.

(4) Cred că am spus destul despre opiniile acelor greci care se ocupau de filosofie. După ei, adaptând toate acestea propriilor scopuri, au urmat ereticii, așa cum voi relata în curând. Dar mai întâi, mi se pare, este necesar să vorbim despre misterele și diversele doctrine despre stele sau mărimi. Căci și despre acestea, mulți spun fabule pentru a-și atinge propriile scopuri. Prin urmare, trebuie mai întâi să le expunem opiniile neputincioase. [\[70\]](#)

Tradiția Apostolică

1. Prolog

Am expus cu adevărat și într-un mod demn zicala existentă despre darurile pe care Dumnezeu, din bunăvoia Sa, le-a acordat mai întâi oamenilor, arătându-le un exemplu de abatere de la credință.

Acum, prin dragostea lui Dumnezeu pentru toți sfinții, am ajuns la însăși izvorul Tradiției, pe care o primim cu vrednicie în Biserică, pentru ca oamenii bine pregătiți să ne păstreze Tradiția păstrată până în vremea noastră, știind că vor rămâne în mare modestie.

Cei ignoranți cad în eroare sau în amăgire. Însă Duhul Sfânt dăruiește har desăvârșit celor statornici în credința lor, pentru ca cei care stau în fruntea Bisericii să știe să transmită și să păzească totul.

2. Despre episcopi

Cel ales de tot poporul să fie hirotonit episcop, iar după ce va fi numit și va fi plăcut tuturor, să se adune într-o duminică împreună cu prezbiterii și episcopii prezenți. Cu consimțământul tuturor, să-i pună mâinile, iar prezbiterii să stea în picioare în tăcere. Toți să tacă, rugându-se în inimile lor, pentru pogorârea

Duhului. Unul dintre episcopii prezenți, la cererea tuturor, punându-și mâna peste cel care este hirotonit episcop, să se roage, zicând așa:

3. Rugăciunea de consacrare la episcopat

„O, Dumnezeu și Tată al Domnului nostru Iisus Hristos, Tată al milei și Dumnezeu al oricărei mângâieri, care locuiești în locurile de sus și privești de sus spre cei smeriți, știind toate lucrurile mai înainte de existența lor, Tu ai dat rânduiești Bisericii prin Cuvântul harului Tău, predestinând de la început generația dreptilor din Avraam, așezând prinți și preoți și nelăsând sanctuarul Tău fără slujitori. Tu, care de la începutul veacurilor ai binevoit să Te descoperi în cei pe care i-ai ales, acum revărsă puterea Ta, din Duhul originar, transmisă de Tine iubitului Tău Fiul Iisus Hristos, pe care L-ai dat sfinților apostoli, care au întemeiat Biserica, slăvind-Te în orice loc cu slavă nesfârșită și înălțând numele Tău. Tată, care cunoști inima, dăruiește ca acest slujitor al Tău, pe care L-ai ales spre episcopat, să păstoreze turma Ta cea sfântă și să păzească înaintea Ta înțâietatea preoției fără prihană, slujindu-Ți zi și noapte, zi și noapte, ispășind neîncetat Persoana Ta și aducând daruri Sfintei Tale Biserici și prin harul Duhului, care m-a făcut vrednic de înțâietatea în preoție, să am puterea de a ierta păcatele după Dumnezeu.” „porunca Ta și să dăruiești sorți după porunca Ta și, de asemenea, să dezlegi toate legăturile, după autoritatea dată de Tine apostolilor, și să-Ți plac în blândețe și curăție a inimii, aducându-Ți mireasmă [a rugăciunii], cu ajutorul Robului Tău Iisus Hristos, prin care Ție se cuvine slava, puterea și cinstea, Tatălui și Fiului împreună cu Duhul Sfânt, și acum și în vecii vecilor. Amin.”

4. [Despre Euharistie]

Toți să-i ofere sărutarea păcii celui ce a fost numit episcop, salutându-l, căci a fost socotit vrednic de aceasta. Diaconii să-i aducă o jertfă, iar el, punându-și mâna peste ea împreună cu toți preoții, să zică, mulțumind:

„Domnul să fie cu voi.”

Și fiecare să răspundă: „Și cu spiritul tău.”

„Avem inimile întristate.”

„Imami către Domnul.”

„Să-I mulțumim Domnului.”

„Este vrednic și drept să mănânci.”

Și îndată să continue astfel: „Îți mulțumim, Dumnezeule, prin iubitul Tău Slujitor Iisus Hristos, pe care în vremurile din urmă ni L-ai trimis ca Mântuitor, Mântuitor și Mesager al voii Tale, Care ești Cuvântul, nedespărțit de Tine, prin Care toate lucrurile au fost create după voia Ta, Pe care L-ai trimis din ceruri în pântecele Fecioarei și Care, fiind zămislit în pântece, S-a întrupat și S-a arătat ca Fiul Tău, născut din Duhul Sfânt și din Fecioară.

Împlinind voia Ta și făcându-Te un popor sfânt, Și-a întins mâinile ca să-i elibereze de suferință pe cei ce cred în Tine.

El, supunându-se de bunăvoie suferinței pentru a zdrobi moartea și a rupe lanțurile diavolului, pentru a desființa iadul și a aduce lumină sărbătorilor, pentru a pironi sentința și a vesti învierea, a luat pâine [și] Ție a mulțumit, zicând: „Luați, mâncați, acesta este Trupul Meu, care se frânge pentru voi”. Tot așa și paharul, zicând: „Acesta este Sângele Meu, care se varsă pentru voi. Orice faceți, faceți spre pomenirea Mea”.

Așadar, amintindu-ne de moartea și Învierea Lui, Îți aducem pâine și pahar, mulțumindu-Ți că Ai binevoit să ne îngădui să ne înfățișăm înaintea Ta și să-Ți slujim.

Și Te rugăm să trimiți Duhul Tău Sfânt la ofranda Sfintei Biserici. Adunându-ne laolaltă, dăruiește tuturor celor ce se împărtășesc din sfântul sanctuar umplerea cu Duhul Sfânt, spre întărirea credinței în adevăr, ca să Te laudăm și să Te slăvim prin Robul Tău Iisus Hristos, prin Care slavă și cinste Ție, Tatălui și Fiului împreună cu Duhul Sfânt în Sfânta Ta Biserică, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.”

5. [Despre ofranda de untdelemn]

Dacă cineva aduce untdelemn, urmând exemplul oferirii pâinii și vinului, nu rostește un discurs, ci cu aceeași demnitate oferă laudă, spunând:

„Dăruiește, Doamne, prin sfințirea acestui ulei, sănătate celor care îl consumă și îl primesc. Așa cum ai uns regi, preoți și profeți, așa să dea putere tuturor celor care se împărtășesc și sănătate celor care îl consumă.”

6. [Despre ofranda de brânză și măslină]

De asemenea, dacă cineva aduce brânză și măslină, să spună așa: „Sfințește acest lapte care s-a încheagat și ne sfințește pe noi, legându-ne cu dragostea Ta. Fă ca acest rod al măslinului, care este o mostră a abundenței Tale, pe care îl

torni cu generozitate din pom pentru viața celor ce se încred în Tine, să nu se îndepărteze de dulceața Ta.”

La fiecare binecuvântare se spune: „Slavă Ție, Tatălui și Fiului împreună cu Duhul Sfânt în Sfânta Biserică, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.”

7. Despre prezbiteri

Când hirotonesc un preot, episcopul să-și pună mâinile pe capul său, pe care preoții le ating și ei, și să rostească, după cum s-a spus mai înainte, când am vorbit despre episcop, rugându-se și zicând:

„Dumnezeule și Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, privește spre acest rob al Tău și dăruiește-i duhul bunătății și sfatul prezbiteresc, ca să ajute și să cârmuiască poporul Tău cu inimă curată, așa cum ai îngrijit de poporul Tău ales, poruncindu-i lui Moise să aleagă bătrâni, pe care i-ai umplut cu Duhul Tău și pe care i-ai dat robului Tău.”

Și acum, Doamne, arată-ne, păstrându-ne fără prihană, duhul milei Tale și fă-ne vrednici, ca, crezând, să-Ți slujim în simplitatea inimii, slăvindu-Te prin Robul Tău Iisus Hristos, prin care Ție se cuvine slava și puterea Tatălui și Fiului împreună cu Duhul Sfânt în Sfânta Biserică, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.”

8. Despre diaconi

Când este hirotonit un diacon, să fie ales așa cum s-a spus mai sus și să-și pună mâna peste el doar un episcop, așa cum am rânduit. Când este hirotonit un diacon, să-și pună mâna peste el doar un episcop, pentru că nu este hirotonit pentru preoție, ci pentru slujba episcopului, ca să facă ceea ce îi poruncește acesta.

Într-adevăr, el nu participă la sfatul clerului, dar are grijă și îl informează pe episcop ce trebuie făcut: nu primește duhul comun prezbiterilor, de care aceștia sunt părtași, ci primește acel duh care îi este încredințat sub autoritatea episcopului. De aceea, numai episcopul hirotonește diaconul; și prezbiterii își pun și ei mâinile peste prezbiter din cauza duhului comun și similar clerului. Dar prezbiterul are dreptul doar să-l primească, dar nu are dreptul să-l dea. De aceea, clerul nu hirotonește; ci hirotonia este pecetluită peste prezbiter atunci când episcopul hirotonește [\[71\]](#).

Când hirotonește un diacon, acesta să spună:

„Dumnezeule, care ai creat și ai rânduit toate lucrurile prin Cuvânt, Tată al Domnului nostru Iisus Hristos, pe care L-ai trimis să îplinești voia Ta și să ne declari scopul Tău, dăruiește Duhul Sfânt al harului, al râvnei și al râvnei robului Tău, pe care L-ai ales să slujească Bisericii Tale și să aducă... [72] în sfințenie altarului Tău ceea ce se aduce prin succesiunea la marea și marea preoție, pentru ca, slujind fără prihană, fără prihană și curat, și totodată cu minte limpede, să fie vrednic, după voia Ta, de acest mare și înalt grad... ca să Te laude și să Te slăvească prin Fiul Tău Iisus Hristos, Domnul nostru, prin care Ție se cuvine slava, puterea și lauda împreună cu Duhul Sfânt, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.”

9. Despre confesori

Dar să nu se pună mâna peste un duhovnic, dacă a fost în lanțuri pentru numele Domnului, nici pentru diaconat, nici pentru prezbiterat. Căci el are deja cinstea prezbiteratului prin virtutea mărturisirii sale. Dar dacă este hirotonit episcop, să se pună mâna peste el.

Dacă mărturisitorul nu a fost adus înaintea autorităților și nu a fost pus în lanțuri, nici aruncat în închisoare, nici condamnat la o altă pedeapsă, ci a fost pedepsit din întâmplare doar pentru numele Domnului nostru și a suferit doar opresiune domestică, și dacă a mărturisit credința, atunci dacă este vrednic de vreo slujbă, să se pună mâna asupra lui.

Și episcopul să aducă mulțumiri conform învățaturii noastre. Nu este nevoie să repete aceleași cuvinte pe care le-am rostit mai înainte și să le învețe pe de rost, aducând mulțumiri lui Dumnezeu; ci fiecare să se roage după puterea sa. Dacă cineva are prilejul să se roage o rugăciune lungă și înaltă, atunci este bine. Dar dacă cineva, rugându-se, spune o rugăciune cumpătată, după modelul stabilit, atunci nu-l opriți. Numai rugăciunea lui să fie sănătoasă și corectă în învățătură.

10. Despre văduve

Văduva nu este hirotonită la propria ei înălțare, ci este aleasă pe nume. Dacă soțul ei a murit de mult, să fie hirotonită. Dacă soțul ei a murit recent, atunci nu trebuie să i se dea încredere. Dar dacă este bătrână, să fie pusă la încercare pentru o vreme. Căci patimile prind adesea rădăcini în cel ce le dă loc în sine. Văduva să fie hirotonită numai prin cuvânt și să se alăture celorlalți. Nicio mână nu se pune peste ea, pentru că nu aduce jertfă și nu are slujba liturgică. Hirotonirea se face la clerici prin slujba liturgică, dar văduva este hirotonită pentru rugăciune, și aceasta este lucrarea tuturor.

11. Despre cititor

Cititorul este ridicat la cer când episcopul îi înmânează cartea, dar mâna nu i se pune peste el.

12. Despre Fecioară

Nicio mână nu este pusă asupra unei fecioare, căci doar declarația ei o face astfel.

13. Despre subdiacon

Nu se pune mâna peste subdiacon, ci este chemat pentru că îl ajută pe diacon.

14. Despre darurile vindecării

Dacă cineva zice: „Am primit darul vindecării prin descoperire”, să nu se pună mâna asupra lui, căci însăși realitatea va dovedi dacă a spus adevărul.

15. Despre neofiții care vin la credință

Cei care sunt aduși să asculte Cuvântul pentru prima dată, să fie aduși mai întâi în prezența învățătorilor, înainte de a intra tot poporul, și să fie întrebați motivul pentru care sunt convertiți la credință. Și cei care i-au adus să mărturisească că cei aduși sunt gata să asculte Cuvântul. Să fie întrebați despre modul lor de viață: „Este căsătorit sau rob?” Și dacă este robul vreunui creștin și stăpânul său îi permite, să asculte Cuvântul. Dar dacă stăpânul nu mărturisește că este vrednic, este respins.

Dacă stăpânul este păgân, atunci învață-l pe sclav să fie plăcut stăpânului său, ca să nu stârnească certuri. Dacă cineva are soție sau soția soț, să-i învețe ca soțul să fie plăcut cu soția sa, iar soția cu soțul. Și dacă cineva nu locuiește cu soția sa, să fie învățat să nu preacurvească, ci să-și primească soția după Lege sau să rămână cu ea așa cum este. Dacă cineva are demon, să nu asculte de cuvântul învățaturii până nu se va curăți.

16. Despre afaceri și activități

Ar trebui să se cerceteze treburile și ocupațiile celor aduși în față, pentru a-i instrui cu privire la ceea ce ar trebui să respecte. Dacă cineva este proprietarul unui bordel sau are o prostituată, atunci să înceteze acest lucru, altfel este respins. Dacă cineva este sculptor sau artist, atunci să fie instruit să nu facă idoli: să înceteze acest lucru, altfel va fi respins. Dacă cineva este actor în teatru sau dă spectacole în teatru, fie să înceteze acest lucru, altfel va fi respins. Dacă

cineva îi învață pe copii, atunci este bine să înceteze acest lucru, dar dacă nu are nicio meserie, atunci să-i fie permis.

La fel, un călăreț care concurează și merge la lupte publice, să se abțină sau să fie respins. Un gladiator sau unul care îi învață pe gladiatori să lupte, sau un vânător care este la vânătoare, sau un sclav public care participă la o luptă de gladiatori, să se abțină sau să fie respins. Oricine este un preot păgân sau un păzitor al idolilor, să se abțină sau să fie respins. Un catehumen sau un creștin care vrea să devină soldat, să fie respins pentru că l-a disprețuit pe Dumnezeu.

O prostituată, o persoană care se dedă la pofte sexuale, o persoană care s-a castrat și oricine se angajează în fapte nepotrivite să fie respins, căci sunt necurate.

Un vrăjitor nu va fi adus la întrebări. Un vrăjitor, un astrolog, un ghicitor, un interpret de vise, un scandalagiu, un croitor care taie marginile hainelor sau un confecționare de amulete, fie să înceteze să facă asta, fie să fie respins. Concubina unui bărbat, dacă este o sclavă și i-a alăptat copiii și este atașată numai de el, să asculte de Cuvânt, altfel va fi respinsă. Un bărbat care are o concubină, să o părăsească și să-și ia o soție conform legii (adică să se căsătorească cu ea); dar dacă nu dorește, va fi respins.

Dacă am omis ceva, faptele însele ne vor învăța. Căci toți avem Duhul lui Dumnezeu.

17. Despre timpul ascultării Cuvântului după muncă și studii

Catehumenii să asculte Cuvântul timp de trei ani. Dar dacă cineva este sânguincios și face fapte bune, atunci nu timpul să conteze, ci comportamentul în sine, care este singurul lucru care trebuie luat în considerare.

18. Despre rugăciunea celor care ascultă Cuvântul

După ce învățătorul își termină învățătura, catehumenii să se roage separat de credincioși. Iar femeile să stea separat în biserică, fie că sunt creștine, fie că sunt catehumeni. După ce termină rugăciunea, nu se dau una alteia sărutul păcii, căci sărutul lor nu este încă sfânt. Credincioșii să se salute unii pe alții: bărbații la bărbați și femeile la femei; dar bărbații să nu salute femeile. Și toate femeile să-și acopere capul cu un văl (pallio); dar nu cu in, căci acesta nu este un văl.

19. Despre punerea mâinilor asupra catehumenilor

Când învățătorul, după rugăciune, își pune mâinile peste catehumeni, să se roage și să-i dea afară. Fie că cel care a învățat este cleric sau laic, să facă acest lucru. Dacă un catehumen este prins pentru numele Domnului, să nu se îndoiască de plenitudinea mărturiei sale. Dacă a fost supus violenței și a fost torturat, fără a-i fi iertate păcatele, atunci va fi îndreptățit. Căci a primit botezul cu propriul său sânge.

20. Despre cei care vor primi botezul

Când sunt identificați cei care urmează să fie botezați, viața lor trebuie examinată: au trăit onorabil cât timp au fost catehumeni, au onorat văduvele, au vizitat bolnavii, au făcut fapte bune? Și când cei care i-au adus mărturisesc despre fiecare: „El a făcut exact asta”, atunci să asculte Evanghelia. Și din momentul în care au fost separați, li se pun mâinile zilnic până când sunt pomeniți. Când se apropie ziua în care trebuie să fie botezați, episcopul îi poartă pe fiecare dintre ei să știe dacă este curat. Dacă vreunul dintre ei este nevrednic sau necurat, să fie pus deoparte, deoarece nu a auzit Cuvântul cu credință, căci este imposibil ca un străin să fie mereu ascuns. Să-i învețe pe cei care urmează să fie botezați să se pregătească [și să fie liberi] și să se spele în a cincea zi a săptămânii [în ajunul Sabatului]. Dar dacă o femeie are uterul obișnuit al femeii, să fie pusă deoparte și să primească botezul în altă zi. Cei care se pregătesc pentru botez în ajunul Sabatului vor posti, iar în Sabat cei care urmează să primească botezul se vor aduna într-un singur loc, conform îndrumării episcopului. Toți li se poruncește să se roage și să îngenuncheze. Și, punându-și mâna peste ei, să conjureze toate duhurile străine să fugă de ei și să nu se mai întoarcă în ei. Când se termină conjurarea, să le sufle în față și să le umbrească frunțile, urechile și nările și să-i ridice, și să vegheze toată noaptea, și să li se citească și să li se învețe. Cei care se pregătesc să primească botezul nu vor aduce cu ei nimic, decât ceea ce aduce fiecare pentru Euharistie. Căci este potrivit ca cel care s-a făcut vrednic să ofere ofranda la aceeași oră.

21. Despre Tradiția Sfântului Botez

La cântatul cocoșilor, episcopul să se roage mai întâi deasupra apei. Apa să curgă dintr-un izvor sau de la înălțime. Să se facă așa, dacă nu este altă nevoie. Dar dacă este o nevoie constantă și urgentă, folosiți apa care este acolo. Îmbracați-vă și botezați mai întâi copiii. Toți cei care pot vorbi în nume propriu, să vorbească. Dar cei care nu pot vorbi în nume propriu, să vorbească părinții lor sau una dintre rudele lor. Apoi botezați bărbații și, în final, femeile, după ce și-au despletit toți părul și și-au scos podoabele de aur și argint pe care le au pe ei, și nimeni să nu ia cu el când intră în apă ceva străin. La timpul stabilit pentru botez, episcopul să aducă mulțumire peste untdelemnul care este conținut în vas și se numește untdelemnul mulțumirii [73]. Și ia și un alt untdelemn, pe care îl invocă

și îl numește untdelemnul invocării. Diaconul aduce untdelemnul exorcizării și stă la stânga prezbiterului, iar un alt diacon aduce untdelemnul de mulțumire și stă la dreapta prezbiterului. Când prezbiterul îi primește pe fiecare dintre cei care se apropie de botez, să-i poruncească să se lepede, zicând: „Mă lepăd de tine, Satano, și de toată slujba ta (adică de ajutorul tău) și de toate lucrările tale”. Și după ce fiecare s-a lepădat, să-l ungă (prezbiterul) cu untdelemnul exorcizării, zicându-i: „Să se depărteze orice duh de la tine”. Și să-l prezinte astfel gol episcopului sau prezbiterului care stă lângă apă și botează.

Și diaconul să coboare în apă împreună cu cel botezat în acest fel. Când cel botezat intră în apă, cel ce face botezul să-și pună mâna peste el, zicând astfel:

„Crezi în Dumnezeu Tatăl Atotputernicul?” Și cel ce este botezat va răspunde: „Cred.” Și îndată cel ce-și pune mâna pe cap îl va boteza o dată.

Și după aceasta, să spună:

„Crezi în Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, născut din Duhul Sfânt și din Fecioara Maria, răstignit sub Pontius Pilat, murit și îngropat, înviat din morți a treia zi, s-a înălțat la cer și șade de-a dreapta Tatălui și va veni din nou să judece viii și morții?” Și când va răspunde: „Cred”, să-l boteze a doua oară și să spună din nou:

„Crezi în Duhul Sfânt și în Sfânta Biserică și în învierea trupului?” Iar cel botezat să spună: „Cred.” Apoi să-l boteze a treia oară.

Și după ce a ieșit din apă, prezbiterul să-l ungă cu untdelemn sfânt, zicând: „Te ung cu untdelemn sfânt în numele lui Iisus Hristos.” Și după ce cei botezați s-au șters și s-au îmbrăcat, să intre în biserică.

Episcopul, punându-și mâna peste ei, să proclame, zicând: „Doamne Dumnezeule, care i-ai învrednicit pe aceștia de iertarea păcatelor prin spălarea nașterii în nou, [fă-i învredniciți de afluxul] [\[74\]](#) Duhului Sfânt, trimite peste ei harul Tău, ca să-Ți slujească după voia Ta, căci Ție se cuvine slava, Tatălui și Fiului împreună cu Duhul Sfânt în Sfânta Biserică, și acum și în vecii vecilor. Amin.”

După aceasta, turnând uleiul sfințit în mână și punându-l pe capul [celui care se botează], să spună: „Te ung cu ulei sfânt, în [numele] Domnului Tatălui Atotputernic și al lui Iisus Hristos și al Sfântului Duh”.

Și, ungându-i fruntea, să-l sărute (episcopul) și să spună: „Domnul este cu tine”. Iar cel uns să spună: „Și cu duhul tău”. Și să facă aceasta peste fiecare în parte.

Și de atunci înainte, să se roage împreună cu tot poporul. Dar ei (cei botezați) nu trebuie să se roage cu credincioșii înainte de a fi făcut toate acestea. După rugăciune, să le dea sărutul păcii. Apoi, diaconii să aducă ofranda episcopului, iar acesta să aducă mulțumire peste pâine, care este un tip și este numită de greci antitip [„în locul”] [75] Trupului lui Hristos, și peste paharul cu vinul amestecat pentru antitip, pe care grecii îl numesc o asemănare a Sângelui vărsat pentru toți cei care au crezut în El; iar laptele amestecat cu miere simbolizează în același timp plinătatea făgăduinței date părinților, când a spus: „Vă voi da o țară în care curge lapte și miere”, pe care Hristos a dat-o - Trupul Său, din care, asemenea unor copilași, credincioșii sunt hrăniți, transformând bucuria inimii în dulceața Cuvântului; apa este folosită și în ofrandă [ca] semn al abluțiunii, astfel încât omul dinăuntru, adică principiul spiritual, primește același lucru ca și trupul.

Despre toate acestea, episcopul trebuie să dea o explicație celor care primesc [împărtășania]. Și când frânge pâinea, apoi, dând fiecare bucată, să spună: „Pâinea cerească în Hristos Iisus”, iar cel care o primește trebuie să răspundă: „Amin”. Presbiterii, și dacă nu sunt destui, atunci diaconii, să țină paharele și să stea cu decență și smerenie: primul care ține [paharul] cu apă, al doilea care ține laptele, al treilea care ține vinul.

Și cei care se împărtășesc să se împărtășească din fiecare pahar de trei ori, în timp ce cel care se împărtășește zice: „În [numele] lui Dumnezeu Tatăl Atotputernic.” Iar cel care primește să zică: „Amin.” „Și în [numele] Domnului Iisus Hristos.” „Și în [numele] Sfântului Duh și al Sfintei Biserici.” Și să zică: „Amin.”

Așa trebuie făcut cu fiecare. După ce se termină această împărtășanie, fiecare să se grăbească să facă fapte bune, să fie plăcut lui Dumnezeu și să acționeze corect, fiind plin de râvnă pentru Biserică, făcând ceea ce învață ea și desăvârșindu-se în evlavie.

V-am spus pe scurt aceste lucruri despre sfântul botez și despre sfânta jertfă, căci ați fost deja învățați despre învierea trupului și despre celelalte lucruri, așa cum este scris. Iar dacă este potrivit să vă aducă aminte de alte lucruri, episcopul să le vorbească celor ce au fost botezați altădată. Căci neamurile nu trebuie să știe despre aceste lucruri până nu au primit mai întâi botezul. Aceasta este piatra albă despre care Ioan a spus: „Este scris pe ea un nume nou, pe care nimeni nu-l cunoaște, decât cel ce primește piatra” (Apocalipsa 2:7).

22. Despre Împărtășanie

Sâmbăta și duminica (sabbato et prima sabbati), episcopul, dacă poate, cu mâna sa să împartă sacramentul întregului popor, în timp ce diaconii frâng pâinea; iar

prezbiterii să frângă din pâinea coaptă. Când diaconul aduce sacramentul prezbiterului, îi întinde vasul, iar prezbiterul însuși primește sacramentul și îl împarte poporului cu mâna sa. În celelalte zile, să primească sacramentul conform instrucțiunilor episcopului.

23. Despre post

Văduvele și fecioarele să postească des și să se roage în biserică. De asemenea, preoții și laicii să postească atunci când doresc. Episcopul însă poate posti numai [în ziua] când tot poporul postește, pentru că se poate întâmpla ca cineva să dorească să facă o ofrandă bisericii, iar el [episcopul] nu poate refuza acest lucru. Dacă frânge pâinea, neapărat trebuie să mănânce din ea.

24. Despre cadourile pentru bolnavi

Dacă este nevoie, dacă nu există preot, diaconul să împartă darurile (signum) bolnavilor cu sânguință, iar după ce a împărțit după nevoie, dar în așa fel încât ceea ce a primit să fie împărțit, atunci să aducă mulțumiri și să le consume acolo. Cei care au primit [darurile] să le consume cu evlavie. [Să aducă mulțumiri]. Dacă cineva a primit ceva de dus unei văduve, sau unui bolnav, sau cuiva care este ocupat cu treburile bisericești, atunci să ia în aceeași zi. Dar dacă nu a luat, atunci să ia a doua zi, adăugând la ce a avut și din ale sale, căci pâinea săracilor a rămas la el.

25. Despre aducerea lămpii pentru cina comunală [76]

Când vine episcopul, după ce se lasă seara, diaconul să aducă lampa și, stând în picioare [77] în mijlocul tuturor credincioșilor prezenți, să aducă mulțumiri.

Mai întâi va saluta, zicând: „Domnul este cu voi”. Și poporul să spună: „Și cu duhul tău”, „Să-I mulțumim Domnului”. Și vor spune: „Este cuviincios și drept ca măreția și lauda cu slavă să I se potrivească”. Nu se spune: „Avem întristare în inimile noastre”, căci aceasta se oferă la ofranda [Euharistiei]. Și se va ruga, zicând: „Îți mulțumim, Doamne, prin Fiul tău, Iisus Hristos, Domnul nostru, prin care ne-ai luminat, arătându-ne o lumină nesfârșită. Și, fiindcă am petrecut ziua și am ajuns la începutul nopții, fiind satisfăcuți de lumina zilei pe care ai creat-o spre satisfacția noastră, și fiindcă acum, prin mila ta, nu ducem lipsă de lumina serii, te lăudăm și te slăvim prin Fiul tău, Iisus Hristos, Domnul nostru, prin care ție ție se cuvine slava, puterea și cinstea, împreună cu Duhul Sfânt, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin. Și toți să spună: Amin. Și așa să se ridice după cină, rugându-se; iar copiii să spună psalmi; și la fel și fecioarele.

Și apoi diaconul, luând paharul cu ofranda amestecată, să spună unul dintre psalmii în care este scris: „Aliluia”. Apoi, dacă prezbiterul poruncește, să spună mai mulți din aceiași psalmi. Și după ce episcopul a oferit paharul, să spună unul dintre psalmi, cu Aliluia potrivit paharului, în timp ce toți spun [Aliluia]. La sfârșitul psalmilor, toți să spună: „Aliluia”, care înseamnă: „Să-L laudăm pe Cel ce este Dumnezeu; slavă și laudă Celui ce a creat întreaga lume cu un cuvânt atât de mare”. Și după ce psalmul s-a terminat, să binecuvânteze paharul și să împartă porții de pâine tuturor credincioșilor.

26. Despre seara obișnuită

Și când iau cina, credincioșii prezenți, înainte de a-și frânge pâinea, să ia puțină pâine din mâinile episcopului, deoarece aceasta este eulogia, și nu Euharistia, adică Trupul Domnului.

[Este potrivit ca, înainte de a bea, toți să ia paharul și să mulțumească pentru el, apoi să bea și să mănânce în acest fel.] [\[78\]](#)

...Voi toți cei prezenți, luați parte în felul acesta. Catehumenii să primească pâinea exorcizării și fiecăruia să i se ofere un pahar.

27. Catehumenii să nu mănânce împreună cu credincioșii

Catehumenul să nu ia parte la Cina Domnului. Dar, la momentul aducerii jertfei, cel care l-a invitat să-și amintească de el, pentru că el însuși l-a rugat să vină sub acoperișul lui.

28. Despre necesitatea de a mânca decent și suficient

Când mâncați și beți, faceți-o cu decență, nu până la amețală, ca să nu batjocorească nimeni din cei ce v-au chemat, nici să se întristeze de gălăgia voastră. Ci rugați-vă, zicând că a făcut ce este vrednic și că sfinții au venit la el. Căci voi sunteți sarea pământului, a zis El. (Matei 5:13) Dacă vi se pune înainte ceea ce se numește în grecește *apoforetum [* \[79\]](#), luați-l. Dar dacă vi se pune înainte, ca să se împărtășească toți după cum se cuvine, luați-l cât trebuie, ca să rămână, pentru ca cel ce v-a chemat să vrea să trimită cuiva, ca din rămășițele sfinților, și să se bucure în nădejde. Cei ce se împărtășesc, cei chemați, să se împărtășească în tăcere, fără să rostească un cuvânt, ci să spună numai ce a aprobat episcopul. Și dacă cineva îi întreabă, să răspundă.

Și când vorbește episcopul, toți să tacă, aprobându-l cu modestie, până când va întreba din nou. Dar dacă credincioșii sunt prezenți la cină fără episcop, în prezența unui prezbiter sau a unui diacon, atunci să se împărtășească și ei cu

demnitatea cuvenită. Și fiecare să se grăbească să primească binecuvântarea din mâna prezbiterului sau a diaconului. În mod similar, catehumenul să primească și el pâinea exorcizării. Dacă sunt numai laici, atunci să se comporte cu moderație, căci un laic nu poate săvârși eulia.

29. Despre ce ar trebui mâncat cu mulțumire

Fiecare să se împărtășească în Numele Domnului, căci Dumnezeu binevoiește să fim plini de râvnă pentru oameni, în unitate și în treabă.

30. Despre seara văduvelor

Dacă cineva dorește vreodată ca vădulele de vârstă înaintată să participe la seară, să le dea drumul înainte de seară. Dar dacă nu le poate primi din cauza clerului ales de el, să le dea mâncare și vin și să le dea drumul, și să ia totul pentru ele, după cum doresc.

31. Despre roadele pe care ar trebui să le aducă un episcop

Fiecare să aducă repede cele dintâi roade episcopului; iar cel ce le primește să binecuvânteze și să cheme pe nume pe cel ce le-a adus, zicând:

„Îți mulțumim, Doamne, și Îți aducem cele dintâi roade din roadele pe care ni le-ai dat spre folosință, cultivându-le cu cuvântul Tău, poruncind pământului să producă tot felul de roade spre bucuria și hrana oamenilor și a tuturor animalelor.

Pentru toate acestea Te lăudăm, Dumnezeule, și pentru tot ce ne-ai dat nouă, împodobind pământul cu felurite roade, prin Robul Tău Iisus Hristos, Domnul nostru, prin Care Ție se cuvine slava în vecii vecilor. Amin.”

32. Binecuvântarea roadelor

Se binecuvântează fructele: struguri, smochine, rodii, măslina, pere, mere, dădă, piersici, cireșe, migdale, prune, dar nu pepeni verzi, pepeni galbeni, castraveți, ceapă, usturoi sau alte legume. Uneori însă aduc flori. Aduc trandafiri și crini, dar nu aduc alte flori. Și pentru tot ce se aduce, să mulțumească Dumnezeului Sfânt, primind totul spre slava Lui.

33. Că nu este potrivit ca nimeni să mănânce nimic de Paște înainte de ora hotărâtă pentru mâncare

Nimeni să nu mănânce nimic de Paște înainte de împărtășanie. Pentru cine face aceasta, postul său nu se socotește. Dar o femeie însărcinată sau un bolnav

care nu poate posti două zile, să postească sâmbăta, dacă este nevoie, mulțumindu-se doar cu pâine și apă.

Dacă cineva, fiind pe mare sau din alt motiv, nu a știut ziua [Paștelui], atunci, după ce a aflat despre ea, să postească pentru postul trecut după Rusalii. Căci Paștele pe care îl sărbătorim nu este [un simbol] [\[80\]](#) . Chipul [tipus] a trecut deja, de aceea postul este mutat în luna a doua, și cine trebuie să postească, să o facă în realitate.

34. Diaconii să fie cu episcopul

Fiecare diacon cu subdiaconi să fie prezent împreună cu episcopul. De asemenea, acesta să fie informat despre bolnavi, pentru ca, dacă episcopului îi va plăcea, să-i poată vizita. Bolnavul se va bucura foarte mult, fiindcă marele preot și-a adus aminte de el.

35. Despre momentul potrivit pentru a ne ruga

Credincioșii, după ce se trezesc și se ridică din paturi, înainte de a-și începe lucrul, să se roage lui Dumnezeu și apoi să se grăbească la lucrul lor. Dacă există îndrumare, să o prefere mai întâi, pentru a merge să asculte Cuvântul lui Dumnezeu spre întărirea sufletelor lor. Să fie, de asemenea, atașați de biserică, unde Duhul înflorește.

36. Euharistia trebuie primită atunci când este celebrată, înainte de a lua orice mâncare

Fiecare creștin să se grăbească, înainte de a gusta ceva, să primească Euharistia. Dacă a primit-o cu credință, atunci chiar dacă i s-ar da după aceea ceva ucigător, acesta nu-i va putea face rău.

37. Euharistia trebuie păstrată cu grijă

Toată lumea să se străduiască ca niciun păgân să nu se împărtășească din Euharistie, niciun șoarece sau alt animal și nimic să nu cadă sau să piară din ea. Căci acesta este Trupul lui Hristos, pentru a fi mâncat de credincioși și nu trebuie disprețuit.

38. Ca nimic să nu cadă din cupă

Binecuvântând paharul în numele lui Dumnezeu, l-ați primit ca înlocuitor (antitypum) pentru Sângele lui Hristos. De aceea, nu-l vărsați, ca nu cumva, din

neglijența voastră, un duh străin să-l lingă. Veți fi judecați pentru Sânge, ca unul care a disprețuit ceea ce a fost răscumpărat (quod comparatus est).

39. Despre diaconi și prezbiteri

Diaconii și prezbiterii să se adune zilnic în locul hotărât pentru ei de către episcop. Diaconii să nu negligeze să se adune niciodată, decât dacă sunt împiedicați de boală. După ce s-au adunat toți, să-i învețe pe cei din biserică și astfel, după rugăciune, fiecare să se apuce de lucrarea pentru care este în măsură.

40. Despre locurile de înmormântare

O persoană nu ar trebui să fie împovărată atunci când îngroapă [pe cineva] într-un cimitir, căci aceasta este condiția oricărui om sărac. Totuși, să plătească muncitorul care a săpat groapa și costul cărămizilor. Cei care sunt în acest loc (adică în cimitir) și au grijă [de el] ar trebui să fie întreținuți de episcop, astfel încât nimeni care vine în acest loc să nu fie împovărat.

41. Despre momentul în care ar trebui să ne rugăm

Toți credincioșii, bărbați și femei, când se trezesc dimineața din somn, înainte de a întreprinde vreo lucrare, să se spele pe mâini și să se roage lui Dumnezeu, și astfel să înceapă lucrul lor. Dar dacă există învățătură și trebuie citit Cuvântul lui Dumnezeu, fiecare să prefere să meargă în acel loc, socotind în inima sa că Dumnezeu vorbește prin cel care învață.

Căci oricine se roagă în biserică va putea scăpa de primejdia zilei. Cel ce se teme de aceasta să considere un mare rău să nu meargă în locul unde predică, mai ales dacă știe să citească sau dacă este un om luminat [\[81\]](#).

Nimeni dintre voi să nu întârzie la biserica unde învață. Atunci celui ce vorbește i se va da să învețe ce este de folos tuturor și veți auzi ce nu știați și veți fi desăvârșiți în ceea ce vă va da Duhul Sfânt prin Cel ce învață. În felul acesta, credința voastră se va întări prin cele auzite. Vă vor spune în acest loc (adică în biserică) ce trebuie să faceți acasă. De aceea, fiecare să meargă cu sârguință la biserică, locul unde înfloresc Duhul Sfânt. Dacă într-o zi nu este învățătură, atunci fiecare, cel puțin acasă, să ia cartea sfântă și să citească pe deplin ceea ce i se pare de folos.

Și dacă ești acasă, roagă-te la al treilea ceas și binecuvântează-L pe Dumnezeu. Dar dacă ești în altă parte în acest moment, roagă-te lui Dumnezeu în inima ta. Căci în acest ceas Hristos a fost răstignit pe lemn. De aceea, Vechiul Testament

a prescris ca în orice timp (in omni tempore) pâinea punerii înaintea să fie adusă ca simbol al Trupului și Sângelui lui Hristos; iar junghierea mielului înconștient este un simbol al Mielului perfect. Căci Hristos este Păstorul; El este, de asemenea, Pâinea care s-a pogorât din cer.

Rugați-vă și la ceasul al șaselea. Căci atunci când Hristos a fost răstignit pe cruce, ziua aceea s-a despărțit [de întuneric] și a venit un întuneric mare. Așadar, să se roage în acest ceas cu rugăciune fierbinte, imitând glasul Celui ce s-a rugat și a acoperit toată făptura cu întuneric din cauza iudeilor necredincioși.

Să facă și ei mari rugăciuni și mari binecuvântări la ceasul al nouălea, ca să înțeleaște felul în care sufletul celui drept Îl binecuvântează pe Dumnezeu, care nu uită, [ci] care Și-a adus aminte de sfinții Săi și a trimis Cuvântul Său spre iluminare. Așadar, în acest ceas, când Hristos a fost străpuns, s-au vărsat apă și sânge și, sfințind restul zilei, au adus-o spre seară. De aceea, cel care adoarme și începe o altă zi face un tip al învierii.

Rugați-vă și înainte ca trupul să se odihnească în pat. Dar la miezul nopții, sculându-vă, spălați-vă mâinile cu apă și rugați-vă. Și dacă soția voastră este cu voi, atunci rugați-vă amândoi împreună; iar dacă este încă păgână, atunci, retrăgându-vă în altă cameră, rugați-vă și întoarceți-vă din nou în pat. Nu fiți leneși în rugăciune. Cine este căsătorit nu este considerat necurat.

Căci cei ce s-au spălat nu au nevoie să se spele iarăși, căci sunt curați (Ioan 13:10). Când suflă în mâna ta și te semnezi cu saliva gurii tale, trupul tău este sfințit până la picioare. Căci darul Duhului și apa botezului, când sunt oferite, izvorând din inima credincioasă ca dintr-un izvor, sfințesc pe cel ce a crezut. De aceea este necesar să ne rugăm în acest ceas. Căci bătrânii care ne-au transmis-o ne-au învățat că în acest ceas toată făptura tace o clipă pentru a-L slăvi pe Domnul: stelele, copacii și apele stau o clipă nemișcate și toată oastea îngerilor Îi slujește în acest ceas și Îl laudă pe Dumnezeu împreună cu sufletele dreptilor. De aceea, credincioșii ar trebui să se grăbească să se roage în acest ceas.

Mărturisind despre aceasta, Domnul a zis: „Iată, la miezul nopții se aude un strigăt care zice: «Iată, vine mirele! Scoale-te în întâmpinarea Lui!»” (Matei 25:6). Și continuă, zicând: „...vegheați de aceea, căci nu știți ceasul când va veni” (Matei 25:13).

Și când va cânta cocoșul, ridicați-vă și rugați-vă, căci în ceasul acesta, când va cânta cocoșul, fiii lui Israel s-au lepădat de Hristos, pe care L-am cunoscut prin credință, în nădejdea luminii veșnice în învierea morților, îndreptându-și privirea spre această zi.

Așadar, voi toți creștinii, făcând aceasta și ținând minte, învățându-vă reciproc unii pe alții și dând un exemplu catehumenilor, veți putea evita ispita și nu pieri, dacă Îl aveți mereu în minte pe Hristos.

42. Despre semnul crucii

Încearcă întotdeauna să-ți faci cruce pe frunte cu smerenie. Căci acesta este semnul Patimilor, dat împotriva diavolului, dacă cineva o face cu credință, și nu pentru a plăcea oamenilor, să o ofere prin cunoaștere ca pe o armură. Căci vrăjmașul, văzând virtutea spirituală venind din inimă, asemănarea abluțiunii clar prezentate, tremură și fuge când nu-i cedezi, ci te inspiri. Aceasta a fost însăși imaginea Mielului lui Moise, care a fost jertfit la Paște și al cărui sânge (Moise - Trad.) a stropit pragul, ungând ambii stâlpi ai ușii, iar aceasta semnifică ceea ce este acum în noi - credința în Mielul desăvârșit. Prin crucea frunții și a ochilor cu mâna, îl alungăm pe cel care încearcă să ne distrugă.

43. Concluzie

Așadar, atunci când aceasta este primită cu favor și cu credință fermă, va da Bisericii ordine, iar credincioșilor viață veșnică. Desigur, tuturor celor care ascultă Tradiția apostolică... [\[82\]](#) .

Căci dacă toți cei care au auzit tradiția apostolică o urmează și o păzesc, atunci niciunul dintre eretici și absolut niciun om nu va putea să vă ademenească. Căci în felul acesta s-au ridicat multe erezii, deoarece conducătorii lor n-au vrut să asculte cuvintele apostolilor, ci au făcut după capriciile lor ce au vrut, și nu ce ar fi trebuit. Dacă am omis ceva, atunci Dumnezeu îl va descoperi celor vrednici, căci El conduce Biserica, care este vrednică să ajungă la un liman liniștit.

Mustrare împotriva evreilor.

Iudeule, pleacă-ți urechea spre mine și ascultă cu atenție cuvintele mele. Te lauzi mult și ești deșert, pentru că l-ai condamnat la moarte pe Isus din Nazaret și l-ai pus să bea oțet și fiere. Dar vino și să vedem împreună dacă nu te lauzi în mod nechibzuit cu aceasta, Israele? Nu este oare acest puțin oțet și fiere care a adus asupra ta această mânie cumplită și nu este oare pentru aceasta că te afli în aceste nenumărate nenorociri?

Și așa să vină cel ce vorbește prin Duhul Sfânt, sincerul David, fiul lui Iese. El, cântând ceva profetic despre adevăratul Hristos, cântat prin Duhul Sfânt al Dumnezeului nostru, a prezis lămurit tot ce l s-a făcut de către evrei în timpul suferinței (Sale). Așadar, în Psalmul 68, Hristos, smerindu-se și îmbrăcându-se în chipul unui rob, Adam, ca și cum ar fi pentru noi, strigă către Dumnezeu Tatăl

ceresc în felul următor: *Mântuiește-mă, Dumnezeule, căci apele au venit până la sufletul meu. Un cărbune în întunericul adâncurilor* (Psalmul 69:2-3), adică în stricăciunea iadului pentru neascultare în rai, *și nu este statornicie* (Psalmul 69:3), adică niciun ajutor: *ochii mei sunt întorși, ca să mă încred în Dumnezeul meu* (Psalmul 69:4), când va veni El și mă va mântui.

Apoi, Hristos mai departe, ca și cum ar fi deja în numele Său, spune: *ce n-am luat, am răsplătit* (Psalmul 69:5), adică în ceea ce n-am păcătuیت, pentru că am fost supus morții din cauza păcatului lui Adam: căci, *Dumnezeule, Tu cunoști nebunia mea și fărădelegile mele nu sunt ascunse de Tine* (Psalmul 69:6), ca și cum ar spune: căci n-am păcătuیت. De aceea, *să nu se rușineze cei ce sunt răbdători cu Mine*, adică cei ce așteaptă să vadă învierea Mea de trei zile, Apostolii. *Căci pentru Tine*, pentru ascultarea de Tine, *am îndurat ocară*, adică crucea, *când iudeii mi-au acoperit fața cu rușine* (Psalmul 69:8); *când eram străin fraților mei după trup și străin fiilor mamei mele* (Psalmul 69:9), adică sinagogii. *Căci râvna casei Tale*, Tată, *m-a mistuit și ocările celor ce Te ocărăsc au căzut peste mine* (Psalmul 69:10). De aceea, *cei ce stau în porți au bătut joc de Mine*, căci M-au răstignit afară de porți, *și cei ce beau vin au băut pentru Mine* (Psalmul 69:13), adică la sărbătoarea Paștelui. *Dar Eu, rugându-mă Ție*, Doamne, am zis: „*Tată, iartă-i lor* (Luca 23:34), neamurilor, căci este vreme de har cu neamurile (Luca 23:14). *Și nu mă îneca furtuna ispitelor, nici să nu mă înghită adâncul* (Psalmul 69:16), adică iadul, *căci nu vei lăsa sufletul meu în iad* (Psalmul 15:10), *nici să nu mă închidă gura gurii Tale*, adică mormântul (Psalmul 69:16). *Din pricina vrăjmașului meu, izbăvește-mă* (Psalmul 69:19), ca să nu se laude iudeii, zicând: L-am mâncat (Psalmul 34:25).

Hristos S-a rugat pentru toate acestea conform dispensației, ca om, fiind Dumnezeu adevărat. Dar El a spus acestea și a pățimit, așa cum am mai spus, ca unul care a luat *chip de rob* (Filipeni 2:7). De aceea a adăugat, zicând: *Sufletul meu aștepta ocară și suferință*, adică am pățimit de bunăvoie, nu cu silă; *am așteptat pe cineva care să mă întristeze, dar nu a fost nimeni*, căci toți ucenicii mei m-au părăsit și au fugit; *și pe cineva care să mă mângâie, dar n-am găsit pe nimeni* (Psalmul 68:21).

Ascultă, iudeule, cu atenție la ce spune Hristos în continuare: *Mi-au dat fiere ca hrană și în setea mea mi-au dat să beau oțet* (Psalmul 68:22). Iată ce a suferit El de la tine!

Ascultați ce spune Duhul Sfânt și despre ce v-a răsplătit El pentru acest puțin timp. Căci prorocul, ca și cum ar fi în numele lui Dumnezeu, spune: *Masa lor să fie o cursă și o răsplată* (Psalmul 68:23). Despre ce răsplată vorbește? Evident, despre nenorocirea care vi se va întâmpla acum. Apoi ascultați următoarele: *Întunecați-vă ochii, ca să nu vadă* (Psalmul 69:24): și - ochii

sufletului vostru se întunecă de un întuneric neîncetat și neîncetat, căci chiar și după strălucirea luminii adevărate, rătăciți ca noaptea, pierzându-vă calea și căzând, ca cei ce au părăsit Calea, care zice: *Eu sunt Calea* (Ioan 14:6). Apoi ascultați cel mai important: *și spatele lor este zdrobit neîncetat* (Psalmul 69:24), adică, pentru ca ei să fie în robie față de păgâni nu patru sute treizeci de ani, ca în Egipt, și nu șaptezeci, ca în Babilon, ci *neîncetat*, spune el, *zdrobiți* în robie. De ce nutrești atunci speranțe deșarte de eliberare de nenorocirea care vă asaltează? Căci este cu neputință. Și nu S-a rugat pe nedrept pentru orbirea ochilor voștri, ci pentru că ați închis ochii lui Hristos când L-ați biciuit și de aceea *spatele vostru este neîncetat aplecat* spre sclavie. Și, fiindcă ați vărsat cu mânie sângele Lui, atunci ascultați și despre pedeapsă: *Turnați-Vă mânia Ta peste ei și să-i apuce apriga mânie a Ta* (Psalmul 69:25). *Și să fie curtea lor pustie* (Psalmul 69:26), adică acel templu faimos.

Pentru ce motiv, proorocule, pentru ce motiv a fost templul pustiu? Nu a fost din cauza junghierii vițelului cel vechi? Pentru idolatria poporului? Pentru sângele proorocilor? Pentru adulterul și curvia lui Israel? Nu, spune el, nu pentru aceasta - pentru toate acestea au fost întotdeauna socotiți vrednici de iertare omenească - ci pentru faptul că L-au ucis pe Fiul Binefăcătorului, co-etern cu Tatăl. De aceea zice: Pustiu să fie templul lor, Tată ! *Pentru că L-ai lovit de bunăvoie pentru mântuirea lumii, m-au prigonit*, adică m-au prigonit cu o moarte violentă și nedreaptă *și au adăugat la durerea rănilor mele* (Psalmul 68:27). Mă întristam, ca un filantrop, de rătăcirea păgânilor; dar la această boală mi-au adăugat o alta, pentru că ei înșiși s-au rătăcit. De aceea *adaugă nelegiuire la nelegiuire* și întristare la întristare *și să nu intre ei în dreptatea Ta* (Psalmul 69:28), adică în împărăția Ta, ci să fie stârpiți din cartea celor vii și să nu fie scriși împreună cu cei drepti (Psalmul 69:29), adică împreună cu sfinții părinți și patriarhii lor.

Ce spui tu, iudeule, la aceasta? Nu vorbește Matei, nici Pavel, ci David, Hristosul tău, care rostește sentințe cumplite ca răzbunare pentru Hristos și, asemenea lui Iov, vă vorbește vouă, cei care vorbiți împotriva Celui Drept și Infailibil, ca și cum ar fi așa: L-ați cumpărat pe Hristos ca pe un rob; ați venit împotriva Lui în grădină ca pe un hoț.

În final, prezint o profeție despre Hristos și Solomon, care proclamă clar și deschis ce li se va întâmpla evreilor pentru obraznicia și îndrăzneala pe care au săvârșit-o împotriva Autorului vieții, nu numai în timpul prezent, ci și în veacul viitor. Profetul vorbește astfel: Cei răi *spun că gândesc greșit* despre Hristos (Înțelepciunea 2:1): *Să-l prindem pe cel drept, ca nefiind de niciun folos, iar el se împotrivește faptelor și cuvintelor noastre și ne mustră pentru păcatele legii și vestește cunoașterea lui Dumnezeu și se numește slujitor al lui Dumnezeu* (Înțelepciunea 2:12-13); Apoi adaugă: *Și nouă ne este greu să vedem, căci viața lui nu este ca a altora și cărările lui sunt minunate. Suntem*

*socotiți o ocară pentru El și Se abate de la căile noastre, ca de la necurăție, și binecuvântează lucrurile din urmă ale celor drepti (Înțelepciunea 2:15-16). Și ascultă din nou, iudeule. Niciunul dintre cei drepti, nici dintre proroci, nu se numea pe sine fiul lui Dumnezeu; și totuși, Solomon mai departe, ca și cum ar fi în numele iudeilor, vorbește astfel despre acest Cel Drept, care este Hristos: *El ne-a fost mustrare a gândurilor noastre (Înțelepciunea 2:14) și este slăvit că are pe Dumnezeu ca Tată (Înțelepciunea 2:16). Să vedem dacă sunt adevărate cuvintele Lui și să verificăm ce se va împlini pentru El. Căci dacă este adevăratul Fiu al lui Dumnezeu, Îl va judeca și-L va izbăvi din mâna potrivnicilor Săi (Înțelepciunea 2:17-18). Să-L condamnăm la moarte prin rușine, căci va fi judecat după cuvintele Sale (Înțelepciunea 2:20).**

Pe lângă acestea, David vorbește despre veacul viitor în Psalmi: Atunci Hristos *le va vorbi în mânia Lui și îi va tulbura în urgia Lui (Psalmul 2:5).* Și într-un anumit loc, Solomon vorbește și despre Hristos și despre iudei, că atunci când Cel Drept va sta cu mare îndrăzneală înaintea celor care L-au insultat și l-au respins cuvintele, atunci *cei care Îl vor vedea vor fi tulburați de o frică cumplită și se vor îngrozi de slava Lui mântuire și vor zice în sinea lor, pocăindu-se și suspinând în chinul duhului: Acesta era El pe care îl aveam odinioară de batjocură și de ocară. Am socotit viața Lui nebună ca o nebunie și sfârșitul Lui necinstit. Cum este El numărat printre fiii lui Dumnezeu și soarta Lui este printre sfinți? Căci ne-am abătut de la calea cea dreaptă și lumina dreptății nu a strălucit asupra noastră și soarele nu a strălucit asupra noastră. Am umplut cărările celor răi și ale pierzării și am umblat în pustiuri netrecute și n-am cunoscut calea Domnului. Ce folos are mândria noastră ? Toate acestea au trecut ca o umbră (Înțelepciunea 5:2–9).* (Biblioth. Veterr. Patrr. etc. Tom. II. pag. 448–450: ed. Galland. Venet. 1766.)

Cuvânt pentru Epifanie

Tot ceea ce a creat Dumnezeu și Mântuitorul nostru, tot ceea ce vede ochiul și sufletul cugetă, tot ceea ce explorează mintea și atinge mâna, tot ceea ce cuprinde mintea și natura umană - toate acestea sunt bune și foarte bune. Căci ce este mai frumos decât întinderea cerului, ce este mai pestriț decât fața pământului, ce este mai rapid decât mersul soarelui, ce este mai plăcut decât strălucirea lunii? Ce este mai minunat decât armonia complexă a corpurilor cerești? Ce este mai roditor decât vânturile potrivite? Ce este mai străvechi decât lumina zilei? Care dintre animale este mai presus de omul? - Așadar, tot ceea ce a creat Dumnezeu și Mântuitorul nostru este foarte bun.

Tot așa, ce dar ne este atât de necesar ca apa? Prin apă toate lucrurile sunt spălate, hrănite, purificate și irigate. Apa udă pământul, produce rouă, îngrașă vița, coace spicicele de porumb, distruge amărăciunea strugurilor, înmoaie

măslinul, încântă palmierul, împodobește trandafirul, pestrițește violeta cu flori, hrănește crinul în frumoasa sa cochilie. Dar de ce să spunem atât? Fără apă nimic vizibil pentru noi nu poate exista: apa este atât de necesară încât, atunci când celelalte elemente au o locuință sub bolțile cerului, ea și-a primit un receptacol deasupra cerurilor. Despre aceasta mărturisește însuși Profetul, strigând: „Lăudați-L, ceruri ale cerurilor și apele care sunt deasupra cerurilor” (Psalmul 148:4).

Însă semnificația apei nu se limitează la aceasta. Constă și în faptul că Creatorul tuturor lucrurilor, Hristos, S-a pogorât ca ploaia (Osea 6:3), a fost cunoscut ca un izvor (Ioan 4:14), S-a răspândit ca un râu (Ioan 7:38) și a fost botezat în Iordan. Căci Isus, venind la Ioan, a fost botezat de el în Iordan (Matei 3:13), lucru minunat. Râul nesfârșit, care înveselește cetatea lui Dumnezeu (Psalmul 46:5), este spălat de puțină apă. Izvorul nemărginit, care produce viață pentru toți oamenii, Izvorul care nu are margini, este acoperit de ape puțin, care seacă repede. Cel ce este pretutindeni prezent și umple totul, Cel ce este de neînțeles pentru îngeri și nevăzut pentru oameni, vine la Botez prin propria Sa bunăvoință. Auzind acestea, iubitorilor, nu înțelegeți doar ce se spune, ci contemplați aici taina mântuirii noastre. Din acest motiv, chiar din firea apei, ceea ce Domnul, în bunăvoința Sa filantropică, a făcut în taină nu a fost ascuns: căci „apele Te-au văzut și s-au înspăimântat” (Ps. 76, 17). Aproape au ieșit și au fugit de pe malurile lor. De aceea, Prorocul, cugetând îndelung la acest eveniment, întreabă: „Ce ți se întâmplă, mare, de ai fugit? Și (cu tine, Iordane, de te-ai întors înapoi?” (Ps. 113, 5). Apele răspund: L-am văzut pe Creatorul tuturor lucrurilor în chip de rob și, neînțelegând această tainică slujbă, am fost mișcați de frică.

Cât despre noi, am ajuns deja să cunoaștem această despărțire a Domnului și slăvim mila Lui, căci El a venit să mântuiască lumea, nu să judece. De ce a strigat Ioan, Înaintemergătorul Domnului, care nu cunoscuse mai înainte această taină, dar care mai târziu a ajuns să cunoască faptul că Isus era cu adevărat Domnul, către cei care veneau la El pentru botez: „Pui de vipere!” (Matei 3:7). De ce vă uitați atât de atent la mine? „Eu nu sunt Hristosul” (Ioan 1:20). Sunt slujitor și nu Domnul; sunt oaie și nu păstor; sunt om și nu Dumnezeu. Prin nașterea mea am rezolvat sterilitatea mamei mele, dar nu am lăsat fecioria stearpă. Sunt de jos și nu de sus. Am legat limba tatălui meu (Luca 1:20), dar nu am descoperit harul divin. Am fost cunoscut de mama mea în pânțece, dar nu prefigurat de o stea (Luca 1:24). Sunt sărac și neînsemnat, dar „Cel ce vine după mine... a fost ales înaintea mea” (Ioan 1:27). („După mine” în raport cu timpul și „înaintea mea” în raport cu lumina inaccesibilă și inefabilă a Dumnezeuirii). „Cel ce vine după mine este mai puternic decât mine și eu nu sunt vrednic să-l port încălțăminte. El vă va boteza cu Duhul Sfânt și cu foc” (Matei 3:11). Sunt sub autoritate, dar El are autoritate proprie. Sunt păcătos, dar El ridică păcatele (Ioan 1:29). Eu predic legea, dar El aduce lumina harului. Eu învăț ca un slujitor, dar El judecă ca

Domnul. Patul meu este pământul, dar El posedă cerul. Eu botez cu botezul pocăinței și El dă harul înfierii: El vă botează cu Duhul Sfânt și cu foc. De ce vă ațintiți ochii asupra mea? Eu nu sunt Hristos.

Pe când Ioan vorbea astfel oamenilor, care așteptau cu nerăbdare să vadă un spectacol extraordinar, și în timp ce diavolul tremura de o mărturie atât de grea a lui Ioan, Însuși Domnul S-a arătat într-un chip simplu, singur, fără podoabă, fără tovarăși, îmbrăcat în trup omenesc și ascunzând sub el demnitatea Dumnezeirii, ca să o ascundă de uneltirile dragonului spiritual. Nu numai că S-a apropiat de Ioan ca Domnul, lepădându-Și măreția împărătească, ci și ca un om simplu vinovat de păcat, Și-a plecat capul ca să primească botezul de la el. De aceea, Ioan, văzând o smerenie atât de mare, s-a uimit, a început să-L oprească și i-a zis: „Eu am trebuință să fiu botezat de Tine și Tu vii la Mine?” (Matei 3:14). Ce faci, Doamne? Greșit înveți: una am spus despre Tine și Tu faci alta. Diavolul a auzit una și vede alta. Botează-mă cu foc dumnezeiesc: ce poți aștepta de la apă? Luminează-mă cu Duhul: ce poți primi de la o făptură? Botează-mă pe mine, Botezătorule, ca să cunoască vrednicia Ta. Eu, Doamne, botez cu botezul pocăinței și nu pot boteza pe cei ce vin la mine dacă nu-și mărturisesc mai întâi păcatele. Chiar dacă Te botez, ce vei mărturisi Tu înaintea mea? Tu distrugi păcatele și totuși vrei să fii botezat cu botezul pocăinței? Chiar dacă îndrăznesc să Te botez, nici Iordanul nu va îndrăzni să se apropie de Tine. „Eu am nevoie să fiu botezat de Tine și Tu vii la mine?”

Ce îi răspunde Domnul? - „Îngăduie acum, căci așa se cuvine să împlinim toată dreptatea” (Matei 3:15). Îngăduie acum, Ioane; tu nu ești mai înțelept decât Mine. Tu privești ca un om, dar Eu judec ca Dumnezeu. Mai întâi Eu Însumi trebuie să lucrez și apoi să învăț. Nu fac nimic nevrednic, căci sunt îmbrăcat cu frumusețe. Te miri, Ioane, că nu M-am arătat în strălucirea vredniciei Mele? Eu sunt împlinitorul legii și nu vreau să las nimic neîmplinit în ea, astfel încât după Mine Pavel a putut spune: „Hristos este sfârșitul legii, spre dreptatea oricui crede” (Romani 10:4). „Îngăduie acum, căci așa se cuvine să împlinim toată dreptatea.” - Botează-mă, Ioane, ca nimeni să nu disprețuiască botezul. De la tine, un rob, sunt botezat, ca nimeni dintre cei puternici să nu disprețuiască să primească botezul de la un preot smerit. Lasă-Mă să mă cobor în Iordan, ca să audă mărturia Tatălui și să cunoască puterea Fiului. „Atunci Ioan L-a lăsat să plece. După ce a fost botezat, Isus a ieșit îndată din apă. Și iată, cerurile I s-au deschis. Și Ioan a văzut Duhul lui Dumnezeu pogorându-se ca un porumbel și nevrând peste El. Și iată, un glas din ceruri a zis: „Acesta este Fiul Meu iubit, în care Îmi găsesc plăcerea.” (Matei 3:15-17)

Vedeți de câte și câte mari binecuvântări am fi fost lipsiți dacă Domnul, cedând îndemnurilor lui Ioan, ar fi renunțat la botez. Până acum cerurile erau închise; regiunea superioară rămânea inaccesibilă.

Dar numai Domnul a fost botezat? Nu. În același timp, El l-a înnoit pe omul cel vechi și i-a redat dreptul împărătesc al înfierii. Căci îndată s-au deschis cerurile (Matei 3:16). A urmat o împăcare a celor văzute cu cele nevăzute: oștirile cerești s-au bucurat, neputințele pământești au fost vindecate, cele ascunse au fost descoperite, vrăjmășia a fost nimicită. Cerurile s-au deschis din trei motive minunate. Căci în momentul în care Mirele Hristos a fost botezat, cămărilor cerești au trebuit să-și deschidă porțile strălucitoare. Tot așa se cuvenea ca porțile cerurilor să-și ridice capetele (Psalmul 24:7), când Duhul Sfânt S-a pogorât ca un porumbel și glasul Tatălui a tunat. Și iată, cerurile l s-au deschis și un glas din ceruri, zicând: „Acesta este Fiul Meu iubit, în care Îmi găsesc plăcerea!”

Cel Preaiubit naște iubirea, iar Lumina imaterială naște Lumina de neapropiat. „Acesta este Fiul Meu iubit” - Fiul Care S-a arătat pe pământ, fără a părăsi sânul Tatălui. S-a arătat și nu s-a arătat. Căci nu era ceea ce părea. Altfel, dacă judecăm după înfățișare, atunci botezătorul are un avantaj față de cel Botezat. De aceea, Tatăl L-a trimis pe Duhul Sfânt din Cer la cel Botezat.

Căci, așa cum în arca lui Noe dragostea lui Dumnezeu pentru omenire a fost reprezentată de un porumbel, tot așa aici Duhul, coborând în chip de porumbel și purtând ca o ramură de măslin, S-a odihnit peste Acela despre Care fusese mărturisită. De ce așa? Ca să cunoască puterea vocii Tatălui și să creadă în prezicerea profetică din vechime. Ce prezicere? „Glasul Domnului este pe ape; Dumnezeu slavei a tunat. Domnul este pe multe ape” (Psalmul 29:3). Ce glas? „Acesta este Fiul Meu iubit, în care Îmi găsesc plăcerea.” El, care a fost numit fiul lui Iosif, este Fiul Meu singurul născut după esența divină. „Acesta este Fiul Meu iubit.” Deși flămând, hrănește mii de oameni; El trudește și dă odihnă celor ce trudes; „N-are unde să-Și odihnească capul” (Matei 8:20) și ține toate lucrurile în mâna Sa dreaptă; suferă și vindecă neputințe; îndură lovituri (Matei 26:67) și dă libertate lumii; este străpuns în coastă cu o suliță (Ioan 19:34) și corectează coasta lui Adam.

Dar vă rog să fiți mai atenți: căci vreau să mă îndrept către Izvorul vieții, vreau să contemp lu Izvorul care revarsă vindecare. Tatăl cel nemuritor a trimis în lume pe Fiul nemuritor și pe Fiul-Cuvânt, care au venit la oameni ca să-i spele cu apă și cu Duh și, după ce ne-a regenerat la nestrăic iune duhovnicească și trupească, ne-a suflat Duhul vieții și ne-a îmbrăcat cu o armură nestrăic iocioasă. Așadar, dacă un om a devenit nemuritor, atunci va deveni și părtaș firii divine (2 Petru 1:4). Dar dacă el, după nașterea din nou prin apă și Duhul Sfânt, primită de el în izvor, devine părtaș firii divine, atunci după învierea din morți devine împreună moștenitor cu Hristos (Romani 8:17). Așadar, cu glas de predicator, strig: Veniți, toate neamurile, la nemuirea dată prin Botez. Vă vestesc viața vouă, care ședeți în întunericul ignoranței. Veniți din robie la libertate, din tiranie la împărăție, din

stricăciune la nestricăciune. Dar cum, ziceți voi, vom veni? Cum? Prin apă și prin Duhul Sfânt. Această apă, unită cu Duhul, este aceeași apă cu care se udă paradisul, se îmbogățește pământul, se încolțesc plantele, se nasc animalele, într-un cuvânt, prin care se înviorează omul renăscut, în care a fost botezat Hristos, peste care s-a coborât Duhul Sfânt în formă de porumbel.

Acesta este același Duh care inițial se mișca pe fața apelor (Gen. 1:2), prin care lumea se mișcă, creația este păstrată și totul primește viață – care a acționat în profeții (Faptele Apostolilor 27:25) și S-a coborât peste Hristos (Matei 3:16). Acesta este Duhul care le-a fost dat apostolilor sub formă de limbi de foc (Faptele Apostolilor 2:3). Acesta este Duhul pe care David l-a dorit când a spus: „Și nu lua Duhul Tău Sfânt de la Mine” (Psalmul 51:13). Gabriel a proclamat și el acest Duh Preasfintei Fecioare. „Duhul Sfânt Se va pogorî peste tine și puterea Celui Preaînalt te va umbri” (Luca 1:35). Prin acest Duh, Sfântul Petru a rostit acele cuvinte binecuvântate: „Tu ești Hristosul, Fiul Dumnezeului Celui Viu” (Matei 16:16). Prin acest Duh este întemeiată stânca Bisericii (Matei 16:18). Acest Duh Mângâietor (Ioan 14:26) este trimis la tine cu scopul de a-ți arăta că ești un copil al lui Dumnezeu. Vino, dar, omule, naște-te din nou, ca să primești înfierea lui Dumnezeu. Cum? Dacă nu comiți adulter, nu uicideți și nu slujiți idolilor; dacă nu te lași copleșit de plăceri, dacă patima mândriei nu stăpânește asupra ta; dacă distrugi necurăția în tine și lepăzi povara păcatului; dacă te dezbraci de toată armura diavolului și te îmbraci cu pieptarul credinței, așa cum spune Isaia: „Spălați-vă... căutați dreptatea, scăpați pe cel asuprit, faceți dreptate orfanului, apărați văduva. Apoi veniți și să ne judecăm împreună, zice Domnul. Chiar dacă vor fi păcatele voastre ca stacojiul, vor fi albe ca zăpada; chiar dacă vor fi roșii ca purpuriul, vor fi ca lâna. Dacă veți voi și veți asculta, veți mânca bunătățile țării” (Isaia 1:16, 17-19).

Vedeți cum a prezis prorocul puterea curățitoare a Botezului? Căci cel ce intră în această baie a renașterii cu credință se leapădă de Satana și se unește cu Hristos, îl respinge pe vrăjmaș și îl mărturisește pe Hristos ca Dumnezeuul său, este dezbrăcat de robie și îmbrăcat în înfiere. Se întoarce din cristelul botezului luminos ca soarele, strălucind cu razele adevărului și, ceea ce este mai important, se întoarce ca fiu al lui Dumnezeu și împreună-moștenitor cu Hristos. A Lui fie slava și puterea împreună cu Preasfântul, Bunul și De viață dătătorul Lui Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

Un fragment care a supraviețuit din „Predica împotriva elenilor” sau „Despre cauza generală. Împotriva lui Platon”

Περί της του παντός αιτίας, κατά Πλάτωνα

Traducere din greacă de A. Fokin [\[83\]](#)

Sfântul Mucenic Ipolit al Romei (Ἰππόλυτος, cca. 170-236) a fost un celebru scriitor bisericesc, discipol al sfântului mucenic Irineu de Lyon și preot roman. Sfântul Mucenic Ipolit a intrat în conflict cu Papa Calist (d. 222) pe tema triadologiei și a disciplinei bisericești și a devenit antipapă. În timpul persecuției creștinilor de către împăratul Maximin (235-238), a fost exilat în Sardinia, unde a murit. Principalele sale opere sunt „Refutarea tuturor ereziilor” (Philosophumena), „Împotriva ereziei lui Noet”, „Dovada pentru evrei”, comentarii la cărțile Genezei, Exodului, Rut, Psalmilor, Proverbelor, Ecclesiastului, Cântarea Cântărilor, la profeții Isaia, Ieremia, Ezechiel, Daniel, Zaharia, la Evangheliile după Matei, Luca și Ioan, la Apocalipsă, lucrarea „Despre Hristos și Anticrist” etc.

Întrebarea cu privire la paternitatea „Predicii împotriva elenilor” sau „Despre cauza generală. Împotriva lui Platon”, prezintă o dificultate considerabilă chiar și pentru un cercetător modern. Prima mențiune despre ea este conținută în Biblioteca Patriarhului Fotie ; totuși, Sfântul Fotie nu crede că autorul său este sfântul mucenic Hippolit al Romei. În primul rând, Fotie dă mărturie despre munca unui anume Josephus (Ἰωσήπου), care într-un loc este numit „Despre univers” (περί του παντός), în altul - „Despre cauza generală” (περί της τοῦ παντός αιτίας) și în a treia Esență universală (Οπετίας) της του παντός ουσίας) [84] . Acest Iosif a fost numit anterior de Sfântul Fotie Iosif Evreul (Ἰωσήπου Ιουδαίου), care a scris lucrarea „Afecțiunile iudeilor” (τά κατ Ιουδαίους πάθη) [85] . Dar mai departe Sfântul Fotie scrie că în însemnări (ἐν παραγραφαῖς) a descoperit că „acest cuvânt nu aparține lui Iosif, ci unui anume presbiter Gaius, care locuia la Roma (Γαῖου τινός πρεσβυτέρου ἐν Ῥώμῃ), care a scris, de asemenea, după cum spuneau ei. „Labirintul” (Λαβύρινθον) i se atribuie și un dialog împotriva unui anume Proclu, apărător al ereziei montaniste” [86] . Sfântul Fotie crede că „întrucât numele (originalul?) acestui cuvânt nu s-a păstrat, unii, cum spun ei, îl atribuie lui Iosif, alții lui Iustin Martirul, iar alții lui Irineu” [87] . Sfântul Fotie însuși este înclinat să fie de partea preotului Gaius, dar lasă întrebarea nerezolvată: „Aceasta este cu adevărat opera lui Gaius, care a scris Labirintul, după cum el însuși mărturisește la sfârșitul Labirintului că «Cuvântul despre Esența Universală» (τον περί της του παντός ουσίας λόγον) îi aparține. Dar nu mi-e încă pe deplin clar dacă el l-a scris și nu altcineva” [88] . Și în continuare Sfântul Fotie oferă informații scurte despre acest Gaius. El spune că Gaius a fost un presbiter al bisericii romane (της κατά Ῥώμην ἐκκλησίας) sub episcopii Victor (189-199?) și Zephyrin (199-217), iar mai târziu, se pare, a fost hirotonit ca „episcop al păgânilor” (κνὼι θανὼ) ἐπίσκοπον). Pe lângă „Cuvântul despre esența universală”, Gaius a scris o lucrare împotriva ereziei lui Artemon (Ἀρτέμωνος) și un dialog detaliat împotriva lui Proclus, un discipol al lui Montanus [89] .

În patrologia lui J.P. Migne, lucrarea „Despre cauza generală. Împotriva lui Platon” este atribuită sfântului mucenic Ipolit al Romei [90] , pe care Fotie nici

măcar nu îl menționează. În același timp, este dat un al doilea titlu al acestei lucrări - „Un cuvânt împotriva elenilor”, pe care Sfântul Fotie nici el nu îl menționează. Rămâne neclar dacă aceste două titluri se referă la o singură lucrare sau la două. Primul titlu „Despre cauza generală” (și nu la esență!) este completat de cuvintele: „Împotriva lui Platon” (κατά Πλάτωνα).

Într-o notă, editorul notează că „pe monumentul de marmură pe care se găsește menționarea exactă a acestei lucrări, nu scrie «κατά Πλάτωνα» (adică «conform lui Platon» - *Trad.*) [91], așa cum este publicat de D. Heschelius după Sfântul Fotie (pag. 9), urmat de S. le Moyne, ci «προς Πλάτωνα» (adică «împotriva lui Platon» - *Trad.*). În Zonaras, în Analele 6.4, scrie «κατά Πλάτωνος» (adică, tot «împotriva lui Platon» - *Trad.*) [92]. Este foarte posibil ca editorul să se gândească la statuia de marmură (secolul al VI-lea) a sfântului mucenic Ipolit al Romei (un fragment al statuii a fost găsit în 1551), pe care au fost gravate o listă a operelor sale și ciclul pascal pe care l-a alcătuit.

S.V. Troitsky, în articolul din dicționar despre sfântul martir Ipolit al Romei, printre lucrările sale, menționează și cuvintele „Către greci și Platon despre esența tuturor lucrurilor” [93]. În cartea de referință modernă „Clavis patrum Graecorum”, textul plasat în PG 10, 795–802 nu este atribuit nimănui, dar atunci când sunt descrise operele sfântului martir Ipolit al Romei sub numărul 1898, sunt menționate fragmente din lucrarea „De universo” („Despre univers”) sau „Împotriva lui Platon”. Despre esența universală (κατά Πλάτωνος περί της του παντός ουσίας), cu referire la Sfântul Fotie (Biblioteka, 48, PG 103, 84 sq) [94].

După ce am adunat aceste informații, departe de a fi complete, putem încerca să tragem câteva concluzii din ele. În primul rând, autorul acestei lucrări a trăit între anii 189 și 236. Dacă a fost vorba de sfântul mucenic Ipolit al Romei, atunci în lucrarea însăși ne putem aștepta la trăsături caracteristice teologiei sale. Se știe că sfântul mucenic Ipolit a aderat la concepții chiliastice [95]. Iar unul dintre elementele escatologiei chiliastice a fost învățătura că, înainte de a Doua Venire, sufletele atât ale dreptilor, cât și ale păcătoșilor se află în iad. Găsim această învățătură deja în primul capitol al acestei lucrări. Dimpotrivă, dacă considerăm, împreună cu Fotie, că autorul ei a fost preotul roman Gaius, atunci trebuie să recunoaștem că Gaius, un denunțator zelos al chiliasmului, care a scris o lucrare împotriva conducătorului montaniștilor romani, Proclu (iar montaniștii au aderat la concepții chiliastice) [96], nu a fost lipsit de elemente ale învățăturii pe care le-a denunțat. Prin urmare, probabilitatea ca „Cuvântul împotriva elenilor” să fi fost scris de sfântul mucenic Ipolit este mai mare decât probabilitatea ca acesta să fi fost scris de Gaius. O altă întrebare este cum sunt legate cele două titluri ale acestei lucrări - denotă ele același text sau două texte diferite. Din repovestirea de către Sfântul Fotie a „Cuvântului despre esența tuturor lucrurilor” rezultă că acesta a fost împărțit în două cuvinte (λογιδιοις). În ele, autorul arată că „Platon

se contrazice pe sine”, îl respinge pe un anume Alcinous (Ἀλκίνου), care „raționează în mod nerezonabil și fals despre suflet, materie și înviere” (περί ψυχῆς καὶ ὕλης καὶ ἀναστάσεως) și oferă și propria învățătură despre aceasta [97]. Sfântul Fotie nu spune niciun cuvânt despre partea escatologică inclusă în PG. T. 10, 796-801, a cărei traducere este oferită cititorului. Mai mult, din al doilea capitol, reiese clar din capitolul „Predică împotriva grecilor” că autorul nu crede deloc că „Platon se contrazice pe sine”. Singurul lucru care leagă repovestirea Sfântului Fotie de textul din PG. T. 10, 796–801, este problema învierii discutată de autor (vezi Capitolul 2). Toate acestea ne înclină la concluzia că acestea sunt două texte diferite, dintre care unul, „Predica despre Esența Universală”, aparține preotului Gaius și a ajuns la noi doar în repovestirea Sfântului Fotie, iar celălalt, „Predica împotriva grecilor”, aparține unui autor din prima jumătate a secolului al III-lea care împărtășea opinii chiliastice, cel mai probabil sfântul mucenic Ipolit al Romei; ultimul (și singurul) său fragment este publicat mai jos.

1. ...Acestea sunt cuvintele despre demoni [98]. Totuși, este necesar să spunem [și] despre iad, în care sunt conținute sufletele celor drepti și nedrepti [99]. Iadul este un loc neorganizat în lumea creată, un fel de regiune subterană unde lumina lumii nu strălucește [100]. Întrucât nu există lumină în această regiune, există întineric constant acolo. Această regiune este rezervată sufletelor, ca un fel de închisoare, în care îngerii au fost puși ca paznici, executând pedepse temporare pentru morala fiecăruia (τάς των τρόπων πρόσκαιρους κολάσεις) în conformitate cu faptele sale. Și în această regiune a fost rânduit un anumit loc, un lac de foc nestins [101], în care, după cum presupunem, nimeni nu a fost încă aruncat (καταρρερίφθαι), ci care a fost pregătit de Dumnezeu pentru o anumită zi, când la o Judecată dreaptă se va pronunța sentința finală asupra tuturor, după meritele lor [102]. Și [atunci] cei nedrepti și neascultători de Dumnezeu, care au venerat ca Dumnezeu lucrările deșarte ale mâinilor omenești, idolii creați, vor fi condamnați la această pedeapsă veșnică (αἰδιότου), ca fiind cauza întinării. Dar cei drepti, care sunt acum ținuti în iad, dar nu în același loc ca cei nedrepti [103], vor ajunge la Împărăția nestricăcioasă și neepuizabilă.

Căci există un singur drum către această regiune și credem că la porțile ei stă un Arhanghel cu armata sa. Cei care sunt conduși [aici] de îngerii desemnați sufletelor [lor], după ce trec prin aceste porți, nu merg pe același drum. Căci dreptii, care sunt conduși la dreapta, luminați de o lumină strălucitoare și cântați de îngerii care stau de-a lungul ei, merg în regiunea luminoasă (χωρίον φωτεινόν). În ea, de la început, trăiesc dreptii, care nu mai sunt sub puterea legii (υπ'ἀνάγκης κρατούμενοι) [104], ci întotdeauna contemplă cu plăcere binecuvântările disponibile privirii tuturor (δρωμένων αγαθών) și se bucură de așteptarea unora noi de fiecare dată, considerând că acestea [vor fi] mai bune

decât acestea [105] . Acest loc nu le aduce oboseală și epuizare. Nu este nici căldură, nici frig, nici buruieni. Însă chipul (ὁρωμένη όψις) părinților drepti, care după aceasta așteaptă odihna și învierea veșnică (ἀναβίωσις) în ceruri, zâmbește întotdeauna când este contemplat [de Dumnezeu]. [Acest loc] îl numim sânul lui Avraam [106] .

Însă cei nedrepti sunt conduși spre stânga de îngerii chinuitori, nemaimergând de bunăvoie, ci trași cu forța, asemenea celor legați. Îngeri care stau lângă ei sunt trimiși la ei, care îi împing în regiuni mai adânci, rostind blasfemii și amenințându-i cu o privire înspăimântătoare. Și îi trag pe cei aduși aici cât mai aproape de Gheenă. Cei care sunt [mai aproape] aud constant vuietul și nu pot scăpa de suflarea [sa] arzătoare. Și când se apropie acest spectacol în sine, îngheață [pe loc], văzând imaginea teribilă și excesivă de foc, experimentând deja pedeapsa, pe cât poate fiecare, din cauza anticipării viitorului (ήδη δυνάμει κολαζόμενοι). Dar chiar și acolo cei nedrepti văd locul unde sunt părinții și cei drepti și sunt pedepsiți din acest motiv. Căci la mijloc [între ele] se află o prăpastie adâncă și mare [107] , astfel încât [cel nedrept] nici nu l-ar putea primi pe cel drept care simte milă, nici el însuși nu ar îndrăzni să treacă [la cel drept] [108] .

2. Acesta este discursul despre iad, în care sufletele tuturor sunt ținute până la vremea hotărâtă de Dumnezeu, când El va săvârși învierea tuturor, nu prin reîncarnarea (μετενσωματών) sufletelor, ci prin învierea trupurilor. Dacă nu credeți, văzându-le descompuse, învățați să credeți. Căci voi, care ați crezut că sufletul, conform învățaturii lui Platon [109] , a venit de la Dumnezeu ca fiind creat (γενητήν) și nemuritor în timp, credeți că Dumnezeu este capabil să facă și trupul, care este compus din aceleași elemente, nemuritor prin înviere (ἀναβιώσας). Căci nu se poate spune despre Dumnezeu că El poate face una și alta nu. Așadar, credem cu tărie că și trupul învie. Căci dacă se dezintegrează, nu este distrus, căci pământul primește și păstrează rămășițele sale. Și acestea, devenind ceva ca o sămânță, cresc, unindu-se cu ceea ce este mai fertil în pământ. Și bobul semănat este semănat gol, dar prin porunca lui Dumnezeu care a creat totul, acesta, înflorind, se trezește împodobit și glorificat, nu până când, după ce a murit, nu este distrus și amestecat [cu pământul]. Așadar, nu în zadar am crezut în învierea trupului. Dar dacă este distrus la un moment dat din cauza neascultării [față de poruncă] care a avut loc de la început, atunci este pus în pământ, ca într-un cuptor de topit, și va fi recreat din nou. Nu este înviat în aceeași calitate, ci curat și deloc stricacios. Și fiecărui trup i se va da propriul său suflet. Și acesta, îmbrăcându-se în el, nu se va întrista, ci se va bucura [cu el], rămânând curat cu cel curat. Ea, după ce tocmai și-a terminat călătoria cu el în pace și nu i-a permis să comploteze (ἐπίβουλον) [împotriva ei], îl va primi înapoi cu toată bucuria. Dar cei nedrepti vor primi trupuri neschimbate, neeliberate de

patimă și boală și neslăvite, ci în puterea acelor boli de care au murit. Și cei care au rămas în necredință vor fi cu adevărat pedepsiți.

3. Așadar, toți, atât cei drepti, cât și cei nedrepti, vor fi aduși înaintea Feței lui Dumnezeu Cuvântul. Căci Lui Tatăl i-a încredințat toată judecata, iar El, împlinind voia Tatălui, este Judecătorul, pe care Îl numim Hristos. Căci judecătorii nu sunt Minos și Radamanthus, ca la voi, grecilor [110], ci Cel pe care Dumnezeu Tatăl L-a glorificat și despre Care am vorbit mai pe larg în altă parte [111] pentru cei ce caută adevărul. El, împlinind pentru toți dreptatea Tatălui, a pregătit fiecăruia o dreaptă răsplată după faptele sale. Și toți, înfățișându-se la Judecata Lui, oameni, îngeri și demoni, vor rosti o singură frază: „Dreaptă este judecata Ta” [112]. Și dreptatea acestor cuvinte va aduce pedeapsa amândurora: celor ale căror fapte au fost bune, cărora li s-a acordat pe bună dreptate bucuria veșnică [de bunuri] (αἰῶνον ἀπόλαυσιν), și celor care au iubit răul, hotărâți să fie pedepsiți veșnic (κόλασιν αἰώνιον) [113]. Iar aceștia din urmă vor avea un foc nestins și nesfârșit și un vierme aprins, nemuritor și necivător al trupului, izbucnind în suferințe nesfârșite [114]. Nici somnul nu-i va mângâia, nici noaptea nu-i va consola, nici moartea nu-i va elibera de pedeapsă, nici mângâierea rudelor, ca intermediari, nu le va aduce vreun folos. Căci cei drepti nu le mai sunt văzuți [115] și sunt nevrednici de vreo amintire. Ci numai cei drepti își vor aminti de faptele drepte prin care au ajuns în Împărăția Cerurilor, unde nu este nici somn, nici întristare, nici distrugere, nici grijă. Nu există nopți [116], nici zi măsurată în timp, nici soare [117] care să-și încheie în mod necesar cursul în jurul cerului, stabilind măsuri ale timpului sau puncte de referință, distribuite în mod corespunzător, astfel încât soarta oamenilor să poată fi ușor cunoscută de către ei (προς εὐγνωστον ἀνθρώπων βίον). Nu există lună [118], care să descrească, să crească sau să producă o schimbare de timp și să umezească pământul. Nu există soare arzător, nici Ursa Mare care se rotește, nici Orion care se naște, nici mișcare calculabilă a stelelor. Nu există acolo niciun pământ de netrecut, nicio curte a Paradisului greu de găsit, nicio furtună teribilă a mării care să împiedice pe cineva să meargă [pe ape] ca pe uscat (κωλύον ἐπιβάντα πατεῖν) [119]. Dar pământul va fi ușor de traversat pentru cei drepti și nu va fi lipsit de umiditate. Raiul nu va fi inaccesibil oamenilor, iar calea de a urca spre el va fi ușor de găsit. Pământul nu va fi necultivat, dar nu va fi asociat cu munca grea, căci el însuși va rodi de dragul frumuseții (προς εὐκοσμίαν) [120]. Nu vor mai exista nașteri de animale sălbatice și esența curgătoare din abundență (ἐκβρασσομένη οὐσία) a altor animale. Căci [pământul] nu va mai produce [nimic din toate acestea] pentru oameni [121], dar numărul celor drepti va rămâne nepuizabil, împreună cu îngerii și spiritele dreptilor. O, oameni! Crezând în aceste cuvinte, veți fi părtași celor drepti și veți dobândi binecuvântări viitoare, pe care „ochiul nu le-a văzut, urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-a suit, pe care Dumnezeu le-a pregătit pentru cei ce-L iubesc” [122]. A Lui fie slava și stăpânirea în vecii vecilor. Amin.

Despre Hristos și Anticrist

1. În conformitate cu dorința ta exprimată de a studia întocmai întrebările pe care ni le-ai pus, eu, iubitul meu frate Teofil [\[123\]](#), am considerat că este mai bine să vă prezint înaintea ochilor ceea ce ați căutat, din însăși Scriptura divină, extragând din ea ca dintr-o sursă sacră. Aceasta cu scopul ca nu numai să vă mulțumiți percepend-o cu auzul urechii, ci, în același timp, cercetând însăși esența problemei cât mai bine cu putință, să puteți slăvi pe Dumnezeu în toate. Fie ca aceasta de la noi să vă servească drept călăuză sigură în această viață prezentă, astfel încât, după ce ați înțeles din cuvinte gata făcute tot ceea ce este greu de înțeles și greu de înțeles pentru mulți, să puteți sădi tu însuși semințe în adâncul inimii voastre, ca într-un pământ bogat și curat, și cu ajutorul lor să puteți rușina pe cei care se dovedesc a fi adversari și critici ai cuvântului mântuitor. În același timp, mă tem că veți aduce aceasta în urechile necredincioșilor și blasfemiatorilor, căci aceasta poate cauza un pericol nu mic; dimpotrivă, comunică-o numai oamenilor pioși și credincioși care vor să trăiască sfânt și drept, cu frică. Într-adevăr, nu fără motiv îl îndeamnă fericitul apostol pe Timotei în epistola sa: *Timotei, păzește predania, ferindu-te de vorbele profane și de împotrăvirile cunoștinței pe nedrept numite așa, în care unii, lăudându-se, au răătăcit în privința credinței* (1 Timotei 6:20-21). Și iarăși: *Tu, dar, copilul meu, întărește-te în harul care este în Hristos Isus și cele ce ai auzit de la mine prin mulți martori, încredințează-le unor oameni credincioși, care să fie în stare să învețe și pe alții* (2 Timotei 2:1-2). Așadar, dacă fericitul apostol a transmis cu grijă ceea ce nu era disponibil tuturor să știe, prevăzând în duh că *nu toți au credință* (2 Tesaloniceni 3:2), cu cât mai mult vom fi expuși primejdiei dacă, fără precauție și în orice ocazie, transmitem cuvintele lui Dumnezeu unor oameni necurați și nevrednici?

2. Observați că fericiții profeți au fost ochi pentru noi: ei au văzut prin credință tainele Cuvântului, care au slujit generațiilor următoare; ei au vorbit nu numai despre ceea ce fusese, ci au anunțat și prezentul și viitorul. Și toate acestea pentru ca profetul să fie profet nu numai pentru un anumit timp, ci pentru ca, profetind viitorul, să poată avea în sine semnul slujirii sale profetice pentru toate generațiile. Aceștia (profeții) [\[124\]](#) - toți desăvârșiți de spiritul profetic, cinstiți cu vrednicie de Cuvântul însuși, s-au unit între ei ca niște orge muzicale, având mereu Cuvântul în ei înșiși ca un arcuș lovitor, mișcați (de acest Cuvânt) - și au anunțat ceea ce Dumnezeu dorea. Profeții nu vorbeau prin propria lor putere - și în aceasta cu siguranță nu mă înșel - nici nu predicau ceea ce își doreau ei înșiși, ci mai întâi erau înțelepți în calea cea dreaptă prin intermediul Cuvântului, iar apoi prin intermediul viziunilor erau instruiți dinainte în mod corespunzător în viitor și numai atunci, după ce au primit autoritate, au început să vorbească ceea ce li s-a revelat numai lor de către Dumnezeu. Și într-adevăr, pe ce alt temei ar putea fi numit un profet profet, dacă nu pentru că a prevăzut viitorul prin spirit?

Căci, dacă un profet ar începe să vorbească despre ceva ce s-a întâmplat, atunci nu ar fi profet, deoarece ar vorbi despre ceea ce este înaintea ochilor tuturor; (în cuvinte), numai ca unul care a raționat despre viitor a început pe bună dreptate să fie considerat profet. De aceea - și pe bună dreptate - încă de la început profeții au început să fie numiți văzători (1 Cronici 29:29). Din acest motiv, noi, după ce am studiat bine ceea ce au prezis ei, nu mai vorbim din invenția noastră și nu încercăm deloc să facem inovații, ci doar cuvintele rostite de odinioară, după ce am publicat scrisorile lor către lume, oferim tuturor celor capabili dreptul de a crede, astfel încât în acest caz să existe un folos comun reciproc, care în raport cu vorbitorul se reduce la aceasta, că prin reținerea în memorie primește ocazia să expună corect ceea ce este supus (discuției), iar în raport cu ascultătorul - se reduce la aceasta, că își îndreaptă mintea către percepția a ceea ce este expus. Așadar, când amândoi au o muncă comună: pentru vorbitor - să expună fără greșală, iar pentru ascultător - să asculte cu atenție și să fie de acord cu ceea ce se spune, te invit, Teofile, să te străduiești împreună cu mine în rugăciuni către Dumnezeu,

3. Ca tu, cu ajutorul meu, să înțelegi singur ce a revelat Cuvântul lui Dumnezeu odinioară fericților profeți, (Care) în aceste zile din urmă El Însuși a devenit din nou Slujitorul lui Dumnezeu, - Care, fiind odinioară Cuvântul, acum S-a arătat în lume pentru noi ca om. Cu ajutorul rugăciunilor adresate Lui, cu siguranță te străduiești să obții împlinirea dorințelor tale. Și cu adevărat, Cuvântul își arată mila și imparțialitatea prin toți sfinții; asemenea unui medic experimentat, El se grăbește și se dispune spre ceea ce ne este de folos; El este conștient de slăbiciunea omenească; El se străduiește să-i învețe pe cei nebuni și să-i convertească pe cei care se înșală la adevărata Lui cale; pentru cei care Îl caută cu credință, El este ușor de găsit, iar celor care cu trupuri curate și inimi imaculate se străduiesc să bată la ușă, El o deschide imediat. Nu respinge pe niciunul dintre sclavii săi, nu disprețuiește pe nimeni ca fiind nevrednic de misterele sale divine; Nu-l preferă pe bogat săracului și nu-l disprețuiește pe sărac pentru sărăcia lui, nu-l batjocorește pe barbar ca fiind nerezonabil, nu-l excomunică pe eunuc ca nefiind bărbat; nu disprețuiește femeia pentru neascultarea ei, care a fost de la început; nu necinstește pe om pentru nelegiuirea lui, ci arată milă față de toți și dorește să-i mântuiască pe toți, dorește să-i facă pe toți fii ai lui Dumnezeu și cheamă pe toți sfinții la unicul om desăvârșit. El este singurul Slujitor al lui Dumnezeu, prin care și noi, fiindcă am fost dăruite din nou nașterea de la Duhul Sfânt, cu toții dorim să ajungem la unicul om desăvârșit și supraceresc.

4. Cuvântul lui Dumnezeu, fiind netrupat, a luat asupra Sa trupul sfânt din Sfânta Fecioară, așa cum un mire își țese o haină în timpul suferinței Sale pe cruce, pentru ca, desființând trupul nostru muritor prin puterea Sa și amestecând stricăciunile cu nestrăicăciunile, slăbul cu puternicul, să mântuiască omul pierdut.

Războiul de țesut, așadar, este suferința care a avut loc pe cruce; urzeala de pe ea este puterea Duhului Sfânt; bățatură este acel trup sfânt care a fost țesut în Duh; bățatură este harul (dăruit) prin dragostea lui Hristos, care le leagă și le unește pe amândouă; suveicile sunt Cuvântul, iar lucrătorii (țesătorii) sunt patriarhii și profeții care au țesut pentru Hristos o haină frumoasă și o tunică desăvârșită, prin care, ca o suveică, Cuvântul țese prin ele ceea ce dorește Tatăl.

5. Dar este timpul să ne întoarcem în sfârșit la soluția problemei în discuție, întrucât cele spuse în prefața despre slava lui Dumnezeu sunt suficiente. În acest caz, ar fi cât se poate de corect să ne întoarcem la Sfânta Scriptură însăși și să arătăm pe baza ei: care va fi venirea Anticristului și de unde va fi? La ce dată și timp fix se va descoperi cel fără de lege? De unde va fi el și din ce neam? Care este numele lui, care este determinat prin număr în Scriptură? Cum va produce el înșelăciune în oameni, adunându-i de la marginile pământului? Cum va stârni el prigoană și hărțuire împotriva sfinților? Cum se va descoperi arătarea Domnului din cer și cum va fi mistuită întreaga lume de foc? Care va fi împărăția glorioasă și cerească a sfinților, care vor domni împreună cu Hristos, și care va fi chinul veșnic în foc al celor răi?

6. Domnul și Mântuitorul nostru Hristos Iisus, Fiul lui Dumnezeu, a fost prezis ca leu pentru demnitatea sa regală și glorioasă; și în același fel Scripturile l-au prezis pe Anticrist ca leu pentru calitățile sale de tiran și tiran. Și, în general, înșelătorul dorește să fie ca Fiul lui Dumnezeu în toate. Leul este Hristos, leul și Anticristul; regele este Hristos, regele, deși pământesc, este și Anticristul. Mântuitorul S-a arătat ca un miel; în același fel se va arăta ca un miel, deși în interior va rămâne un lup. Mântuitorul a venit în lume circumcis și în același fel se va arăta. Domnul a trimis apostoli la toate neamurile și în același fel îi va trimite apostolii săi mincinoși. Mântuitorul și-a adunat oile risipite și în același fel va aduna poporul evreu risipit. Domnul a dat o pecete celor care cred în El și în același fel i-o va da și lui. Domnul S-a arătat în formă de om și El va veni în formă de om. Mântuitorul a înviat și și-a arătat trupul sfânt ca un templu și El va restaura templul de piatră din Ierusalim. [\[125\]](#) Vom arăta însă toate aceste trucuri seducătoare ale sale mai târziu, dar acum să trecem la subiectul discuției noastre.

7. Fericitul Iacov, în binecuvântările sale, prevestește ceea ce privește Domnul și Mântuitorul nostru, zicând: *Iuda, frații tăi te vor lăuda; mâinile tale sunt pe umerii vrăjmașilor tăi; fiii tatălui tău se vor închina înaintea ta. Iuda este ghemul leului: din înălțimi, fiule, te-ai ridicat; te-ai culcat și ai adormit ca un leu și ca un leu tânăr. Cine-l va scula? Nici voievod nu va lipsi din Iuda, nici conducător dintre picioarele lui, până va veni Cel rânduit; și el va fi așteptarea neamurilor. Cel ce își leagă mânzul de viță și mânzul asină sale de vie, își va spăla hainele cu vin și*

veșmintele cu sângele strugurilor. Ochii lui sunt mai veseli decât vinul și dinții lui mai albi decât laptele. (Gen. 49:8-12)

8. Desigur, cunoașteți sensul acestor cuvinte și mi se pare că în acest caz ar fi necesar să ne abținem (de la explicarea lor). Dar, întrucât însăși importanța lor necesită vorbirea, nu vom trece peste acestea în tăcere. Într-adevăr, aceste cuvinte sunt cu adevărat divine și glorioase și pot fi de folos sufletului. Într-adevăr, spunând: *puiul de leu*, profetul L-a desemnat pe Fiul lui Dumnezeu, născut după trup din Iuda și David. Și prin expresia: *din vlăstar, fiule, ai înviat*, a arătat spre rodul care a crescut din Sfânta Fecioară - (acel rod) care nu s-a născut din sămânță (carnală), ci a fost conceput de Duhul Sfânt și, în același timp, a venit ca și cum ar fi venit din vlăstarul sfânt - pământul. Isaia spune: *O toiag va ieși din rădăcina lui Iese și o floare va răsări din rădăcina lui* (Isaia 11:1). Această floare, numită de Isaia, Iacov a numit-o și *vlăstarul de vară*. Și într-adevăr, mai întâi Cuvântul a crescut în pânțe și apoi a înflorit în lume. Mai departe, prin expresia: *te-ai culcat și ai adormit, ca un leu și ca un leu tânăr*, este desemnată adormirea lui Hristos de trei zile, așa cum spune Isaia: *cum a ajuns cetatea credincioasă o desfrânată, Sionul plin de judecată? În care se odihnea dreptatea, dar acum (în ea) ucigași* (Isaia 1:21). Tot așa și David (zice): *Am adormit și am adormit, m-am sculat, căci Domnul mi-a ajutat* (Psalmul 3:6) - aceasta pentru a arăta în această zicere atât adormirea Lui, cât și învierea care a urmat. Iacov spune mai departe: *cine Îl va trezi?* adică, tatăl în acest caz vorbește după exemplul lui Pavel, care spune: *și Dumnezeu Tatăl, care L-a înviat din morți* (Galateni 1:1).

9. Și prin cuvintele: „*Nu va lipsi prinț din Iuda, nici căpetenie din coapsele lui, până va veni Acela căruia i-a fost rânduit: El este așteptarea neamurilor*”, este indicată continuarea succesivă a liniei regale de la Iuda la Hristos, care s-a împlinit. El este *așteptarea noastră a neamurilor*. Într-adevăr, Îl așteptăm venind din cer cu putere și deja prin credință Îl vedem (pe El).

10. *Legând mânzul Său de viță*, adică pe poporul tăiat împrejur la chemarea sa. Căci El Însuși era o *viță* (Ioan 15:1). *Și de vie, mânzul asinelor Sale* - aceasta înseamnă că El atrage la Sine și pe poporul păgân, ca pe un mânz tânăr. (Într-un cuvânt), El cheamă la o singură credință, atât pe cei tăiați împrejur, cât și pe cei netăiați împrejur.

11. *Își va păta hainele cu vin* - El se referă la harul Duhului Sfânt al Tatălui, care a coborât peste El la Iordan. *Și haina Lui cu sângele strugurilor* - cu sângele cărui strugure, dacă nu cu trupul Său sfânt, ca un ciorchine de struguri presat pe pom? Din coasta Lui au curs două izvoare: sânge și apă; prin intermediul lor neamurile sunt spălate și purificate, ceea ce ar trebui considerat pe bună dreptate ca haina lui Hristos.

12. *Ochii Lui sunt mai veseli decât vinul.* Ce fel de ochi sunt aceștia ai lui Hristos, dacă nu fericiții proroci, care au prevăzut în duh și au prezis suferințele ce aveau să se împlinească asupra Lui? Aceștia (prorocii) prin puterea (Duhului) se bucurau, privind pe Hristos cu ochi duhovnicești și primind o îmbunătățire continuă de la Însuși Cuvântul și harul Său.

13. Și zicând: *și dinții lui sunt mai albi decât laptele*, (Scriptura) a arătat poruncile care ies de pe sfintele buze ale lui Hristos, curate ca laptele.

14. Scriptura, așadar, a declarat că Hristos este *un leu și un leu tânăr de leu*; și același lucru se spune despre Anticrist. Căci Moise spune astfel: *Dan este un leu tânăr de leu și va sări din Basan* (Deuteronom 33:22). Dar ca cineva să greșească acceptând aceste cuvinte ca fiind aplicate la Hristos, să fie atent la următoarele. *Dan*, spune (Scriptură), este *un leu tânăr de leu*: numind seminția descendentă din Dan, a indicat de fapt (seminția) din care se va naște Anticristul. Astfel, așa cum Hristos s-a născut din seminția lui Iuda, tot așa Anticristul va veni din seminția lui Dan. Și că acest lucru este într-adevăr așa, Iacov indică parțial și: *Dan să fie un șarpe, stând lângă drum, mușcând călcâiul calului* (Geneza 49:17). Deci, ce fel de șarpe este acesta, dacă nu seducătorul *de la început*, care este menționat în cartea Genezei și care a sedus-o pe Eva și l-a împiedicat pe Adam? Însă, întrucât această poziție trebuie încă dovedită prin numeroase mărturii, nu o vom refuza nici pe aceasta.

15. Că într-adevăr din seminția lui Dan se va naște și se va ridica un tiran, un rege, un judecător cumplit, fiul diavolului, prorocul mărturisește astfel: *Dan va judeca poporul său, căci este o singură seminție în Israel* (Gen. 49:16). Adevărat, cineva va obiecta: „Acestea au fost spuse despre Samson, care s-a născut din seminția lui Dan și a judecat poporul timp de douăzeci de ani.” Dar în Samson acest lucru s-a împlinit doar parțial, dar se va împlini pe deplin în Antihrist. Căci și Ieremia spune într-un mod similar: *De la Dan vom auzi iuțea cailor lui; la sunetul nechezatului cailor lui se va cutremura tot pământul* (Ier. 8:16). [\[126\]](#) Și un alt profet spune: „El își va aduna toată puterea de la răsăritul soarelui până la apus; atât cei pe care i-a chemat, cât și cei pe care nu i-a chemat vor merge (în mod egal) cu el; va albi marea din (mulțimea) pânzelor corăbiilor sale și va întuneca câmpul din (mulțimea) scuturilor și armurelor uriașe; și oricine îl întâlnește în luptă va cădea ucis de sabie.” [\[127\]](#) Și că toate acestea nu sunt spuse despre altcineva, ci tocmai despre acel tiran, nerușinat și sfidător de Dumnezeu, vom arăta mai departe.

16. Într-adevăr, Isaia spune așa: „*Când va isprăvi Domnul tot ce a făcut în Muntele Sionului și în Ierusalim, va aduce o mare înțelepciune peste prințul Asiriei și peste înălțimea slavei înaintea ochilor Lui. Căci El a zis: «Cu putere (a mâinii Mele) voi crea și cu înțelepciunea priceperii voi îndepărta hotarele*

neamurilor și voi lua captivă puterea lor; voi clătina cetățile locuite și voi înconjura tot pământul cu mâna Mea ca cu un cuib și voi strânge ouăle părăsite și nu este nimeni care să fugă de Mine sau să vorbească împotriva Mea... Și nu este așa. Ci Domnul Adonai va trimite ocară peste slava ta și peste slava ta se va aprinde un foc mistuitor și lumina lui Israel va fi în foc, o va sfințiște cu foc mistuitor și va arde pământul ca fânul .» (Isaia 10:12-17)

17. Și iarăși în alt loc zice: Cum va înceta El să chinuiască și cum va înceta să necăjească? Dumnezeu a rupt jugul domnitorilor, a lovit neamul cu mânie, cu o rană de nevindecă; a lovit neamul cu rana mâniei, pe care n-a cruțat-o; S-a odihnit în nădejde. Tot pământul va striga de bucurie și copacii Libanului se vor bucura de tine; și cedrul Libanului, de când ai adormit, nu s-a mai ridicat, cel ce ne doborî. Locuința morților s-a întristat și te-a întâmpinat; toți uriașii s-au ridicat împreună cu tine, care au stăpânit pământul și care i-au alungat de pe tronurile lor pe toți împărații neamurilor. Toți vor răspunde și îți vor zice: Și tu ești luat prins captiv, ca și noi, și ești numărat printre noi. Slava ta s-a coborât în iad și marea ta bucurie: putregaiul se va întinde sub tine și viermele îți va fi acoperământ. Cum se face că a căzut din cer luceafărul care răsare dimineața? Tu, care trimiți pe pământ, Tu, care trimiți la toate neamurile! Dar tu ai zis în gândul tău: «Mă voi sui în ceruri, îmi voi pune scaunul de domnie mai presus de stelele cerului; voi ședea pe un munte înalt, pe munții cei înalți de la miazănoapte; mă voi sui peste nori și voi fi ca Cel Preaînalt.» Dar acum te vei coborî în locuința morților și în temelii pământului. Cei ce te văd se vor mira de tine și vor zice: «Acesta este omul care mișcă pământul, care zguduie împărații, care pune toată lumea în pustiu și îi risipește cetățile, și nu i-a eliberat pe prinșii de război.» Toți împărații neamurilor se vor odihni cu cinste, fiecare în casa lui. Dar tu vei fi aruncat pe munți, ca un cadavru josnic, cu multe cadavre tăiate de sabie, care se coboară în locuința morților. Cum nu este curat un veșmânt muiat în sânge, tot așa nu vei fi curat. Pentru că Mi-ai pustiit țara și ai ucis poporul Meu, nu vei dăinui pe vecie, sămânță rea! Pregătește-ți copiii ca să fie junghiați pentru păcatele tatălui tău, ca să nu se ridice și să stăpânească țara. (Isaia 14:4-21)

18. Ezechiel vorbește despre el în același fel, zicând: „ Așa vorbește Domnul Dumnezeu: «Pentru că ți s-a înălțat inima și ai zis: «Eu sunt Dumnezeu!» Am locuit în cortul lui Dumnezeu, în inima oamenilor. Dar tu ești om și nu Dumnezeu și ți-ai îndreptat inima ca inima lui Dumnezeu. Ești oare mai înțelept decât Daniel? Înțelepții nu ți-au arătat viclenia lor. Te-ai întărit oare prin viclenia ta sau prin priceperea ta și prin argintul și aurul din comorile tale? Sau ți-ai mărit puterea prin mulțimea vicleniei tale și prin cumpărăturile tale? Inima ta s-a înălțat prin puterea ta.» De aceea, vorbește Domnul Dumnezeu: «Pentru că ți-ai îndreptat inima ca inima lui Dumnezeu, iată, voi aduce împotriva ta niște nimicitori de străini dintre neamuri. Își vor scoate săbiile împotriva ta și împotriva

frumuseții meșteșugurilor tale și îți vor întinde frumusețea spre nimicire. Te vor doborî și vei muri de moartea celor ce au inima lovită de mare.» „Sunt eu Dumnezeu înaintea celor ce teucid? Tu ești om și nu Dumnezeu. Vei muri în mulțimea celor netăiați împrejur, în mâinile străinilor, cum am spus, zice Domnul.” (Ezechiel 28:2-10) [\[128\]](#)

19. Am indicat, așadar, aceste cuvinte; să vedem acum în special ce spune Daniel în viziuni. Vorbind separat, după viziuni, despre împărățiile care vor fi, el a arătat, în aplicare la vremurile din urmă, atât apariția Anticristului, cât și sfârșitul întregii lumi. Explicând viziunea lui Nebucadnețar, el spune astfel: *Tu, împărate, ai văzut: și iată, un chip mare stătea înaintea feței tale, al cărui cap era de aur curat, brațele, pieptul și mușchii lui erau de argint, pântecul și coapsele lui erau de aramă, picioarele lui erau de fier, picioarele lui - o parte de fier și o parte stearpe. Ai văzut până când piatra a fost desprinsă fără ajutor de mână și chipul a lovit fierul și picioarele stearpe și le-a mistuit cu desăvârșire. Atunci olăritul, fierul, arama, argintul și aurul s-au sfărâmat toate la un loc și s-au făcut ca pleava dintr-o arie de treierat de vară. Și un vânt puternic le-a luat și nu a mai fost loc pentru ele; iar piatra care lovide chipul s-a făcut un munte mare și a umplut tot pământul* (Daniel 2:31-35).

20. Adăugând la acestea și viziunile lui Daniel, vom prezenta o interpretare comună a ambelor, pentru a arăta cum se potrivesc una cu cealaltă și cum sunt adevărate. El spune astfel: „*Eu, Daniel, am văzut și iată că cele patru vânturi ale cerurilor împresurau marea cea mare. Și patru fiare mari au ieșit din mare, diferite una de alta. Prima era ca o leoaică și aripile ei erau ca ale vulturilor. M-am uitat până când i-au fost smulse aripile; și a fost ridicată de la pământ și a stat pe piciorul unui om și i s-a dat o inimă de om. Și iată, a doua fiară era ca un urs și stătea de o parte și avea trei coaste în gură. Am văzut și iată o altă fiară ca un râș; și avea patru aripi ca ale unei păsări deasupra ei și patru capete pentru fiară. Am văzut în spatele ei și iată o a patra fiară, cumplită și înfricoșătoare și foarte puternică, iar dinții ei erau de fier și ghearele ei erau de aramă, veninoase și subțiri și călcau în picioare rămășițele; Aceasta se deosebea prin multitudinea ei mai mult decât toate fiarele anterioare și i s-au dat zece coarne. M-am uitat printre coarnele lui și iată că un alt corn mic a ieșit printre ele și cele trei coarne care erau înaintea lui au fost smulse dinaintea lui. Și iată că în coarnele acelea avea ochi ca ochii unui om și o gură care rostea lucruri mărețe.*

21. *M-am uitat până când au fost așezate tronurile și Cel Bătrân de Zile a șezut. Haina Lui era albă ca zăpada și părul capului Lui ca lâna curată; tronul Lui era o para focului și roțile Lui un foc arzător. Un râu de foc curgea înaintea Lui; o mie de mii Îi slujeau și de zece mii de ori zece mii stăteau înaintea Lui. Judecătorul s-a șezut și cărțile au fost deschise. Apoi am văzut din glasul cuvintelor mărețe pe*

care le rostea cornul acela, până când fiara a fost ucisă și a pierit și trupul ei a fost dat să fie ars în foc. Și puterea celorlalte fiare a încetat.

22. *Noaptea am visat și iată că Fiul omului venea pe norii cerului, a venit înaintea Celui Bătrân de Zile și a fost adus înaintea Lui. I s-a dat stăpânire, cinste și o împărăție și toate popoarele, neamurile și limbile Îi vor sluji; stăpânirea Lui este o stăpânire veșnică, care nu va trece și împărăția Lui nu va fi nimicită. (Daniel 7:2-14)*

23. Întrucât toate acestea, spuse într-un sens misterios, par de neînțeles pentru unii, nu vom ascunde nimic de cei care au o minte sănătoasă în materie de cunoaștere. Când a vorbit *despre leoaica care iese din mare*, a desemnat regatul Babilonului, care exista în lume; acest regat este desemnat și prin capul de aur al chipului. Și prin cuvintele: *aripile ei sunt ca ale unui vultur* - (a indicat) că regele Babilonului s-a înălțat și s-a mândru înaintea lui Dumnezeu. Și când spune: *aripile ei au fost smulse*, vrea să spună că slava i-a fost luată: și într-adevăr, a fost izgonit din regatul său. Cuvintele: *i s-a dat o inimă de om și pe picior de om* - înseamnă că s-a pocăit, realizând că este un (simplu) om și a dat slavă lui Dumnezeu.

24. După leoaică, vede o a doua fiară, asemenea unei ursoaice, care sunt perșii. Și într-adevăr, după babilonieni, perșii au prevalat. Și prin cuvintele „*trei coaste în gura ei*”, el a indicat trei popoare: perșii, mezii și babilonienii; și lor le este indicat și argintul din imagine, care este menționat după aur. Apoi a treia fiară, râsul, care sunt grecii. Într-adevăr, după perși, Alexandru cel Mare a prevalat, după ce l-a învins pe Darius: el este arama care este arătată în imagine. Și spunând „*patru aripi de pasăre și patru capete de fiară*”, el a arătat foarte clar cum a fost împărțit regatul lui Alexandru în patru părți: căci, atunci când a vorbit despre patru capete, s-a referit tocmai la cei patru regi care au ieșit din el. Și Alexandru, la moartea sa, și-a împărțit cu adevărat regatul în patru părți. [\[129\]](#)

25. Apoi, spune el, *a patra fiară este cumplită și înfricoșătoare, dinții ei sunt de fier și ghearele ei sunt de aramă*. Cine este aceasta (fiara) dacă nu romanii, adică cei care sunt de fier, această împărăție care încă dăinuie? Într-adevăr, chiar și *picioarele ei*, cum se spune, *sunt de fier*. După aceasta, iubiților, au mai rămas doar tălpile picioarelor chipului, o parte din care este formată din fier, iar cealaltă din lut, și în așa fel încât ambele sunt amestecate între ele. Prin degetele picioarelor, Daniel a arătat în mod misterios zece regi care se vor ridica din el. Despre ei vorbește el: *M-am uitat la fiară și iată zece coarne în spatele ei, din care un alt corn mic se va ridica ca o ramură și va smulge cei trei rinoceri din față ai lui*. Sub același (corn) la rândul său nu este arătat nimeni altul decât Anticristul care se ridică, care va restaura împărăția Iudeii. Când (profetul) spune

că trei coarne vor fi smulse de ea, el indică în mod clar trei regi - egipteanul, libianul și etiopianul, care vor fi uciși de el într-o competiție militară. El, după ce va fi biruit totul, fiind el însuși un tiran cumplit și crud, va stârni necazuri și prigoană împotriva sfinților, peste care se va ridica. Într-adevăr, Daniel spune: „ *Am văzut în roză, și iată că acel cornu a făcut război cu sfinții și i-a biruit, până când fiara a fost ucisă și a pierit, iar trupul ei a fost dat să fie ars în foc*” (Daniel 7:21.11).

26. În aceste împrejurări, va veni în sfârșit Piatra, care a lovit chipul și l-a zdrobit, și a răsturnat pe toți împărații și a dat sfinților împărăția Celui Preaînalt. El este Cel care s-a făcut un munte mare și a umplut tot pământul. Despre El vorbește Daniel (în cuvintele): *Am visat noaptea și iată, pe norii cerului, ca un Fiul al omului venind și până la Cel Îmbătrânit de Zile a venit. Și Lui i s-a dat stăpânire, cinste și o împărăție și toate popoarele, neamurile și limbile Îi vor sluji. Stăpânirea Lui este o stăpânire veșnică, care nu va trece și Împărăția Lui nu se va strica.* (Profetul) a arătat toată puterea dată de Tatăl Fiului, Care a fost numit Împăratul *cerului, al pământului și al iadului* (Filipeni 2:10) și Judecătorul tuturor: *a cerului*, pentru că Cuvântul s-a născut din ființa Tatălui înainte de toate; *a pământului*, pentru că El s-a făcut și El om printre oameni, transformându-l pe Adam prin Sine Însuși; *al iadului, în cele din urmă*, pentru că a fost numărat printre morți, predicând evanghelia sufletelor sfinților și biruind moartea prin moartea (Sa).

27. Totuși, numai atunci când toate acestea se vor întâmpla și cele zece degete ale idolului se vor transforma în regate democratice [\[130\]](#) și cele zece coarne ale fiarei se vor împărți în zece regate, vom putea vedea mai clar tot ceea ce a fost propus și, de asemenea, să reflectăm asupra acestuia cu suficientă claritate.

28. (Deci) capul de aur al chipului, precum și leoaica, erau babilonienii; umerii și mușchii de argint, precum și ursoaica, perșii și mezii; pântecul și coapsele de aramă și, în același timp, râsul, sunt grecii, care au primit putere din vremea lui Alexandru; picioarele de fier și fiara cumplită și înfricoșătoare sunt romanii, care domnesc până în ziua de azi. Tălpile picioarelor de lut și de fier, precum și cele zece coarne, sunt (împărățiile) care se vor ridica în viitor. Cornul, complet separat, mic, în creștere, este Anticristul, (ridicându-se) printre ei. Piatra care lovește și răstoarnă chipul, umplând pământul, este Hristos, venind din cer și aducând judecata asupra lumii.

29. Toate acestea, dragul meu, nu vă spun fără frică, deși cu bună intenție, prin iubirea multă a lui Hristos. Căci dacă fericirii proroci care au venit înaintea noastră știau despre acestea (lucrurile) și în același timp n-au vrut să le vestească deschis, ca să nu stârnească confuzie în sufletele oamenilor, și numai în ascuns, în pilde și ghicitori, au raționat despre ele, zicând așa: *Aici este*

priceperea care are înțelepciune (Apocalipsa 17:9), atunci la cât mai mare pericol ne putem expune, îndrăznind să vorbim deschis despre cele spuse de ei în ascuns? Dar să privim mai departe, ce trebuie să se întâmple cu această desfrânată necurată [\[131\]](#), la ce și cât de mare chin privat, chiar înainte de judecata (generală), trebuie să fie supusă prin puterea mâniei lui Dumnezeu?

30. Vino, dar, fericite Isaia, scoală-te și spune lămurit ce ai prorocit despre cetatea marelui Babilon? Căci ai vorbit despre Ierusalim și s-a întâmplat și ai vorbit lămurit în acest caz (iată ce este): *Să fie țara ta pustie, cetățile tale arse de foc, străinii să o mănânce țara ta dinaintea ta și ea va fi pustiită de străini. Fiica Sionului va fi lăsată ca un cort într-o vie și ca o cămară într-o grădină de viță, ca o cetate pentru care se luptă* (Isaia 1:7-8). Și ce? Nu s-au întâmplat deja toate acestea? Nu s-au împlinit toate câte ai spus? Nu este țara lor evreiască pustie? Nu este sanctuarul ars, zidurile dărâmate și cetățile pustiite? Nu este țara devorată de străini? Nu stăpânesc romanii pământul lor? Și tu (însuți) ai fost tăiat în bucăți de cei fără de lege din ură [\[132\]](#), așa cum Hristos a fost răstignit. Totuși, ai murit în lume, dar trăiești în Hristos.

31. Pe cine dintre voi voi iubi mai mult, dacă nu pe voi? Și totuși Ieremia este ucis cu pietre. Ieremia atunci mai mult? Și Daniel mărturisește. Să te laud atunci, Daniele, mai presus de toți? Și totuși Ioan nu minte. Cu ce gură și cu ce limbă te voi lăuda atunci pe tine și mai presus de toate Cuvântul care a grăit în voi? Este adevărat că ați murit cu Hristos, dar veți trăi în Dumnezeu. Ascultați, deci, și bucurați-vă. Tot ce ați spus s-a împlinit la timpul potrivit. Voi știți mai dinainte și apoi ați vestit tuturor generațiilor cuvintele lui Dumnezeu; și în felul acesta ați slujit tuturor generațiilor. Voi ați fost declarați proroci, ca să aduceți mântuire tuturor. Căci atunci un proroc este cu adevărat proroc, atunci când, după ce a prezis viitorul, dovedește apoi împlinirea lui. Voi ați fost cu toții ucenici ai bunului Învățător. De aceea, pe bună dreptate vă numesc vii (martori). Mai ales că aveți deja cununa vieții și a nestrăciunii, hotărâtă pentru voi în ceruri.

32. Spune-mi, binecuvântate Daniele, dă-mi încredere, te implor! Tu prorocști despre leoaica din Babilon - (în acel Babilon) în care ai fost captiv. Povestești și despre ursoaică: într-adevăr, erai încă în lume și ai văzut ce s-a întâmplat (cu ea). Apoi îmi spui despre râs: și de unde știi despre aceasta? Căci deja adormiseri. Și cine te-a învățat aceasta, dacă nu Cel ce te-a format în pântecul maicii tale, adică Cuvântul lui Dumnezeu? Într-adevăr, ai spus și n-ai mințit. Căci râsul s-a ridicat, a venit țăpul, a lovit berbecul, i-a zdrobit coarnele și l-a călcat în picioare, s-a întărit și s-a înălțat. Și când a căzut, s-au ridicat patru coarne sub el. Bucură-te, binecuvântate Daniele, - nu ai căzut în greșală: toate acestea s-au împlinit.

33. După aceasta, explică-mi din nou (următoarea zicere): *a patra fiară este cumplită și înfricoșătoare; dinții ei sunt de fier și ghearele ei sunt de aramă, veninoase și vlăguitoare și calcă în picioare rămășițele*. Și astfel, în timpul prezent, „fierul” domnește: iată, smerește și vlăguiește totul; iată, supune pe toată lumea, chiar împotriva voinței lor. Și vedem toate acestea și Îl slăvim pe Dumnezeu, învățați de voi.

34. Dar, fiindcă am avut de gând să vorbim despre desfrânată, atunci vino, fericite Isaia: vom vedea ce spui despre Babilon. *Coboară-te, șezut pe pământ, fecioară, fiica Babilonului*; șezut, *fiica haldeilor, căci nu vei mai adăuga la aceasta ca să fii numită blândă și tânără. Ia pietrele de moară, macină făina, descoperă-ți vâlul, descoperă-ți perii albi, ridică-ți picioarele, trece râul, rușinea ta va fi descoperită, ocările tale vor fi descoperite: Voi lua de la tine ce este drept, nu te voi mai da în mâinile oamenilor. (El a spus) Domnul oștirilor, care te-a mântuit, al cărui nume este Sfântul lui Israel. Șezut, smerită, intră în întuneric, fiica haldeilor, căci nu vei mai fi numită blândă și tânără, o, tărie a împărăției.*

35. *M-am mâniat pe poporul Meu, Mi-ai pângărit moștenirea; i-am dat în mâinile tale, dar tu nu le-ai arătat milă, ai împovărat jugul bătrânului și ai zis: „Voi fi stăpână pe vecie!” Nu te-ai gândit la acestea în inima ta și nici nu ți-ai adus aminte de cele din urmă. Dar acum ascultă acestea, tu care stai și te încrezi, care zici în inima ta: „Eu sunt și nu este altul; nu voi sta văduvă și nu voi cunoaște orfanitatea.” Dar acum, aceste două lucruri vor veni peste tine într-o singură zi: lipsa de copii și văduvia vor veni peste tine pe neașteptate, în vrăjitoria ta și în puterea vrăjitorilor tăi foarte mare, în nădejdea nelegiurii tale; căci ai zis: „Eu sunt și nu este altul!” Și curvia ta va fi o rușine pentru tine, căci ai zis în inima ta: „Eu sunt!” Și nimicirea va veni peste tine și nu vei putea fi curat; și nimicirea va veni pe neașteptate peste tine și nu vei ști. Stai acum cu vrăjitorii tăi și cu multele tale farmece, pe care le-ai învățat din tinerețea ta, dacă te pot ajuta. Te-ai ostenit în sfaturile tale: să stea și să te mântuiască privitorii stelelor din cer, care privesc spre stele și îți vestesc ce are să se întâmple peste tine. Iată, toți vor fi arși în foc ca nelegiuirea; nu-și vor izbăvi sufletele din flacără, căci ai cărbuni aprinși; șez pe ei și ei îți vor fi ajutor; te-ai ostenit în pierzare din tinerețea ta; omul se va amăgi în sine și nu vei avea nicio mântuire. (Isaia 47:1-15) Aceasta este ceea ce prezice Isaia. Să vedem dacă și Ioan a proclamat ceva similar.*

36. Într-adevăr, el se afla pe insula Patmos și a văzut revelația unor secrete cumplite, pe care le explică în detaliu și îi învață pe alții prin ele. Spune-mi, fericite Ioane, apostol și ucenic al Domnului, ce ai văzut și ce ai auzit despre Babilon. Ridică-te și spune: cu atât mai mult, cu cât te-a trimis și pe tine în exil [\[133\]](#). *Și unul dintre cei șapte îngeri care aveau cele șapte potire a venit și a vorbit cu mine, zicând: Vino să-ți arăt judecata desfrânatei celei mari, care șade pe multe ape; cu care împărății pământului au desfrânat și locuitorii pământului s-*

au îmbătat cu vinul desfrânării ei. Și m-a dus în duh în gol: și am văzut o femeie șezând pe o fiară stacojie, plină de nume (de blasfemie), care avea șapte capete și zece coarne. Și femeia era îmbrăcată în purpură și stacojiu și împodobită cu aur, pietre prețioase și perle, având în mână un pahar de aur plin de urâciuni și de necurățiile desfrânării pământului. Și pe fruntea ei era scris un nume: o taină: Babilonul cel Mare, Mama Curvaților și a urâciunilor țării.

37. Și am văzut femeia beată de sângele sfinților și de sângele mucenicilor lui Isus și m-am mirat văzând-o, mare minune. Și îngerul mi-a zis: „De ce te miri? Îți voi spune taina femeii și a fiarei care o purta, care avea șapte capete și zece coarne. Fiara pe care ai văzut-o era și nu mai este; se va sui din adânc și se va duce la pieire. Și locuitorii pământului se vor mira, ale căror nume nu sunt scrise în cartea vieții de la întemeierea lumii, văzând fiara că era și nu mai este și că a încetat să mai fie.”

38. Aici este mintea care are înțelepciune. Cele șapte capete sunt șapte munți, pe care șade femeia. Și șapte împărați sunt: cinci au căzut, unul este și celălalt n-a venit încă. Și când va veni El, trebuie să mai rămână puțin. Și fiara, care era și nu mai este, este al optulea și este din cei șapte și merge la pieire. [\[134\]](#) Și cele zece coarne, pe care le-ai văzut, sunt zece împărați, care n-au primit încă împărății, ci vor primi stăpânire ca împărați împreună cu fiara pentru un ceas. (Aceștia) au o singură voință și își vor da puterea și stăpânirea fiarei; aceștia se vor război cu Mielul, și Mielul va birui, căci Domnul este al domnilor și Împăratul împăraților; și cei ce sunt cu El sunt chemați, aleși și credincioși.

39. Și mi-a zis: „Apele pe care le-ai văzut, unde șade desfrânata, sunt popoare, mulțimi, neamuri și limbi. Și cele zece coarne, pe care le-ai văzut și fiara, acestea vor urî pe desfrânată, o vor lăsa pustie și goală, îi vor mânca carnea și o vor arde cu foc, căci Dumnezeu le-a dat în inimă să facă voia Lui și să facă singure voia Lui și să dea Împărăția Lui fiarei, până se vor împlini cuvintele lui Dumnezeu. Și femeia pe care ai văzut-o este o cetate mare, care are o împărăție peste împărății pământului.

40. După acestea, am văzut un alt înger coborându-se din cer, având o mare stăpânire și pământul a fost luminat de slava lui. El a strigat cu glas tare în cetățuță, zicând: „A căzut Babilonul cel mare și a ajuns un locuință al dracilor și păzitorul oricărui duh necurat și urât și o comoară a oricărei fiare necurate și urâte. Căci a adăpat toate neamurile din duhul vinului curviei lui. Împărății pământului au lucrat cu ea în dragoste, iar negustorii pământului s-au îmbogățit prin puterea mâncării ei.” Și am auzit un alt glas din cer, zicând: „Leșiți din ea, poporul Meu, ca să nu fiți părtași la păcatele ei și să nu fiți vătămăți de urgiile ei, căci păcatele ei s-au lipit de ceruri și Dumnezeu Și-a adus aminte de nelegiuirile ei.”

41. *Răsplătiți-i cum v-a răsplătit ea și faceți-i dublu după faptele ei; din paharul cu care luați, dați-i dublu. După cum a fost ea preaslăvită și desfătăată, dați-i chin și tânguire, căci zice în inima ei: „Fiindcă șed ca împărăteasă și nu sunt văduvă și nu voi vedea tânguirea.” De aceea, într-o singură zi vor veni urgiile ei: moartea, tânguirea și foametea; și va fi mistuită de foc, căci Domnul Dumnezeu este puternic și o judecă. Împărații pământului, care au lucrat cu ea și s-au bucurat de ea, vor plânge și se vor tângui când vor vedea fumul arderii ei, stând departe de frica chinurilor ei, zicând: „Vai, vai, cetatea Babilonului cea mare, cetatea cea tare, căci într-un ceas a venit judecata voastră!” Și negustorii țării se vor boci și vor plânge din cauza lui, pentru că nimeni nu le va mai cumpăra povara: povara de aur, argint, pietre prețioase, perle, in fin, purpuriu, mătase și roșu, tot lemnul prețios și orice vas de fildeș, orice vas de lemn prețios, aramă, fier, marmură, scorțișoară, tămâie, smirnă, tămâie, vin, untdelemn, griș, grâu, vite, oi, cai, care și trupuri și suflete de oameni. Și roadele poftelor sufletului tău s-au dus de la tine și toate lucrurile grase și ușoare s-au dus de la tine și nu le vei mai găsi. Negustorii tăi, îmbogățindu-se prin ea, vor sta departe de frica chinurilor ei, plângând și tânguindu-se și zicând: Vai, vai, cetatea cea mare, îmbrăcată cu in fin, purpuriu și stacojiu și împodobită cu aur, pietre prețioase și perle, căci într-un ceas a fost nimicită atâta bogăție. Și toți oamenii din corăbii și marinarii și toți cei ce sunt pe mare vor sta departe și vor striga, văzând fumul generației ei, zicând: Cine este asemenea cetății celei mari? Și își vor pune țărână pe cap și vor striga, plângând și tânguindu-se, zicând: Vai, vai, cetatea cea mare, în care toți cei ce au corăbii pe mare s-au îmbogățit prin slava ei, căci într-un ceas este pustiită.*

42. *Bucură-te de aceasta, cerule, și voi, sfinții apostoli și proroci, căci Dumnezeu v-a judecat judecata după ea. Și un înger puternic a luat o piatră mare, ca o piatră de moară, și a aruncat-o în mare, zicând: „Așa va fi aruncat cu silnicie Babilonul cel mare și nu se va mai găsi; și nu se va mai auzi în tine glasul trâmbiței, al cântărețului, al psalteriului și al trâmbiței; și nu se va mai găsi în tine niciun om viclean; și nu se va mai auzi în tine vuietul pietrei de moară; și lumina candeliei nu va mai străluci în tine; și nu se va mai auzi în tine glasul mirelui și glasul miresei; căci negustorii tăi erau oamenii cei mai mari ai țării și prin vrăjitoriile tale au fost amăgite toate neamurile. Și în el s-a găsit sângele proorocilor și al sfinților și al tuturor celor ce au fost uciși pe pământ.” (Apocalipsa 17:1-18; 18:1-24)*

43. *În aceste cuvinte, așadar, sunt arătate cu o claritate remarcabilă chinurile și judecata particulară pe care trebuie să le îndure în vremurile din urmă din partea tiranilor care se vor ridica atunci. Se cuvine să determinăm și printr-o examinare atentă timpul, în ce moment precis trebuie să se întâmple toate acestea și când se va ridica cornul cel mic printre tirani? Și, din moment ce picioarele de fier, care chiar acum exercită putere, trebuie să cedeze locul tălpilor și degetelor de la*

picioare, așa cum se arată și prin explicația chipului și indicarea fiarei cumplite, care a fost deja indicată mai sus, atunci (se întreabă), în ce moment precis se vor amesteca fierul și lutul? Toate acestea, supuse discuțiilor, ni le va arăta Daniel. El spune în acest caz: *Și va întări legământul pentru multe săptămâni*. Și se va întâmpla *la mijlocul săptămânii că jertfa și jertfa de băutură Mi se vor lua* (Daniel 9:27). Menționând doar o săptămână, el a desemnat, desigur, ultima, care va avea loc în vremurile din urmă, la sfârșitul întregii lumi. Jumătate din această săptămână va fi ocupată de doi profeți: Enoh și Ilie. Aceștia, îmbrăcați în saci, vor predica timp de o mie două sute șazece de zile [\[135\]](#), proclamând pocăința oamenilor și tuturor păgânilor.

44. În Scripturi sunt arătate două înfățișări ale Domnului și Mântuitorului nostru: una, prima, care a fost necinstită după trup din cauza smereniei Sale, așa cum a proclamat Isaia în cuvintele: *Și L-am văzut și nu avea nici înfățișare, nici frumusețe, ci înfățișarea Lui era josnică și disprețuită mai presus de toți oamenii: un om care era în bube și știa să sufere durerea, era josnic și nu era socotit* (Isaia 53:2, 3); iar cealaltă înfățișare a Lui a fost arătată ca fiind glorioasă, când va veni din cer cu puterea îngerilor și cu slava Tatălui, așa cum spune (un) profet: *Veți vedea pe Împăratul cu slavă* (Isaia 33:17), și de asemenea (altul): *Am văzut pe norii cerului că Fiul omului mergea și a venit până la Cel Împărat de Zile și a fost adus înaintea Lui. Și Lui I s-a dat stăpânire, cinste, slavă și o împărăție; și toate popoarele, neamurile și limbile Îi vor sluji*; împărăția Lui este o împărăție veșnică, care *nu se va strica* (Daniel 7:13-14). În conformitate cu aceste două manifestări, sunt arătați și doi înaintemergători. Dintre aceștia, primul a fost Ioan, fiul lui Zaharia, care în toate a devenit înaintemergătorul și vestitorul Mântuitorului nostru: el a propovăduit tuturor despre lumina cerească care se arătase în lume; L-a precedat chiar în pânțele mamei Sale, fiind cel întâi zămislit de Elisabeta, pentru a putea astfel să arate chiar și pruncilor încă în pânțele mamelor lor nașterea din nou care le vine de la Duhul Sfânt și de la Fecioară.

45. El, auzind sărutarea Mariei, a săltat în pânțele mamei sale, bucurându-se că L-a văzut pe Dumnezeu Cuvântul zămislit în pânțe. Apoi, propovăduind în pustie, S-a arătat oamenilor ca vestitor al botezului pocăinței și a vestit mai departe mântuirea păgânilor care trăiau în pustiul lumii. După aceasta, pe Iordan, mărturisește personal și arată spre Mântuitorul lui Israel, zicând: *Iată Mielul lui Dumnezeu, care ridică păcatele lumii* (Ioan 1:29). El, suferind moartea de la Irod, a fost cel dintâi care a vestit-o celor ce erau în iad: a devenit și acolo înaintemergător, însemnând că Mântuitorul se va coborî și acolo, ca să izbăvească sufletele sfinților din mâna morții.

46. Și întrucât Însuși Mântuitorul a fost *începutul* învierii tuturor oamenilor, a fost necesar ca Domnul, prin care se va înfăptui și judecata întregii lumi, singur să

învie din morți, pentru ca cei care au luptat cu vrednicie să fie încoronați după vrednicia lor de către El, acest bun campion, care a fost primul care a învins rasa (care se afla înaintea Lui), s-a înălțat la cer și a șezut la dreapta lui Dumnezeu și Tatăl, iar apoi din nou la sfârșitul lumii să apară ca Judecător. Este necesar ca înaintașii Săi (și în acest caz) să apară mai întâi, așa cum (Domnul Însuși) spune despre aceasta prin îngerul Maleahi: „ *Vă voi trimite pe Ilie Tișbitul, înainte de venirea zilei celei mari a Domnului* și înainte de a se arăta Cel ce va întoarce *inimile părinților împotriva copiilor și împotriva potrivnicilor în înțelepciunea celor dreți, ca nu cumva să vin* și să lovesc pământul până la sfârșit” (Mal. 4:5-6; Luca 1:17). Ei, apărându-se împreună, vor vesti venirea lui Hristos din cer; Vor face semne și minuni, ca măcar în felul acesta să atingă și să întoarcă oamenii la pocăință, având în vedere ocară și fărădelegile lor care cresc.

47. Ioan spune: „*Voi pune pe amândoi martorii mei și vor prooroci o mie două sute șazeci de zile, îmbrăcați în saci* , adică jumătate din săptămâna despre care a vorbit Daniel. *Aceștia sunt cei doi măslini și cele două sfeșnice care stau înaintea Domnului pământului. Și oricine le va face nelegiuire, foc va ieși din gura lor și va mistui pe vrăjmașii lor; și oricine va căuta să le facă nedreptate , așa va fi ucis. Și aceștia vor avea putere să închidă cerul, ca să nu cadă ploaie pe pământ în zilele proorociei lor; și vor avea putere asupra apelor, ca să le prefacă în sânge și să lovească pământul cu tot felul de urgii, ori de câte ori vor voi.*” *Și când își vor fi isprăvit ei cursul și mărturia lor* - observați ce spune exact profetul - *fiara care iese din abis va face război cu ei, îi va birui și îi va ucide* (Apocalipsa 11:3-7), pentru că nu vor să dea slavă Anticristului, adică acestui corn mic și crescut, care, în cele din urmă devenind mândru în inima lui, va începe să se înalțe și să se slăvească pe sine, ca și cum ar fi un zeu, și să-i prigonească pe sfinți și să-L hulească pe Hristos. Și toate acestea, după cuvântul lui Daniel: „M-am uitat la cornul acela și iată că în cornul acela erau ochi ca de om și o gură care vorbea lucruri mari; și-a deschis gura să hulească pe Dumnezeu. Și cornul acela a început să facă război cu sfinții și avea putere asupra lor, până când fiara a fost ucisă și a pierit, și trupul ei a fost dat să fie ars în foc” (cf. Dan. 7:8-11,21). [\[136\]](#)

48. Întrucât este necesar să discutăm mai mult sau mai puțin în detaliu și despre el cum Duhul Sfânt, prin intermediul unui număr, i-a revelat în mod misterios chiar și numele, vom trece în acest caz la o discuție mai detaliată a tot ceea ce privește această chestiune. Ioan spune astfel: „ *Și am văzut o altă fiară ridicându-se din pământ, având două coarne ca ale unui miel; și vorbea ca un șarpe. Și puterea primei fiare a făcut toate lucrurile înaintea ei și a făcut pământul și pe toți locuitorii lui să se închine primei fiare, prin care a fost vindecată urgia mortală. Și a făcut minuni mari și a făcut să coboare foc din cer pe pământ înaintea oamenilor și a înșelat pe locuitorii pământului din cauza semnelor care i*

s-au dat să le facă înaintea fiarei, zicând celor ce locuiesc pe pământ să facă o icoană fiarei care avea rana de armă, și a trăit. Și i s-a dat să dea suflare icoanei fiarei, pentru ca icoana fiarei să vorbească, și ea a făcut, pentru ca oricine nu se închina icoanei fiarei să fie ucis.” Și a făcut aceasta tuturor, micilor și marilor, bogaților și săracilor, slobozilor și robilor, ca să le dea un semn pe mâna dreaptă a mâinii lor sau pe frunți, ca nimeni să nu-l poată cumpăra sau vinde, decât cel ce avea semnul, adică numele fiarei sau numărul numelui ei. Aici este înțelepciunea. Cine are pricepere să numere numărul fiarei, căci numărul este al unui om; și numărul ei este șase sute șazeci și șase. (Apocalipsa 13:11-18)

49. În acest caz, prin fiara care se ridică de pe pământ, el numește împărăția viitoare a Anticristului, iar prin cele două coarne (înțelege) atât pe sine, cât și pe prorocul mincinos care va apărea cu el. [137] Cuvintele: *coarnele lui sunt ca ale unui miel* (înseamnă) că dorește să fie ca Fiul lui Dumnezeu și se arată a fi rege. Cuvintele: *a vorbit ca un șarpe* - indică faptul că este un înșelător și nu este adevăr în el. Iar expresia: *și puterea primei fiare a făcut totul și a făcut pământul și pe toți cei ce locuiesc pe el, ca să se închine primei fiare, prin care rana de moarte a fost vindecată* - semnifică faptul că el, astfel, în conformitate cu legea lui August, din vremea căruia a fost de fapt stabilită împărăția romană, va da personal ordine și, domnind peste toate, va stabili ordinea - și toate acestea cu scopul de a câștiga astfel pentru sine o glorie și mai mare. Aceasta este a patra fiară, al cărei cap a fost lovit și apoi vindecat din nou. Iată-l, în ciuda faptului că (regatul roman) va fi distrus, dezonorat și împărțit în zece coroane - fiind înzestrat cu o viclenie specială, îl va vindeca, ca să zică așa, din nou și îl va reînnoi. Acesta este exact sensul pe care profetul a vrut să-l exprime și atunci când a spus că va da *suflet icoanei și va rosti icoana fiarei*. Într-adevăr, el va da din nou acestei icoane vigoare și putere prin legile pe care le-a emis și va face ca oricine nu se va închina înaintea icoanei fiarei, să-l omoare. Aici se va descoperi credința și răbdarea sfinților. Într-adevăr, se spune: *și va face ca toți cei mici și mari, bogați și săraci, slobozi și robi, să le dea un semn pe mâna dreaptă a mâinii lor sau pe frunte, astfel încât nimeni să nu poată cumpăra sau vinde, decât cel ce are semnul, numele fiarei sau numărul numelui ei*. Într-adevăr, fiind viclean și arogant față de slujitorii lui Dumnezeu, din dorința de a-i distruge și a-i alunga din lume pentru că nu-l dau slavă, poruncește tuturor să pună cădelnițe peste tot, [138] astfel încât niciunul dintre sfinți nu putea cumpăra sau vinde, fără să fi adus mai întâi o jertfă. Acesta este semnul pus pe mâna dreaptă. Iar semnul de pe frunte indică faptul că toți vor fi încoronați și vor purta o coroană de foc, dar (o coroană) nu a vieții, ci a morții. Tocmai aceasta a născocit Antioh Epifanes, regele sirian, descendent din familia lui Alexandru cel Mare, să facă cu evreii. Și el, fiind mândru în inima lui la acea vreme, a dat un ordin ca toți să ridice altare înaintea ușilor (caselor), să aducă jertfe și, încoronați cu iederă, să țină o sărbătoare în cinstea lui Dionysos; dar pe cei care nu au vrut să asculte, a ordonat să fie omorâți după torturi, chinuri și interogatorii preliminare. Cu toate

acestea, el însuși a primit o pedeapsă foarte vrednică de la Domnul, Judecătorul cel drept și Dumnezeuul atotvăzător: a murit, fiind mâncat de viermi. Dacă cineva vrea să știe toate acestea în detaliu, atunci să se întoarcă la cărțile Macabeilor: toate acestea sunt arătate în ele. [\[139\]](#)

50. Acum ajungem la subiectul discuției. Și în acest caz, același (Antihrist) recurge la vicleșuguri, din dorința de a-i asupra pe sfinți în toate. Căci profetul și apostolul spune: „Iată (este) rațiunea (ceretă): dacă cineva are înțelepciune, să numere numărul fiarei: și numărul ei este (numărul) unui om, și anume, șase sute șazeci și șase.” Așadar, în ceea ce privește numele său, ne este imposibil să spunem ceva definitiv; putem doar presupune cum a raționat și a fost învățat fericitul Ioan în acest caz particular. Căci numai atunci când (Antihrist) însuși va apărea timpul va dezvălui ceea ce se caută. Totuși, din câte știm, chiar dacă doar ipotetic, vom vorbi (despre această chestiune). Adevărul este că găsim multe nume corespunzătoare acestui număr; cum ar fi, de exemplu, Titan (Τειτών), un nume străvechi și glorios, sau Euthanas (Εὐθανάς): și corespunde, de asemenea, aceleiași enumerări; multe altele (nume) pot fi prezentate. Astfel, mai sus am vorbit deja, spunând că rana primei fiare este vindecată și ea va da chipului puterea de a vorbi, adică îi va conferi putere. Este clar pentru toată lumea că latinii sunt încă la putere; prin urmare, dacă traducem (acest nume) în aplicație la numele unei singure persoane, atunci va ieși: latină (Λατεινός). [\[140\]](#) Cu toate acestea, nu este încă posibil să prezicem dinainte că (numele Anticristului) va fi într-adevăr așa, așa cum nu se poate nega că nu poate fi numit cu niciun alt nume. În general, trebuie să ținem taina lui Dumnezeu într-o inimă curată cu frică și să păzim cu credință ceea ce a fost prezis de fericirii profeți - aceasta este pentru ca, știind dinainte despre aceste evenimente, să nu fim confuzi când se vor întâmpla. Când vor veni vremurile hotărâte, atunci chiar cel despre care a fost prezis acest lucru va fi descoperit, așa cum numele său va fi arătat tuturor.

51. Dar nu numai prin aceste cuvinte putem convinge pe cei ce studiază cu sârguință cuvintele lui Dumnezeu; le putem arăta (adevărul) și din multe alte mărturii. Astfel, Daniel spune: „*Iată vor scăpa din mâna lui: Edom, Moab și începutul fiilor lui Amon*” (Daniel 11:41). Căci aceștia sunt cei care se unesc cu el prin rudenie și îl fac rege al lor. *Edom* sunt fiii lui Esau, iar *Amon* și *Moab* sunt fiii născuți din cele două fiice ale lui Lot: neamul lor continuă până în prezent. Și Isaia mai spune: „*Vor fugi în corăbii străinilor; vor lua robii laolaltă marea și pe cei din răsărit și pe Edom; și își vor pune mâinile mai întâi asupra Moabului, dar fiii lui Amon vor fi cei dintâi care se vor supune*” (Isaia 11:14).

52. Și astfel, după ce S-a arătat dintre ei la acele vremuri hotărâte, după ce a luat în stăpânire pe câmpul de luptă trei coarne din cele zece, după ce le-a deșrădăcinat complet pe acestea (trei coarne), adică Egiptul, Libia și Etiopia,

după ce a luat (de la ei) robia și prada, după ce și-a supus și cele șapte coarne rămase, acesta (Antihrist) va începe să se umfle în inimă și să se mândrească înaintea lui Dumnezeu, ca și cum ar stăpâni deja tot ce este viu. Primul său atac va fi asupra Tirului și Sidonului și a ținutului dimprejur. După ce a luat mai întâi aceste cetăți, va stârni frică și altora, după cum spune Isaia: „*Rușinează-te, Sidone, a zis marea; și cetăreața mării a zis: „N-am fost bolnavă, nici n-am născut, nici n-am alăptat tineri și nici n-am crescut fecioare.” Și când se va auzi în Egipt, Mă voi întrista pentru Tir* (Isaia 23:4-5).

53. Când se vor întâmpla toate acestea, iubitul meu, și când vor fi tăiate cele trei coarne ale lui, atunci va începe să se arate ca un dumnezeu, după cuvântul lui Ezechiel: *Pentru că s-a înălțat inima ta și ai zis: Eu sunt Dumnezeu* (Ezechiel 28:2). Tot așa Isaia (zice): *Tu ai zis în inima ta: Mă voi sui la cer, îmi voi pune scaunul de domnie mai presus de stelele cerului, voi fi ca Cel Preaînalt; dar acum te vei coborî în locuința morților și până la temeliiile pământului* (Isaia 14:13-15). Și, de asemenea (din nou) Ezechiel: *De ce ai zis înaintea celor ce te-au ucis: Eu sunt Dumnezeu? Dar tu ești om și nu Dumnezeu* (Ezechiel 28:9).

54. După ce am arătat astfel aceste cuvinte (despre) seminția, apariția și uciderea Anticristului, precum și numele său, revelate în mod ascuns, vom lua în considerare și fapta sa. El va chema la sine întregul popor (al evreilor) din toate țările în care este împrăștiat: îi va însuși ca pe propriii săi copii; le va vesti că va restaura țara și va reconstrui împărăția și templul lor - și toate acestea cu scopul ca ei să-L venereze ca pe un zeu, după cuvântul profetului [\[141\]](#) : „El își va aduna toată puterea de la răsăritul soarelui până la apusul soarelui; și toți cei pe care i-a chemat și chiar și cei pe care nu i-a chemat, vor veni cu toții după el.” Iar Ieremia, folosind forma parabolei în legătură cu Anticristul, spune aceasta: *Mulțimea va striga, adună pe cei pe care nu i-ai născut tu; cel ce își cheltuiește averea fără judecată o va lăsa la mijlocul zilelor sale și în zilele lui de pe urmă va fi un nebun* (Ieremia 17:11).

55. Desigur, nu va fi în detrimentul subiectului discuției noastre dacă vom povesti despre vicleșugurile acestui animal și că profetul nu a citat zicala fără scop, folosind parabola acestui animal. Căci potârnichea, fiind un animal vanitos, când vede lângă ea cuibul altei potârniche cu puii ei în el, atunci, în cazul în care tatăl lor a zburat la vânătoare, imitând vocea altuia, îi cheamă la ea. Puii, crezând că propriul lor tată este înaintea lor, se grăbesc la el. Și astfel se laudă printre copiii altor oameni ca și cum ar fi printre ai săi. Dar când adevăratul tată se întoarce și începe să-i cheme cu adevărata sa voce, atunci puii, recunoscând (această voce), îl părăsesc pe înșelător și se grăbesc la adevăratul tată. Tocmai această asemănare în toate trăsăturile ei a profitat profetul când a vorbit despre Anticrist, care va chema omenirea la el, dorind să-și însușească ceea ce este

străin; care va vesti tuturor o eliberare zadarnică, în timp ce, de fapt, nici măcar nu se poate salva pe sine însuși.

56. El va uni cu sine pe oamenii care rămân mereu necredincioși lui Dumnezeu și, la cererea lor, va începe să-i prigonească pe sfinți ca pe dușmani și potrivnici ai lor, așa cum spune Evanghelistul despre aceasta: *Într-o cetate era un judecător care nu se temea de Dumnezeu și nu-i era rușine de om. Și era o văduvă în cetatea aceea și a venit la El, zicând: „Fă-mi dreptate împotriva potrivnicului meu!”* Dar El n-a venit la timp, ci a zis în sine : „ *Chiar dacă nu mă tem de Dumnezeu și nu mi-e rușine de om, totuși, pentru că văduva aceasta m-a necăjit, îi voi face dreptate*” (Luca 18:2-5).

57. Judecătorul cel nedrept, care nu se teme de Dumnezeu și nici nu se uită la om (Evanghelistul), îl numește fără îndoială pe Anticrist, care, fiind fiul diavolului și vasul Satanei, din momentul domniei sale va începe să se mândrească chiar înaintea lui Dumnezeu și, în acest caz, într-adevăr, se va dovedi a fi temător de Dumnezeu și nu rușinat de Fiul lui Dumnezeu, Judecătorul tuturor. Și prin văduva, care - cum spune el - era în cetate, desemnează acel Ierusalim, care, într-adevăr, se dovedește a fi o văduvă părăsită de Mirele desăvârșit și ceresc, [\[142\]](#) - acea văduvă care caută răzbunare de la un om muritor, după ce a fost respinsă de Hristos. Pe el l-a numit adversarul ei, și nu mântuitorul ei, pentru că nu a luat aminte la ceea ce a spus prorocul Ieremia: „Pentru că n-au crezut Adevărul, atunci duhul rătăcirii va vorbi acestui popor și Ierusalimului” (cf. Ier. 4, 11). Și Isaia în același fel (zice): *Pentru că poporul acesta n-a poftit apele Siloamului care curg aici, ci a dorit să-l aibă împărat peste voi pe Rason și pe fiul Romeliei, de aceea Domnul ridică împotriva voastră pe împăratul Asiriei, un râu puternic și puternic* (Isaia 8:6-7). Și îl numește simbolic pe împăratul Asiriei Antihrist, precum zice un alt proroc: *Și pacea aceasta va fi de la Mine, când va veni Asiria peste țara voastră și când se va sui pe munții voștri* (Mica 5:5).

58. Tot așa, Moise, prevăzând că poporul (al evreilor) îl va respinge și îl va respinge pe adevăratul Mântuitor al lumii și se va alătura rătăcirii, va alege un rege pământesc și îl va respinge pe cel ceresc, spune așa: „ *Nu sunt toate aceste lucruri adunate la Mine și pecetluite în comorile Mele? În ziua răzbunării voi răsplăti și în vremea când piciorul lor se va poticni*” (Deuteronom 32:34-35). Și astfel s-au împiedicat în toate și în nimic nu au fost de acord cu adevărul: nici cu prorocii, având în vedere faptul că ei înșiși i-au ucis pe proroci; nici cu glasul Evangheliei, deoarece L-au răstignit pe Însuși Mântuitorul; nu i-au crezut pe apostoli, deoarece și ei i-au prigonit; au devenit peste tot făcători de rele și trădători ai adevărului și s-au dovedit a fi mai mult urători de Dumnezeu decât iubitori de Dumnezeu. Ei, primind o ocazie potrivită, chiar atunci cer răzbunare de la omul muritor, ridicându-se împotriva slujitorilor lui Dumnezeu. Și el, devenind arogant cu ajutorul lor, va începe să trimită decrete împotriva sfinților,

cu ordinul de a-i ucide pe toți pretutindeni în cazul în care nu vor să-L onoreze și să-L venereze ca pe un zeu. Isaia vorbește despre aceasta: *Vai de aripile corăbiei [143] ale țării, care este împotriva țării acelei râuri a Etiopiei, care trimite soli pe mare ca zălog și scrisori de cărți pe fața apelor; căci soli ușori se vor duce la o limbă înaltă și la un popor străin și încăpățânat: cine este mai departe decât el? O limbă fără nădejde și călcată în picioare* (Isaia 18:1-2).

59. Și aceștia suntem noi, cei care ne încredem în Fiul lui Dumnezeu și, din acest motiv, suferim persecuții și suntem călcați în picioare de necredincioși (și oameni răi). Aripile corăbiilor sunt bisericile; iar marea este lumea, în care Biserica, asemenea unei corăbii în adâncuri, este clătinată, dar în același timp nu piere. Căci are cu ea un cârmaci experimentat - pe Hristos. De asemenea, ea poartă în mijloc un trofeu al victoriei îndreptat împotriva morții - și anume, poartă cu ea crucea Domnului. Are o provă - estul și o pupa - vestul; chila (este) miezul zilei; cele două cârme (pentru ea) sunt cele două legăminte; frânghiile întinse în jur sunt înlocuite de dragostea lui Hristos, care leagă Biserica; ea poartă și cu ea cală, adică „baia renașterii” - aceea (baia) care îi înnoiește pe credincioși. Are și o țesătură subțire și transparentă - acesta este Duhul din ceruri, prin care credincioșii sunt pecetluiți cu Dumnezeu. Ancore de fier o urmează - acestea sunt sfintele porunci ale lui Hristos Însuși, care au aceeași tărie ca fierul. Are și marinari, atât în dreapta, cât și în stânga - aceștia sunt sfinții îngeri care slujesc, datorită cărora Biserica este neîncetat întreținută și protejată. Scara de pe ea, care duce spre catarg - aceasta este imaginea semnelor patimilor lui Hristos - imaginea care îi atrage pe credincioși spre urcușul la cer. Psifarii [144] așezați în vârful catargului sunt rândurile de profeți, martiri și apostoli, care se odihnesc în împărăția lui Hristos.

60. Ioan vorbește și despre persecuția și asuprirea care se vor abate asupra Bisericii din partea vrăjmașului: „Și am văzut un semn mare și minunat: o femeie îmbrăcată în soare; și iată, luna era sub picioarele ei și pe capul ei o cunună de douăsprezece stele. Și era însărcinată și țipa de durere, și un bărbat în naștere. Și iată, balaurul stătea înaintea femeii, când era gata să nască, și voia să-i devoreze copilul imediat ce va naște. Și ea a născut un copil de parte bărbătească, care avea să hrănească toate neamurile. Și copilul ei a fost răpit la Dumnezeu și la tronul Lui. Și femeia a fugit în pustie, unde a găsit un loc pregătit de Dumnezeu, ca să o hrănească acolo o mie două sute șazeci de zile. Și când a văzut balaurul, a prigonit-o pe femeia care născuse copilul de parte bărbătească. Și femeii i s-au dat două aripi ale unui vultur mare, ca să zboare în pustie; acolo este hrănită o vreme, vremuri și jumătate de vreme, departe de fața șarpelui. Și șarpele a aruncat apă din gura lui ca un râu după femeie, „ca să fie luată de curentul râului. Și pământul a ajutat femeii: pământul și-a deschis gura și a înghițit râul pe care l-a aruncat balaurul din gura sa. Balaurul s-a mâniat pe

femeie și s-a dus să facă război cu rămășița seminței ei, care păzesc poruncile lui Dumnezeu și au mărturia lui Isus” (cf. Apocalipsa 12:1–6:13–17) [\[145\]](#) .

61. Prin „femeia îmbrăcată în soare” el a însemnat cel mai clar Biserica îmbrăcată în Cuvântul Tatălui, care strălucește mai puternic decât soarele. Iar prin „luna sub picioarele ei” (el vrea să spună) că Biserica, asemenea lunii, este împodobită cu slavă cerească. Iar expresia: „pe capul ei o coroană de douăsprezece stele” indică cei doisprezece apostoli, prin care Biserica este întemeiată. „Având în pânțe, ea strigă de durere și de durerile nașterii” - aceasta înseamnă că Biserica nu are niciodată odihnă, dând naștere Cuvântului din inimă și, în același timp, fiind persecutată în lume de necredincioși. „Și a născut”, se spune, „un copil de parte bărbătească, care trebuie să hrănească toate neamurile” - aceasta este ramura masculină și Hristosul desăvârșit, Fiul lui Dumnezeu, Dumnezeu și om, prezis de profeți: pe El Îl naște Biserica veșnic și (despre El) ea învață toate neamurile. Expresia: „și copilul ei a fost răpit la Dumnezeu și la tronul Lui” înseamnă că regele ceresc, și nu cel pământesc, este Cel pe care Îl naște ea veșnic, așa cum proclamă David în cuvintele: *Domnul a zis Domnului meu: „Șezi la dreapta Mea, până voi pune pe vrăjmașii Tăi așternut al picioarelor Tale”* (Psalmul 110:1). „Și balaurul a văzut”, se spune, „și a început să urmărească pe femeia care născuse un copil de parte bărbătească. Și femeii i s-au dat două aripi ale unui vultur mare, ca să zboare în pustie, unde este hrănită o vreme, vremuri și jumătate de vreme, departe de fața șarpelui”. Acestea sunt aceleași o mie două sute șaiszeci de zile, o jumătate de săptămână, în care tiranul va avea puterea și va prizoni Biserica, fugind din cetate în cetate, ascunzându-se în pustie și în munți, neavând nimic cu ea decât cele două aripi ale unui vultur uriaș, adică credința în Iisus Hristos, Care, întinzându-Și sfintele mâini pe copac, și-a întins două aripi - dreapta și stânga, chemând astfel pe toți cei ce cred în El și acoperindu-i, ca pe o găină - puii ei. În acest sens, și Maleahi spune: *Și va răsări soarele dreptății peste voi, cei ce vă temeți de Numele Meu, și va avea vindecare în aripile Lui* (Malahi 4:2).

52. Domnul zice și el: *Când veți vedea urâciunea pustiirii stând în locul sfânt (oricine o cinstește, să înțeleagă), atunci cei ce sunt în Iudeea să fugă la munți; și cel ce este în casa morților să se pogoare și să ia lucrurile ce sunt în casa lui; și cel ce este la câmp să nu se întoarcă înapoi și să-și ia hainele. Dar vai de cei ce nu lenevesc și ce păștesc în zilele acelea! Căci atunci va fi un necaz mare, cum n-a fost de la începutul lumii, și nici nu va fi; și dacă n-ar trece zilele acelea, n-ar scăpa nimeni* (Matei 24:15-22). Și Daniel zice: *Și vor da urâciunea pustiirii o mie două sute nouăzeci de zile. Fericit este cel ce răbdește și ajunge până la zilele o mie trei sute treizeci și cinci* (Daniel 12:11-12).

53. Fericitul Apostol Pavel în Epistola sa către Tesaloniceni spune: *Vă rugăm, fraților, pentru venirea Domnului nostru Iisus Hristos și pentru adunarea noastră*

laolaltă pentru El, să nu vă tulburați curând în minte, nici în frică, nici în duh, nici în cuvânt, nici prin scrisoare, ca de la noi; căci ziua Domnului este aproape. Nimeni să nu vă amăgească în vreun fel, ca să nu vină mai întâi lepădarea de lege și să se arate omul fărădelegii, fiul pierzării, împotrivorul și care se înalță mai presus de orice așa-zis dumnezeu sau loc de închinare, ca să șadă în biserica lui Dumnezeu și să se arate ca dumnezeu. Nu vă amintiți cum v-am spus aceste lucruri pe când eram încă viu printre voi? Și acum știți ce faceți, ca să știți, ca El să se arate la vremea Lui. Căci taina fărădelegii s-a și săvârșit, dar acum este păstrată până la mijloc. Și atunci se va descoperi cel fără de lege, pe care Domnul Isus îl va uide cu duhul gurii Sale și-l va prăpădi cu strălucirea venirii Sale, a cărui venire este după lucrarea Satanei, cu tot felul de puteri, semne și minuni mincinoase, în toată amăgirea nedreptății printre cei ce pier, pentru că n-au primit dragostea adevărului, ca să fie mântuiți. Și pentru aceasta Dumnezeu le trimite o amăgire puternică, ca să creadă o minciună, pentru ca toți să primească osânda, cei ce n-au crezut adevărul, ci s-au desfătat în nedreptate. (2 Tesaloniceni 2:1-12) Și Isaia zice: „ Să fie luat cel rău, ca să nu vadă slava Domnului.” (Isaia 26:10)

54. Când se va întâmpla aceasta, dragul meu, și când o săptămână va fi împărțită în două părți, și în acest caz se va descoperi „urâciunea pustiirii”, și cei doi profeți și înaintemergători ai Domnului își vor fi încheiat cursul, și întreaga lume va ajunge în sfârșit la sfârșitul ei, ce va mai rămâne decât arătarea din cer a Domnului și Mântuitorului nostru Isus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, în Care nădăjduim și Care va aduce o judecată arzătoare și dreaptă asupra tuturor celor care n-au crezut în El? Într-adevăr, Domnul spune: „ *Dar oricine începe să facă aceste lucruri, să vă uitați în sus și să vă ridicați capetele, căci răscumpărarea voastră este aproape. Și niciun fir de păr de pe capul vostru nu va pieri. Căci, cum iese fulgerul de la răsărit și se ridică până la apus, așa va fi și venirea Fiului omului. Căci oriunde este trupul mort, acolo se adună vulturii.*” (Luca 21:28,18; Matei 24:27-28) Acest „trup” a fost format în rai: la urma urmei, Adam a căzut acolo, a fost dus în rătăcire. Și iarăși (Domnul) zice: Atunci va trimite Fiul omului pe *îngerii Săi* și va aduna *aleșii Săi din cele patru vânturi* ale cerurilor (Matei 24:31). Tot așa și David, prevestind judecata și arătarea Domnului, zice: *leșirea Lui este de la marginea cerurilor și întâlnirea Lui până la marginea cerurilor și nimeni nu poate scăpa de căldura ei* (Ps. 19:7). Prin căldură el înțelege arderea. Și Isaia vorbește așa: *Du-te, poporul Meu, intră în casa ta, închide ușile tale și ascunde-te puțin, cât de puțin poți, până va trece mânia Domnului* (Isaia 26:20). Tot așa (zice) Pavel: *Căci mânia lui Dumnezeu se descoperă din cer împotriva oricărei necinste și nedreptăți a oamenilor, care țin adevărul lui Dumnezeu în nedreptate* (Romani 1:18).

55. Iar despre învierea și împărăția sfinților, Daniel spune: *Și mulți dintre ei se vor scula dintre cei ce dorm în țărâna pământului: unii spre viața veșnică, iar*

aceaia spre ocară și dispreț veșnic (Daniel 12:2). Și Isaia zice: Morții vor învia, și cei ce sunt în morminte se vor scula, și cei ce sunt pe pământ se vor bucura, căci roua care vine de la tine este vindecarea lor (Isaia 26:19). Domnul zice, de asemenea: Mulți vor auzi în ziua aceea glasul Fiului lui Dumnezeu și, auzind, vor trăi (Ioan 5:25). Prorocul zice: Trezește-te, cel ce dormi, și scoală-te din morți, și Hristos te va lumina (Efeseni 5:14). Ioan zice: Fericit și sfânt este cel ce are parte la prima înviere, peste care moartea a doua n-are loc (Apocalipsa 20:6). Moartea a doua este un iaz de foc arzător. Și iarăși Domnul spune: Atunci cei drepți vor străluci, cum strălucește soarele în slava Sa (Matei 13:43). Iar sfinților le va zice: Veniți, binecuvântații Tatălui Meu, moșteniți Împărăția care v-a fost pregătită de la întemeierea lumii (Matei 25:34). Și ce le spune El celor răi? - Depărtați-vă de la Mine, blestemaților, în focul cel veșnic, pe care l-a pregătit Tatăl Meu diavolului și îngerilor lui (Matei 25:41). Ioan spune: Afară sunt câinii, vrăjitorii, desfrânații, ucigașii, închinătorii la idoli și oricine iubește și face minciuna, căci partea voastră este în focul gheenei (Apocalipsa 22:15). De asemenea, Isaia spune: Și vor ieși și vor vedea trupurile moarte ale oamenilor care s-au răzvrătit împotriva Mea, căci viermele lor nu va se stinge și focul lor nu se va stinge și vor fi o ocară pentru orice făptură (Isaia 66:24).

56. Și Pavel Apostolul vorbește despre învierea celor drepți în Epistola sa către Tesaloniceni: *Nu voim, fraților, să fiți în necunoștință cu privire la cei ce dorm, ca să nu vă întristați, ca și ceilalți, care n-au nădejde. Căci, dacă credem că Isus a murit și a înviat, tot așa și Dumnezeu îi va aduce împreună cu El pe cei ce adorm în Isus. Căci aceasta vă spunem prin Cuvântul Domnului: Noi, cei vii, care vom rămâne la venirea Domnului, nu vom merge înaintea celor ce adorm. Căci Însuși Domnul Se va coborî din cer, cu poruncă, cu glasul Arhanghelului și cu trâmbița lui Dumnezeu. Și cei morți în Hristos vor învia întâi. Apoi, noi, cei vii, care vom rămâne împreună cu ei, vom fi răpiți în nori, ca să întâmpinăm pe Domnul în văzduh și astfel vom fi pururea cu Domnul.* (1 Tesaloniceni 4:13-17)

57. Toate acestea, luând din Sfintele Scripturi, ca dintr-o sursă de bună mireasmă și ținând (pe temelia ei) o cunună cerească, din dragoste pentru Domnul, ți le ofer ție, fratele meu, dragă Teofil, în cuvinte scurte, ca tu, păzind cu credință cele scrise și văzând cele ce vor veni, să te păzești fără poticnire înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor, *așteptând fericita nădejde și arătarea lui Dumnezeu și Mântuitorului nostru* (Tit 2:13), (acea arătare), la care El, după ce a înviat pe sfinți, Se va bucura împreună cu ei și va slăvi pe Tatăl, Căruia l se cuvine slava în vecii vecilor. Amin.

Note

1. Berolini, 1879: 553–576.

2. Diels îl considera pe Hippolyte o sursă destul de fiabilă. Autorii moderni tind să aibă încredere în dovezile sale cu mai multă prudență.

3. Osborne 1987; Mansfeld 1992.

4. Pentru mai multe detalii, vezi studiile lui Mejer 1978: 83 și următoarele; Dillon 1996: 410 și următoarele (Dillon 2002: 395 și următoarele).

5. Osborne 1987: 191, 206, 219.

6. Mansfeld 1992: 7.

7. Pentru o analiză detaliată a acestei sintagme și o evaluare a semnificației sale pentru înțelegerea structurii cărții, vezi Mansfeld 1992: 15 și următoarele.

8. Stobaeus (Eel. Phys. I, p. 123, 7–11) introduce în succesiunea ionică două capitole scurte despre Xenocrate și Xenofan (în această ordine), pe care Diels le plasează ca Aet. I 3, 23 și 12 (respectiv). După cum notează Mansfeld, este puțin probabil ca aceste inserții să provină de la Teofrast. Nepotrivirea acestor inserții este confirmată de traducerea arabă a lui Pseudo-Plutarh și de Eusebiu: Mansfeld 1992: 22, note 9–10.

9. Mansfeld consideră că, din moment ce desemnarea filosofiei presocratice prin termenul αἱρεσις nu se regăsește în literatura timpurie (și nici măcar în Diogene Laërtius 118 nu este inclusă în cei zece „oratori”), se poate presupune că Pseudo-Plutarh și Hipolit se bazează pe o sursă relativ târzie, poate nu mai devreme de secolul I î.Hr. Mansfeld 1992: 25–26.

10. VII 29, 5 = fr. 160 Bollack (A 33 DK); VII, 29, 26 = fr. 699 (B 110 DK), etc.

11. Cf. Platon, Theaetetus 174 a 4; Diogenes Laërtius I 34.

12. Miercuri. Herodot I, 75.

13. Fiziognomonica, doctrina recunoașterii calităților mentale prin semne fizice (cf. titlul lucrării lui Aristotel).

14. Cf. Ps. — Plutarh, Opiniile filosofilor I 3, 8.

15. Despre termenii αριθμός (χ), μονάς, δύναμις (χ2), κύβος (χ3), δυναμοδύναμις (χ4), δυναμόκυβος (χ5), κύναμις (χ2), κυβόκ^ου, eu, p. 2 mp

16. Cf. Sofocle, Electra, 62: „Adesea i-am văzut pe înțelepți / Murind în mod fals - în cuvinte: apoi, întorcându-se acasă, / Au câștigat o onoare mai mare.” Scholia

către acest loc = JUDECATA, sub cuvântul ῆδη, „deja”: Închizându-se într-o temniță, Pitagora i-a ordonat mamei sale să răspândească zvonuri că a murit, apoi s-a arătat [oamenilor] și a început să spună tot felul de minuni despre o nouă naștere [palingenesia] și despre ceea ce se întâmpla în Hades. Celor vii le-a povestit despre rudele lor [morte], pe care, după spusele lui, le-a întâlnit în Hades. Prin aceasta a creat opinia că înainte de războiul troian el era Aegialides, fiul lui Hermes, apoi Euphorbus, apoi Hermodotus, apoi Pyrrhus din Delos și apoi - după toate [încarnările de mai sus] - Pitagora. Evident, la asta sugerează Sofocle.

17. Fr. 13 Wehrli.

18. Cf. Porfiriu, *Viața lui Pitagora*, 43 și următoarele, etc.

19. Vezi Iamblichus, *Despre viața pitagoreică*, 249 și următoarele.

20. „Purificări”, pr. 117; cf. Diogenes Laërtius VIII 77; Clement, *Stromata*, VI 24, 3. Cf. de asemenea Clement, *Stromata* IV 12; Stobaeus, III 40, 5.

21. Reg. B 34, art. 3.

22. Cf. Sextus Empiricus, *Împotriva învățaților*, X. 314 = B 33.

23. *Timeu* 52 d.Hr.

24. Termenul stoic.

25. Ideile sunt gândurile lui Dumnezeu și se află într-un tărâm al ideilor. Această doctrină este un postulat al „manualului fundamental al filosofiei platonice”, pe care, așa cum era de așteptat, îl folosește Hipolit. Este semnificativ faptul că Hipolit plasează ideile în sufletul lui Dumnezeu. Această sugestie, așa cum notează Dillon în comentariul său la acest pasaj, este unică și poate fi o invenție a lui Hipolit însuși.

26. Chestiunea incorporalității lui Dumnezeu nu necesită comentarii speciale. Însă termenul ἀνείθεος este demn de remarcat în acest context, deoarece, de regulă, este un epitet al materiei (de exemplu, Filon, *Conf.* 85; Did., 163, 5) și niciodată, nici măcar printre neoplatonici, un epitet al lui Dumnezeu. Materia este descrisă în continuare ca „un corp potențial, dar nu unul actual”, ceea ce este o formulare peripatetică pe care o întâlnim la Alcinoos (Did. 163, 6-7) și Apuleius (*De Plat.* I 5, 192), dar nu și la Arius Didymus. Și această împrejurare, așa cum notează Dillon, deși nu dovedește în sine că sursa lui Hippolytus aparține „școlii lui Gaius”, poate cel puțin servi ca terminus post quem.

27. Vezi comentariile mele pe această temă în primul articol din seria menționată mai sus.

28. Cf. Plutarh, Tezeu, 23, unde același lucru se spune despre nava Theoris din Atena. Cf. Philop. Aet. Mundi VI 21, p. 187, 2 sq.

29. Timotei 41a7; Deut. 15.2.

30. Fedra 246e4.

31 Timotei 41a7.

32. Phaedr. 245c5 mp.

33. Cf. Phaedr. 113d; 114c; Gorg. 523c; 526b; Phaedr. 249a; Rep. 614c etc.

34. Termenul „reîncarnare” nu este folosit de nimeni înainte de Hipolit. Vezi mai jos în legătură cu stoicii.

35. Phaedr. 250b7; cf. Rep. 617d; 619d etc. Vezi primul articol din serie, p. 119, nota 45.

36. Aceasta este o formă distorsionată a diviziunii școlare pe care Simplicius o menționează în comentariul său la tratatul Despre ceruri (332.1 Heiberg). În platonismul ulterior s-a discutat problema dacă ἀμεία sunt opuse. Vezi și Alex., în Metaph. 257, 32; 644, 7, 9.

37. Did. 184, 12.

38. Rep. 617e4; Phaedr. 248c2. Primul dintre aceste pasaje este citat și în De fato (568 b; 570 a), iar al doilea de Maximus din Tyr {Or. 41, 5} și Chalcidius în comentariul său la Timeu (p. 154), dar niciunul dintre ele nu este menționat de Albinus sau Apuleius.

39. Hippolytus citează dialogul Clitophon (407 d., trad. S. Ya. Sheinman-Topstein), crezând în mod eronat că acest pasaj este din Republica.

40. Cf. Gorg. 477a7; 478e4. Răspunsul său este similar cu cel dat de Alcinous: pedeapsa trebuie considerată un leac pentru răul care este boala. Cf. „Purificarea este separarea a ceea ce este mai rău de ceea ce este mai bun” (Def. 415d).

41. După cum notează J. Dillon, această formulă este de origine stoică (Gellius, Noces Att. VII 1, 8; SVF II 1170 sq.), dar până atunci fusese de mult acceptată

de platonicieni (Philo în Prov. II 82 folosește deja acest argument). Această problemă nu este discutată nici de Apuleius, nici de Albinus, dar în discursul cu același nume {Or. 41} Maximus din Tyr urmează exact această linie de argumentare.

42. Pentru ceva similar, vezi Io. Philop. În Ar. Anal. Pr. 6.17 Wallies; Greg. Naz., Or. 28.10; 32.25 (PG 36, 24C; 202C).

43. Esența într-un mod incidental. Considerațiile ulterioare ale categoriilor corespund cu ceea ce găsim în Cat. 4, 1B25; Top. A, 103b22; Met., Z 2, 1028b36 etc. Cf. Hypp., VI 24, 2.

44. Vezi SVF II 809–822.

45. Cf. Arist., EN A 8, 1098H2 etc.; Diog. Laert. V 30; Stob. II 124,15; 129,14 Wachsm.

46. Cf. Porph., De antro 11; Flat, De facie 943 c–e.

47. Cf. Arist., De anima A 3, 270a13; 4, 408H8.29; B 2, 413b24, etc.

48. Diog. Laert. VII 3–5; cf. 10–12; Ps.Gal., Hist, philos. 4, etc.

49. SVF I 153, II 1029. Despre faptul că Dumnezeu, conform lui Zenon, este corporal, vezi și Ps. — Galen, Hist. phios. 16. Cf. Clem., Strom. V 89, unde Dumnezeu este numit atât trup, cât și pneuma și se extinde în întreaga esență sau substanță (cf. P rot. 5).

50. SVF II 975. Despre soartă și liberul arbitru la stoici, vezi Cicero, Despre soartă 39–44 (SVF II 974) și următoarele. Exemplul lui Hippolytus este unic.

51. SVF II, 807. Mulți autori vorbesc despre nașterea sufletului ca urmare a răcirii pneumae (ψυχή — ψύξις, cf. Platon, Crat., 399d; Arist., De anima 405b28–29) (SVF II, 804–808). Este adevărat, Hipolit nu folosește cuvântul „pneuma”, așa că textul trebuie reconstituit. Termenul „reîncarnare” nu este folosit de nimeni înainte de Hipolit, dar este îndoielnic că stoicii au învățat de fapt așa ceva.

52. SVF II 598; despre aprinderea și regenerarea lumii, vezi SVF II 596–632. Hipolit nu folosește termenul διακόσμησις.

53. SVF II 469; Problema amestecării și interpenetrării corpurilor a fost discutată de mulți autori (cf. SVF II 463^181). Mesajul lui Hipolit, deși în general corect, este totuși inadecvat complexității conceptului. Pentru mai multe detalii, vezi

Solopova M.A. Alexandru din Afrodizia și tratatul său „Despre amestecare și creștere”. Moscova, 2002.

54. Este demn de remarcat faptul că Pseudo-Galen (Hist. Philos. 3) îl caracterizează pe Epicur în același mod.

55. Relatarea prea scurtă a lui Hippolit ascunde doctrina pluralității lumilor. Cf. Diog. Laert. X 89; Cic., De nat. deor., I 18; De fin., II 75; De divin., II 40; Lucre!, III 18–24; V 146–155.

56. Mier. Expresie homerică: ἀλλήλησι γέλω τε καὶ εὐφροσύνην παρέχω, pentru a stârni râsul și distracția unul în celălalt.

57. Cf. Diog. Laert., X 65–67. Totuși, Diogenes spune că „în alte locuri” Epicur spune că sufletul este alcătuit din atomi speciali, „netezi și rotunzi, diferiți chiar și de atomii de foc”.

58. Vezi Diog. Laert. IX, 61. Este interesant că Hippolytus remarcă legătura lui Pyrrho cu gimnosofiștii (vezi secțiunea următoare).

59. Vezi Sext. Emp., Pyrrh. Hyp. II 259.

60. Miercuri, Platon, Timotei, 42a; 33c; 43a; 82b; Fileb., 42c; Sext. Emp., Pirrh. Hyp. III, 115; Adv. Math., VIII, 7; Yut, DeE 392a–e.

61. Cm. Sext. Emp., Pyrrh. Hyp., I 188–189.

62. Probabil râul Tingavena (Mahabharata III, 14233; VI 335).

63. Pentru relatări despre gimnosofiști, inclusiv Dandamidas și Calanus, vezi Strabon XV, 1, 68 (din Megasthenes); Plutarh, Alexandru, 65.

64. Cf. o comparație similară, în legătură cu învățătura lui Basilide: VII, 22, 13: „...așa cum aerul pur și uscat este mortal pentru pești etc.”

65. Herodot a vorbit și el despre Cel Tăcut (I 2, 17). Despre „originea greacă” a filosofiei barbare, cf. Diod. Laert. I, 1, unde druzii sunt numiți și Semnotheeni. Cf. Plin., Nat. hist. XVI, 249; Dionis Chysost., Or. 49 (32) 8.

66. Ψήφος - la propriu, o pietricică pentru numărare sau vot.

67. O regiune din sud-vestul Macedoniei, considerată în mod tradițional a fi casa Muzelor și locul de naștere al lui Orfeu (fiul muzei Calliope și al lui Oeager - vezi Apollod., 1,3,2-3).

68. Teogonia, 108–113, traducere de A.V. Lebedev, cu modificări.
69. Teogonia, 115–139, traducere de A. V. Lebedev, cu modificări.
70. A doua și a treia carte a Refutării trebuiau să fie dedicate acestui lucru, dar nu s-au păstrat.
71. Acest pasaj este tradus de Botte (traducător și editor al Tradițiilor Apostolice: Botte. La Tradition Apostolique) conform versiunilor saidic, arab și etiopic, astfel: „Prin urmare, clerul nu hirotonește, ci atunci când hirotonește preoți, el (adică clerul) îndeplinește acțiunea (adică hirotonirea), în timp ce episcopul hirotonește.”
72. Până în acest punct textul rugăciunii urmează versiunea latină, apoi, din cauza coruperii acesteia din urmă, Testamentul și, în final, versiunea etiopiană.
73. „...uleiul mulțumirii” – Traducere de Pr. Pert Buburuz: „uleiul acțiunii harului”.
74. Botte sugerează că aici versiunea latină a omis un rând sau că acesta fusese deja omis în textul grecesc pe care se baza această versiune.
75. Acest cuvânt este folosit de Sfântul Ipolit pentru a desemna pâinea și vinul oferite pentru Euharistie. Întâlnim acest termen și la Sfântul Irineu de Lyon și în liturgia Sfântului Vasile cel Mare în rugăciunea dinaintea transferului Sfintelor Daruri: „Din acest motiv, o, Preasfinte Învățător”: „Și oferind un înlocuitor pentru Sfântul Trup și Sânge al Hristosului Tău”.
76. Acest capitol, conform lui Botte, este păstrat doar în versiunea etiopică, dar are paralele în Constituțiile apostolice, Testament și Canoanele lui Ipolit. Expresia „Să se ridice, așadar... și fecioarele”, care urmează rugăciunii lămpii, în mod clar nu este de sine stătătoare.
77. Nu este clar la cine se face referire; poate este vorba de un episcop.
78. Aici, în manuscrisul latin (veronese) există o lacună. Cuvintele dintre paranteze pătrate sunt preluate din versiunea saidică.
79. Apoforetum - mâncare oferită oaspeților pentru ca aceștia să o ia cu ei.
80. Această sintagmă este omisă în versiunea latină, dar este păstrată în versiunile saidică, arabă și etiopiană, unde citim: „Non est enim pascha quod custodimus [typos]”, ceea ce înseamnă literal: „Căci ceea ce păstrăm [ca tip] nu este Paștele”. Botte consideră acest pasaj eronat și îl corectează după cum urmează: „Căci Paștele pe care îl sărbătorim nu este [un simbol]”. Botte

presupune că acest pasaj este omis în versiunea latină din cauza obscurității sale.

81. Ultimele două puncte nu sunt pe deplin clare și sunt foarte greu de explicat.

82. Lacună în text.

83. PG 103, 84–85

84. Ibidem, 84

85. Ibidem, 83

86. Ibidem, 85

87. Ibidem.

88. Ibidem.

89. Ibidem.

90. PG 10, 796–801

91. Prepoziția κατά în cazul acuzativ (ca în acest caz) într-un astfel de context înseamnă în primul rând „în conformitate cu”, „în conformitate cu”, „de către” și doar în cazuri rare „împotriva”, „opus” (de exemplu: ἀνὴρ κατ ἀνδρα „soț împotriva soțului”). Însă în cazul genitiv, prepoziția κατά înseamnă în primul rând „împotriva” (vezi mai jos). Având în vedere acest lucru, editorul dorește să-și confirme gândirea („împotriva”, și nu „conform lui Platon”) cu referiri la lecturi diferite. În textul însuși (capitolul 2) se găsește expresia κατὰ τὸν Πλάτωνα λόγον („conform învățăturilor lui Platon”), ceea ce nu indică deloc că în titlul lucrării prepoziția κατά are același sens.

92. PG 10, 796.

93. Creștinismul. Dicționar enciclopedic. M. 1993. V. 1. P. 643.

94. Clavis patrum Graecorum. Brepols-Tumhout, 1983. Voi. eu, col. 271.

95. Creștinismul... T.Z. P. 158.

96. Creștinismul... Vol. 3. P. 158.

97. PG 103, 84.

98. despre περί δαιμόνων τόπος. Variatie in Damascenicis Rupefucaldinis „Paralela”, pag. 789 spune: Περί δαιμόνων λόγος („cuvânt despre demoni”). mier. de asemenea începutul cap. 2: „Iată cuvântul despre Iad” (οὗτος ὁ περί ἄδου λόγος).

99. În tradiția Vechiului Testament, iadul (șeolul) este „o regiune subterană unde coboară umbrele tuturor morților, atât păcătoși, cât și drepti; abia în epoca celui de-al doilea templu s-a dezvoltat o altă viziune asupra iadului ca loc de purgatoriu și pedeapsă pentru sufletele păcătoase și i s-a dat numele de «gehennă» (Creștinismul... Vol. I, p. 37). Această primă înțelegere a iadului este caracteristică și scriitorilor creștini timpurii, în special celor care au aderat la escatologia chiliastică. S. L. Epifanovich notează: „Fericirea paradisului a fost asimilată doar de martiri și de acei drepti din Vechiul Testament care au fost scoși din iad de către Domnul”. În general, lăcașul sufletelor morților era considerat a fi iadul, în care, conform pildei lui Lazăr, se distingeau două jumătăți - pentru păcătoși și pentru drepti” (Referitor la cartea lui M. F. Oksiyuk „Eshatologia Sfântului Grigorie de Nyssa”. Kiev, 1914 // Epifanovich O. L. Cuviosul Maxim Mărturisitorul și Teologia Bizantină. Moscova, 1996. P. 196).

100. Cel mai probabil, este vorba despre lumina soarelui. Dar este posibil ca „Lumina lumii” să fie Hristos, cf. Ioan 8:12, 9:5.

101. Cf. Mt 3,12, Mc 9,43.

102. Miercuri. Matei 10:15, 11:22, 12:36, Luca 10:14.

103. Vezi nota 3 de la pagina 99.

104. Cf. Ioan 1:17: Căci Legea a fost dată prin Moise; harul și adevărul au venit prin Isus Hristos; Romani 6:14: Căci păcatul nu va mai stăpâni asupra voastră, pentru că nu sunteți sub Lege (ὸπρὸ νόμου), ci sub har.

105. Cf. Ioan 1:16: Și din plinătatea Lui noi toți am primit, har după har.

106. Cf. Luca 16:22: Cerșetorul a murit și a fost dus de îngeri în sânul lui Avraam.

107. Cf. Luca 16:26: Și pe lângă toate acestea, între noi și voi este pusă o prăpastie mare, așa că cei ce voiesc să treacă de aici la voi, nici cei ce vor să treacă de acolo la noi, nu pot.

108. Greacă: astfel încât nici cel drept nu putea să-l primească [pe cel nedrept], simțind [pentru el] milă, nici cel nedrept nu îndrăznește să treacă [la cel neprihănit].

În traducere latină: Așa că nicio persoană dreaptă, mișcată de milă, nu putea trece acolo sau fi primită, și nici vreo persoană nedreaptă nu îndrăznea să treacă.

109. Vezi Platon. Timeu 34c: „Dumnezeu a creat sufletul ca primul în nașterea și perfecțiunea sa, ca stăpână și conducător al trupului.” Despre timp, vezi 37d–38c.

110. Vezi Platon. „Apologia lui Socrate” 41a: „Într-adevăr, dacă ajungi în Hades, după ce te-ai eliberat de acești așa-ziși judecători, și îi găsești acolo pe adevărații judecători, pe cei care, spun ei, judecă în Hades, Minos, Rhadamanthus, Aeacus, Triptolemus și pe toți semizeii care s-au distins prin dreptate în viața lor, va fi aceasta o migrație rea?”

111. Vezi Sfântul Ipolit al Romei. „Împotriva lui Noetius”, capitolul „Despre Dumnezeu Cuvântul”.

112. Vezi Psalmul 119:137: Drept ești Tu, Doamne, și judecățile Tale sunt drepte.

113. Vezi Ioan 5:25–29.

114. Vezi Isaia 66:24: Vor ieși și vor vedea stârvirile oamenilor care s-au răzvrătit împotriva Mea, căci viermele lor nu va muri și focul lor nu se va stinge și vor fi o urâciune pentru orice făptură. Cf. Marcu 9:43-46.

115. Cf. cap. 1, unde se afirmă contrariul despre sufletele celor nedreți, care se află în jumătatea întunecată a iadului. Această contradicție se explică prin faptul că în cap. 3 se vorbește deja despre sufletele reunite cu trupurile lor după învierea generală.

116. Cf. Apocalipsa 22:5: Acolo nu va fi noapte; și nu vor avea nevoie de lampă, nici de lumina soarelui, pentru că Domnul Dumnezeu îi luminează.

117. Cf. Apocalipsa 21:23: Cetatea n-are trebuință nici de soare, nici de lună ca să o lumineze, pentru că slava lui Dumnezeu o luminează, și Mielul este candela ei.

118. Vezi nota anterioară.

119. Cf. episodul evanghelic cu Hristos și apostolul Petru umblând pe ape: Matei 14:22–33, Marcu 6:46–51, Ioan 6:16–21.

120. Cf. Apocalipsa 22:2: În mijlocul pieței ei și de o parte și de alta a râului era pomul vieții, care aducea douăsprezece feluri de roade și își aducea rodul în fiecare lună.

121. Cf. Gen 1:24: Dumnezeu a zis: „Să scoată pământul viețuitoare după soiul lor: vite, târătoare și fiare pământești după soiul lor.”

122. 1 Cor 2,9, în traducerea sinodală: „Lucruri pe care ochiul n-a văzut, urechea n-a auzit și la inima omului n-au scăpat, pe care le-a pregătit Dumnezeu pentru cei ce-L iubesc.” Cf. și Isaia 64,4.

123. Nimic definitiv nu se poate spune despre personalitatea acestui Teofil. Se poate doar presupune că acest Teofil este aceeași persoană cu Teofilul căruia i se adresează Sfântul Metodie din Patara discursul său, conform mărturiei lui Epifanie.

124. Aici și mai jos, cuvintele care nu se află în original, dar au fost adăugate de traducători pentru a conecta cuvintele și a înțelege mai bine sensul propozițiilor, sunt plasate între paranteze.

125. Această opinie a Sfântului Ipolit, conform căreia vechiul Templu din Ierusalim va fi restaurat sub Antihrist, este însă contestată de alți Sfinți Părinți. Când se vorbește despre restaurarea Templului din Ierusalim, se face referire de obicei la cuvintele Apostolului Pavel: el va ședea în Biserica lui Dumnezeu, arătându-se ca zeu (2 Tesaloniceni 2:4) și la profeția lui Daniel despre așezarea urâciunii pustiirii în locul sfânt (Matei 24:15). Spre deosebire de Ipolit, Chiril al Ierusalimului, Ioan Damaschinul, Irineu al Lyonului, o serie de Sfinți Părinți au înțeles Biserica lui Dumnezeu ca însemnând Biserica creștină. Aceasta este opinia Fericitului Ieronim, a Fericitului Teodoret, a Fericitului Teofilact, a Sfântului Andrei al Cezareei, a Fericitului Augustin, a Cuviosului Efrem Sirul. Acesta din urmă spune următoarele: „El se va arăta și va intra în templul lui Dumnezeu, pentru a sta înăuntru și tocmai în Biserica lui Dumnezeu. El nu respinge nicio societate, de la secte eretice la altele, astfel încât acestea să nu-l recunoască, ci respinge cu dispreț toate cultele false, astfel încât Biserica să poată fi captivată”; și mai departe: „... va conduce Biserica sub masca adevărului” (Opere, Partea 7, pp. 246-247). De asemenea, Sfântul Andrei al Cezareei spune că Anticristul „va sta de fapt în templul Divin - Biserica Universală” (Comentariu la Apoc., p. 177). Fericitul Teodoret scrie că Apostolul „numește bisericile templul lui Dumnezeu” (Opere, Vol. 6, pp. 79-84). Sfântul Teofan Zăvorâtul și alți Părinți, și în special Sfântul Ioan Gură de Aur, care în lungul său tratat „Împotriva evreilor” a scris că „templul din Ierusalim nu va fi niciodată reconstruit” și că „niciun singur profet nu a promis că ei (evreii) vor primi eliberare de nenorocirile lor prezente” (Opere, vol. 1, pp. 698, 703). Cât despre profeția lui Daniel despre ultima săptămână, și

aici este evident că urâciunea pustiirii de către Antihrist va fi stabilită și în Biserica lui Dumnezeu, care, într-adevăr, este un loc sfânt, dar în niciun caz templul din Ierusalim, întrucât evreii din ziua de azi se închină, așa cum învață toți Sfinții Părinți și Sfânta Scriptură (Apocalipsa 2:9; 3:9), nu lui Dumnezeu, ci diavolului și, în consecință, templul reconstruit de ei nu mai poate fi adevăratul Templu al lui Dumnezeu, precum și un loc sfânt sau sanctuar. Această idee este pe deplin confirmată de Sfânta Scriptură, unde Însuși Domnul, cu puțin timp înainte de patima Sa pe cruce, a rostit următoarea profeție despre Templul din Ierusalim: iată, casa voastră vi se lasă pustie (Matei 23:38), care s-a împlinit când Duhul Sfânt a mărturisit părăsirea Templului prin harul Său, rupând în două perdeaua bisericii (Matei 27:51). Explicând aceste cuvinte, Sfântul Gură de Aur atrage atenția asupra faptului că Domnul nu mai numește Templul din Ierusalim Casa Mea, ci casa voastră, adică casa evreilor apostazi, indicând astfel pustiirea sa completă. Astfel, pustiirea în fostul loc sfânt există deja de aproape două milenii, iar despre Anticrist se spune că își va ridica urâciunea în locul care va fi sacru până la venirea Lui, adică aceasta nu înseamnă altceva decât Biserica creștină. Prin urmare, prin schimbarea jertfei veșnice (Daniel 12:11) este necesar să înțelegem încetarea cultului și a jertfelor creștine deschise (legale), așa cum au explicat Irineu din Lyon și Efreem Sirul. Din acest moment, jertfa și libația creștină vor fi aduse în acel deșert unde - așa cum proclamă Apocalipsa - Femeia - Biserica lui Hristos - va fugi să se ascundă de fața șarpelui până la a doua și glorioasă venire a Mântuitorului și Domnului nostru Iisus Hristos.

126. Unele pasaje din Sfintele Scripturi citate de Ipolit nu sunt întotdeauna date în conformitate cu traducerea slavă a Bibliei acceptată în uz de Biserica Rusă în vremea noastră, ci în conformitate cu textul original al acestei lucrări.

127. Nu există un astfel de pasaj în Sfânta Scriptură. A fost împrumutat de Ipolit, probabil dintr-o lucrare apocrifă. Acest pasaj este citat din nou de Ipolit - mai jos, în capitolul 54.

128. Acest pasaj din Sfintele Scripturi, citat în aplicarea la Anticrist de către Sfântul Ipolit, indică clar că fiara va fi ucisă de mâna omului, pe care în alt loc apostolul îl numește duhul gurii Domnului (2 Tesaloniceni 2:8). Acest lucru este confirmat de profetul Ieremia, care proclamă: Dacă scoți pe cel cinstit din cel ticălos, vei fi ca gura Mea (Ieremia 15:19). Același lucru trebuie spus și despre sabia gurii Lui (Apocalipsa 1:16), care în Scriptură este de obicei aplicată denunțurilor cumplite și mânioase ale prorocilor (Osea 6:5). Pe de altă parte, o astfel de interpretare este confirmată de profetul Daniel, care plasează un anumit timp între uciderea Anticristului și a Doua Venire a lui Hristos (Daniel 12:11-12), arătând astfel clar că fiara nu va fi ucisă direct de Domnul Însuși, în timpul coborârii Sale din cer în Ziua Judecății, ci chiar înainte de acel timp și tocmai prin duhul gurii Sale. Această înțelegere este confirmată și de fericitul interpret:

„Fericitul este cel care, dincolo de numărul rânduit, aşteaptă, după uciderea Anticristului, încă patruzeci şi cinci de zile, în care Domnul şi Mântuitorul va veni în măreţia Sa” (Fericitul Ieronim. Opere, Vol. 12, p. 139).

129. În comentariul său la cartea profetului Daniel, Hipolit indică în mod direct cine au fost cei patru succesori între care Alexandru şi-a împărţit regatul - aceştia au fost Seleuc, Demetrius, Ptolemeu şi Filip.

130. Aici trebuie să înţelegem natura multietnică a statului roman şi, prin urmare, dezacordurile care ar apărea între aceste triburi. Astfel, statul apare a fi împărţit în zece state separate, în conformitate cu caracteristicile tribale ale popoarelor care îl alcătuiesc; în consecinţă, ceea ce se înţelege aici este o eterogenitate a puterii, condiţionată de caracteristicile tribale ale popoarelor divizate, şi nu democraţia ca formă de guvernare cunoscută.

131. Prin imaginea prostituatei babiloniene necurate, Hipolit se referea evident la Imperiul Roman, întrucât tocmai despre acesta a vorbit în capitolul precedent. Această imagine va fi pe deplin de înţeles dacă acordăm atenţie faptului că, conform concepţiei lui Hipolit, Anticristul va domni tocmai în Imperiul Roman, care în vremea lui Hipolit atinsese cel mai înalt grad de depravare, asemenea Babilonului antic - acesta fiind sinonim cu depravarea. Cu toate acestea, alţi comentatori separă Babilonul însuşi de prostituata babiloniană şi prin primul înţeleg Imperiul Roman, iar prin cel de-al doilea - biserica care l-a trădat pe Hristos. Faptul că imaginea Babilonului şi a prostituatei din Apocalipsa apare adesea inseparabil, indică faptul că biserica necredincioasă, în căderea sa, va fi atât de identificată cu această lume încât cu greu se va deosebi în vreun fel de cetatea-împărăţie lumească.

132. O legendă străveche spune că profetul Isaia a fost tăiat în două din ordinul regelui Manase.

133. O indicaţie clară că Roma era identificată în mintea lui Hipolit cu Babilonul, ca regat al Anticristului.

134. Care sunt cei şapte regi care au precedat Anticristul şi care au fost înţeleşi de sfântul Apostol Ioan Teologul este una dintre cele mai dificile enigme de rezolvat pentru interpreţi. Soluţia sa constă în numărul de capete ale fiarei din Apocalipsa (Apocalipsa 13:1), corespunzător numărului de capete ale celor patru fiare ale profetului Daniel (Daniel, cap. 7), care în mod egal - conform explicaţiei Sfinţilor Părinţi - semnifică alternativ imperii mondiale şi cei mai puternici şapte regi care au domnit în momente diferite în aceste imperii. Este evident că fiara Apostolului Ioan simbolizează într-o singură persoană cele patru fiare ale profetului Daniel: leul, ursul, râsul şi a patra, teribila fiară fără nume, adică

regatele babiloniană, medo-persană, greacă și romană. Din descrierea făcută de Ioan a fiarei care era ca un râs, cu picioarele ca ale ursului și gura ca a unui leu (Apocalipsa 13:2), rezultă că cele patru împărății ale profetului Daniel conțin cele șapte împărății ale apostolului Ioan Teologul. Dintre cele patru fiare descrise de profetul Daniel, doar leopardul avea patru capete, în timp ce leul, ursul și a patra fiară, teribila, aveau câte unul fiecare. După cum se știe, leopardul sau râsul prefigurează regatul grecesc, care după moartea lui Alexandru cel Mare a fost moștenit de cei patru succesori ai săi menționați anterior, adică a fost împărțit în încă patru regate, și anume: macedonean-grec cu capitala la Atena, traco-bitinian cu capitala la Nicomedia, siriano-babilonian cu capitala la Antiohia și egiptean cu capitala la Alexandria. La aceste patru regate, care alcătuiesc unicul imperiu grecesc mondial, este necesar să se adăuge regatul babilonian și regatul medo-persan cu capitala la Susa, care au precedat imperiul grec, precum și imperiul roman care i-a succedat, care împreună alcătuiesc numărul de capete ale fiarei Apocalipsei - șapte. Din aceasta este ușor de stabilit care cinci mari regi au domnit în aceste regate, care, în momentul scrierii Apocalipsei, deja căzuseră. Nu există nicio îndoială că acești regi sunt: Nebucadnețar, Cyrus Persanul, Darius Medul, Alexandru cel Mare și Antioh Epifanes Sirianul. Al șaselea rege - și există doar unul - este împăratul roman Vespasian, care a distrus templul din Ierusalim, în timpul căruia, probabil, a fost scrisă Apocalipsa de către apostolul Ioan. În ceea ce privește al șaptelea rege, Scriptura nu dezvăluie nimic altceva decât că domnia sa va fi de scurtă durată și că va apărea imediat înainte de venirea Anticristului. Și, în final, în ceea ce privește al optulea rege, știm că el este chiar Anticristul.

135. O jumătate de săptămână de ani = 3,5 ani. Întrucât calculul de aici se bazează pe luna lunară de 30 de zile, adoptată în calendarul evreiesc, atunci 3,5 ani, de fapt, sunt egali cu 1260 de zile, așa cum indică și Ipolit în acest caz.

136. Hipolit redă cuvintele profetului într-o traducere liberă.

137. Sfântul Andrei din Cezareea și alți câțiva comentatori au înțeles oarecum diferit semnificația primei și a celei de-a doua fiare. Prin fiara care se ridică de pe pământ, ei îl înțelegeau pe prorocul mincinos, iar prin fiara care iese din mare - pe Anticristul însuși.

138. Jertfele sângeroase și tămâia din Vechiul Testament au fost într-un fel înlocuite în Noul Testament, pe lângă Preasfânta Taină a Euharistiei stabilită de Însuși Iisus Hristos, prin aprinderea lumânărilor în fața sfintelor icoane, ca și cum ar fi fost o mică ofrandă arse. Cel mai probabil, prin așezarea cădelnițelor Sfântul Ipolit putea înțelege simpla aprindere a lumânărilor, însoțită de venerarea icoanei fiarei.

139. Vezi: 1 Macabei 1:55; 2 Macabei 6:7.

140. Se presupune că numele de mai sus sunt considerate de Hipolit a fi numele Anticristului, deoarece literele care le alcătuiesc, fiind luate ca semne digitale, atunci când sunt adunate, dau numărul fiarei - 666. $T=300$, $\epsilon=5$, $I=10$, $\tau=300$, $\alpha=1$, $v=50=666$. $E=5$, $u=400$, $\alpha=1$, $v=50$, $\theta=9$, $\alpha=1$, $\zeta=200=666$. $\Lambda=30$, $\alpha=1$, $\tau=300$, $\epsilon=5$, $I=10$, $v=50$, $o=70$, $\zeta=200=666$.

141. Vezi nota 5.

142. Cf. Matei 9:15; Marcu 2:19, 20; Luca 5:34, 35.

143. Pânzele și vâslele sunt aripile propriu-zise ale navelor; prin urmare, aici se are în vedere întreaga navă cu toate echipamentele sale, motiv pentru care Hippolytus oferă în continuare o explicație a fiecăruia dintre atributele sale.

144. Prin psipharos trebuie să înțelegem platforma care era amenajată în vârful catargului pentru observarea cursului navei. Întrucât frânghiile care susțineau catargul erau atașate de acesta, legătura frânghiilor atașate de această platformă (rotundă) cu ajutorul unor cârlige speciale reprezenta ceva asemănător unei coroane. Această platformă în formă de coroană, cu un rând întreg de frânghii atașate de ea, este ceea ce semnifică cuvântul $\psi\eta\phi\alpha\rho\iota$, pe care Hipolit îl folosește ca imagine pentru a desemna slujirea pe care profeții, martirii și apostolii o au în Biserică - aceste frânghii care susțin viața și activitatea Bisericii.

145. Hipolit oferă acest pasaj într-o traducere liberă, care, însă, păstrează pe deplin ideea în sine.